

POODŘÍ

ČASOPIS OBYVATEL HORNÍ ODRY



Z obsahu

- Sága jednoho rodu od řeky Odry
- Cejchované cihly z Oder
- Obnova Staré Vody
- Farář Josef Ignác Turek





POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry

Vydává Společnost přátel Poodří (IČ: 64 62 78 70) ve spolupráci se ZO ČSOP Odry, ZO ČSOP Jeseník nad Odrou,

Správou Chráněné krajinné oblasti Poodří a Svazkem obcí Region Poodří.

Redakční rada: Ing. Radim Jarošek, Ing. Petr Lelek, Lumír Kuchařík, Ing. Alena Malíková,
Ing. Oldřich Usvald, Mgr. Ivan Bartoš, Jiří Zelený

Adresa redakce: Výškovická 102, Ostrava, 700 30

E-mail: radim.jarosek@volny.cz

Počítačová sazba a grafické zpracování: Aleš Luzar

Tisk: Tiskárna Baloušek, Hlučín

Vydávání povoleno Ministerstvem kultury ČR. Registrační číslo: MK ČR E 12812.

Vychází 4x ročně

Cena jednoho čísla: 25 Kč, roční předplatné: 100 Kč

Objednávky předplatného na adrese redakce.

IX. ročník, č. 2/2006

Tištěno na recyklovaném papíře (vyjma obálky).

Titulní strana: „Jízda kole obila“ ve Staré Vsi nad Ondřejnicí - odjezd od zámku (červen 2006). Foto Vladimír Černošek

Tato strana: Bělásek řepkový. Foto Jiří Šuhaj

4. strana obálky: Poutní kostel sv. Jakuba Většího a sv. Anny ve Staré Vodě. Foto Radim Jarošek

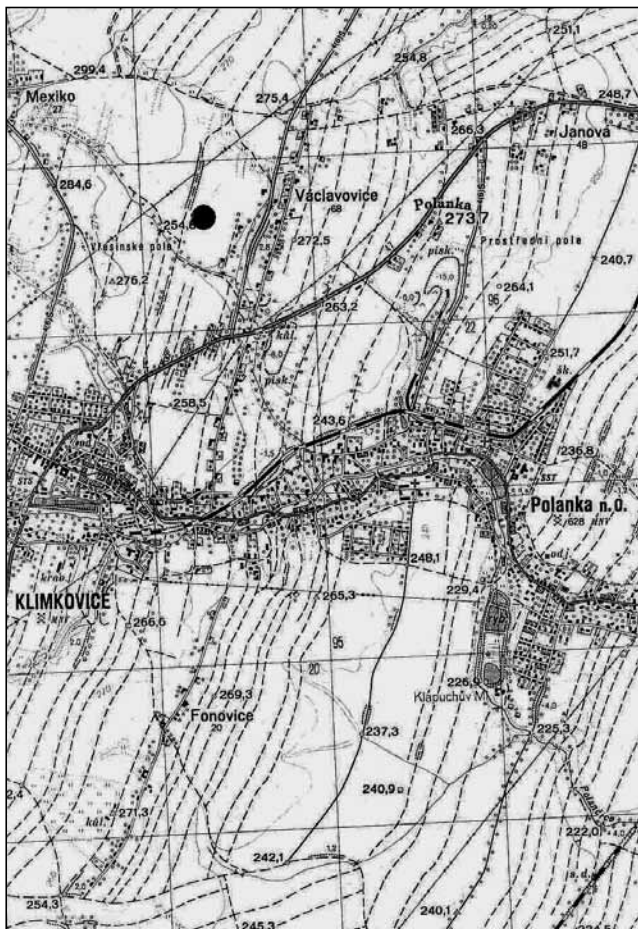
REDAKCE DĚKUJE ZA FINANČNÍ PŘÍSPĚVEK NA TISK TOHOTO ČÍSLA:

- Obcím Albrechtický, Bartošovice, Bernartice nad Odrou, Hladké Životice, Jeseník nad Odrou, Jistebník, Kunín, Petřvald, Polanka nad Odrou, Proskovice, Pustějov, Stará Ves nad Ondřejnicí, Suchdol nad Odrou, Vražné, Městu Odry a Studénka
- Ministerstvu životního prostředí
- Moravskoslezskému kraji
- Všem čtenářům, kteří přispěli jakoukoliv částkou nad předplatné

Obsah

Archeologie na D47	4	Motýli Poodří III. – motýli a člověk	40
Pravěká sídliště na katastrech Klimkovic a Olbramic v okrese Nový Jičín		Tomáš Kuras	
Tereza Krasnokutská		Jedle v údolí Něžčinského potoka	45
		Petr Lelek	
Moravští bratři, IX. část	9	Cejchované cihly z Oder	46
Emigrace z kunwaldského panství v letech 1724-1781		Květoslav Wiltsch	
Daniel Řičan		Region Poodří	54
Sága jednoho rodu od řeky Odry	14	Oldřich Usvald	
Jana Ottová		U lípy, která byla dubem	58
Počasi a zajímavosti roku 2005	20	Ivan Bartoš	
Dušan Žídek		Slavnost nového zvonění v Blahutovicích	59
Ještě jednou o počasí v roce 2005, a taky o zimě 2005–2006	22	Lumír Kuchařík	
Ladislav Rošlapil		Obnova Staré Vody	61
Jarní povodeň v Poodří	24	Jan Pečinka, Petr Lelek	
Tomáš Řehánek		60. let loutkářství v Odrách	66
Významné dřeviny v západní části CHKO Poodří	25	Marcela Mergentalová	
Jaromíra Dreslerová		Festival Poodří Františka Lýska (III. ročník)	67
Natura 2000 – velevrub tupý	34	Eliška Krejčíčková	
Jiří Nečas		Farář Josef Ignác Turek	69
Nález neznámého vojáka v Mankovicích	35	Osudy prvního pěstitele jirín v Českých zemích	
Zdeněk Strnadel		Jaroslav Zezulčík	
Výsadba Ořechové a třešňové aleje	36	Odra a Dyfi	72
Libor Macháč		Jiří Nečas	
Agroenvironmentální informační a poradenská centra	37	Orel mořský – Pták roku 2006	73
Alena Malíková		Radim Jarošek (ed.)	
Muzeum mlýnských kamenů v Odrách	39	Nové knihy	74
Radim Jarošek, Jiří Král			
		Vložená příloha: Vybrané akce v Poodří v září – prosinci 2006	

Pravěká sídliště na katastrech Klimkovic a Olbramic v okrese Nový Jičín



Obr. 1 Klimkovic – „Vřesinské pole“. Přibližná poloha lokality. Výřez z mapy 1: 25 000.

V roce 2004 pokračovaly zemní práce vyvolané výstavbou dálnice D47, konkrétně úseku 4707 mezi Bílovcem a Klimkovicemi, procházejícího z velké části okresem Nový Jičín. Z důvodu rozsáhlých zásahů do krajiny a přírodního prostředí, spojených s odstraňováním vrstev ornice, podornice a podloží byly ke stavebním pracím přizváni i archeologové, kteří průběžně kontrolovali skryté úseky budoucí dálnice a dohlíželi na to, zdali nedochází k narušování a nenávratnému ničení pozůstatků pravěkých lidských aktivit (např. sídliště, pohřebiště).

Území Novojičínska patří spíše mezi oblasti, které byly okrajovou zónou pravěkého a raně středověkého osídlení, které se koncentrovalo především podél toku řeky Opavy a jejích přítoků mezi Krnovem, Opavou a Hlučínem. Známa je i skutečnost, že území bylo součástí téměř souvislého lesního pokryvu, táhnoucího se v šířce několika desítek kilometrů od Rychlebských hor a masívu Králického Sněžníku na severozápadě až do povodí Kysuce na jihovýchodě. Tento pomezí les zůstal téměř neporušen až do 12. století.

Přesto v některých obdobích pravěku – mladší době kamenné (neolitu), pozdní době kamenné (eneolitu) a zejména v mladší a pozdní době bronzové a starší době železné (období kultury popelnicových polí) – se v okrajových částech lesa vyskytovaly menší sídelní enklávy.

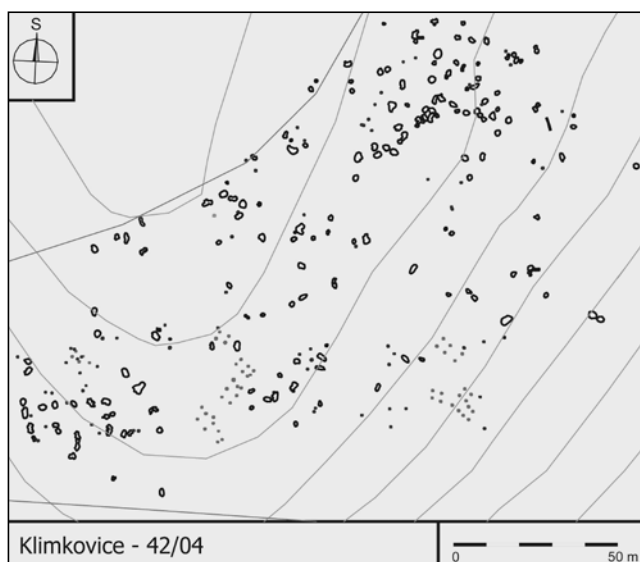
Příjemným překvapením byly objevy dvou doposud neznámých pravěkých sídlišť na katastrech obcí Klimkovic a Olbramic, které potvrzují osídlení této oblasti ve starší době železné – halštatské (rámcově 750 – 400 př. n. l.) lidem platěnické kultury. Tato kultura dostala svůj název již v 1. pol. 20. století podle velkého žárového pohřebiště u Platěnic (okr. Pardubice). Platěnická kultura patřila k rozsáhlému kulturnímu komplexu popelnicových polí (tyto kultury pohřbívaly žárovým způsobem, spálené pozůstatky ukládaly do popelnic – keramických nádob, a ty pak do samotných hrobů), konkrétně byla nejmladší fází komplexu tzv. lužických popelnicových polí, rozkládajícího se od Labe po Vislu a od Baltu po střed českých zemí (Slezsko, severní a střední Morava, severovýchodní Čechy).

Doklady osídlení Novojičínska lidem této kultury byly doposud velmi sporadické. Nejznámější lokalitou je hradiště na Kotouči u Štramberka, opevněné dvojími valy a příkopy. Hradiště bylo významné zejména už ve druhé – slezské fázi kultury popelnicových polí (pozdní doba bronzová, 1000 – 750 př. n. l.), ze které pochází proslulé depoty kovových předmětů. Podle nálezů platěnické keramiky je nutné počítat s osídlením hradiště i v této – nejmladší fázi kultury popelnicových polí. Nížinné sídliště je předpokládáno v Blahutovicích. Sídelní objekty jsou známy z Kopřivnice – „Šutyrovy studánky“. V oblasti pomezího hvozdu je halštatské osídlení doloženo v okrese Frýdek – Místek – mikroregiony v okolí Staříče („Okrouhlice“, „Radlice“) a Sviadnova („Standl“) a z okolí Těšína.



Obr. 2 Klimkovic – „Vřesinské pole“. Letecký pohled na zkoumanou plochu (spodní polovina fotografie) a další skryté úseky budoucí dálnice.

Foto Mgr. T. Ott



Obr. 3 Klimkovice – „Vřesinské pole“. Celkový plán prozkoumané plochy.

První platěnické sídliště bylo objeveno na katastru obce Klimkovice. Naleziště se nachází severně od této obce na polní trati „Vřesinské pole“, vlevo nad státní silnicí 47 z Klimkovic do Ostravy -Poruby, na svazích ostrožny, která je ze západu ohraničena strží a z východu a jihu obtékána dvěma bezejmennými potoky (obr. 1, 2). Doklady osídlení byly dokumentovány na jejím západním, jižním a východním svahu, v nadmořské výšce cca 263,0 - 271,0 m n. m. Plocha samotné ostrožny skryta nebyla, jelikož se nachází mimo průběh plánované trasy dálnice. Je velmi pravděpodobné, že zmiňovaná ostrožna osídlena byla a právě zde se nacházela ústřední část zkoumaného sídelního areálu.

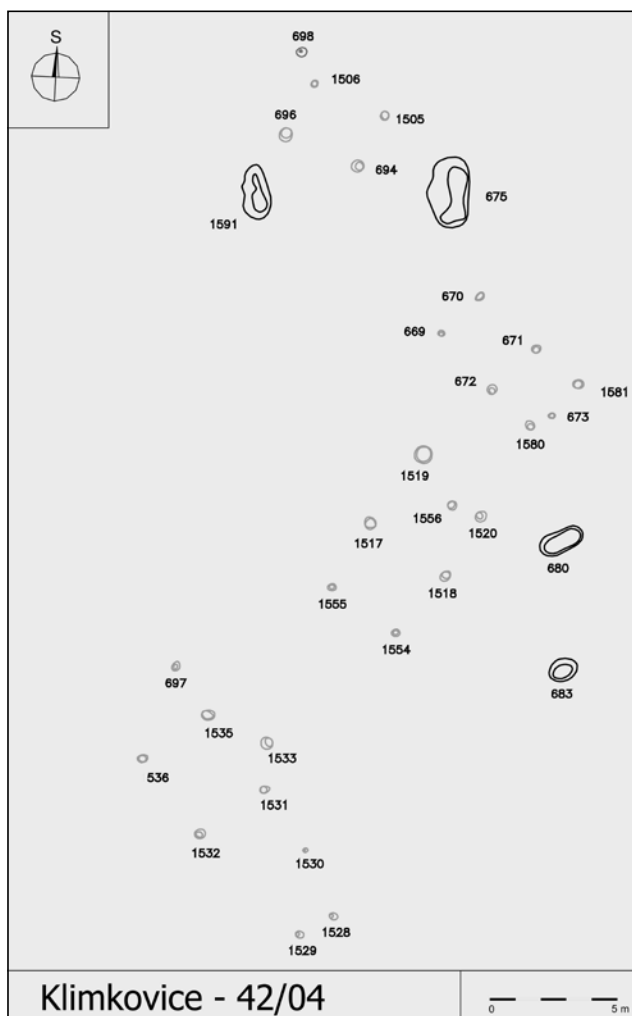
Záchranným archeologickým výzkumem byla prozkoumána plocha o celkové rozloze přibližně 4 hektarů. Po strojní skrývce orniční vrstvy a ručním dočištění bylo na ploše zaznamenáno 305 zahloubených objektů – pozůstatků pravěké osady (obr. 3).

U většiny objektů nebyly hranice na povrchu příliš patrné, jelikož jejich hnědošedá výplň po vyschnutí splývala se žlutým hlinito-písčítým podloží. Prozkoumané objekty bylo možné podle funkce rozdělit do několika skupin. Většinu objektů tvořily běžné sídlištní jámy s těžko interpretovatelnou funkcí. Byly to zejména jámy nepravidelného tvaru s nepravidelnými stěnami i dnem nebo oválné a kruhové jámy mísovitého profilu s rovným dnem. Několik oválných objektů, z nichž pochází dobře dochované části omazu sрубové konstrukce a uhlíky, je možné interpretovat jako sídlištní jámy, které druhotně posloužily jako jámy odpadní. Na ploše zcela chyběly typické zásobnice a velké hliníky.

Druhou velkou skupinu prozkoumaných jam představovaly tzv. kúlové jamky (123), jejichž nálezy dokládají existenci nadzemních kúlových

staveb. Zejména ve střední části areálu (jižní svah) bylo zaznamenáno několik obdélných půdorysů, orientovaných delší osou SZ – JV nebo v jednom případě JZ – SV. Šířka dokumentovaných půdorysů byla většinou kolem 3 m, délka se pohybovala od 5 – 11 m (obr. 4).

Na skryté ploše bylo možné pozorovat určité prostorové uspořádání areálu. Hustá koncentrace kúlových nadzemních staveb byla zachycena zejména na jižním svahu ostrožny. Zde hypoteticky uvažujeme o hospodářské části sídliště. Na východním svahu kúlové konstrukce zaznamenány nebyly, naopak zde bylo velké množství zahloubených jam – možných malých hliníků, které byly využity po vytěžení hlíny k uložení odpadu. Byly vyplněny destrukcí domů (omazu stěn kúlových konstrukcí), přepáleného keramického materiálu a uhlíků. Objekty naznačují, že na lokalitě mohlo dojít k požáru některého z domů. Ohořelé pozůstatky konstrukcí pak byly jednoduše nahrnuty do vykopaných jam. Objekty určené k sídlení – domy – se s největší pravděpodobností nacházely na samotné ostrožně, a taktéž tam předpokládáme i zásobnice a hliníky, které na zkoumané ploše postrádáme.



Obr. 4 Klimkovice – „Vřesinské pole“. Výřez z celkového plánu s půdorysy nadzemních kúlových staveb.



Obr. 5 Klimkovice – „Vřesinské pole“. Pohled na záchranné archeologické práce. Foto Mgr. T. Krasnokutská

Horní části prozkoumaných sídlištních objektů byly značně poškozeny v důsledku dlouhodobého zemědělského obdělávání a eroze. Hloubku nenávratně zničené horní části výkopů bylo možné si přesněji představit zejména u objektu k. 507. Na skryté ploše se projevil jako kruhový řez keramickou nádobou. Při preparaci bylo zjištěno, že se jedná o pozůstatek amforovité zásobnice (zachována byla její spodní třetina: dno – výduť, výška byla cca 30 cm). Okolo nádoby nebyl zjištěn žádný zásyp, což může dokládat její přímé vsazení do předem připravené jámy. Hlinitá výplň zásobnice byla podrobena rozboru (proplavení), který nepotvrdil původní domněnku, že se jedná o žárový hrob. Na dně zásobnice byly nalezeny zlomky z minimálně dvou dalších přepálených keramických nádob.

Z prozkoumaných objektů pochází početný soubor keramických fragmentů. Převažovala keramika vyrobená z hrubého materiálu okrové barvy (zásobnice, talíře). V menším množství se vyskytovala jemná tuhovaná keramika (mísy se zataženým okrajem, šálky). Nálezy byly velmi fragmentární, celé tvary se podařilo rekonstruovat pouze výjimečně (obr. 6:1,2; 7). Velké množství zlomků patřilo hrncovitým zásobnicím s plastickou prstovanou lištou (obr. 6:9-13) a mísám se zataženými okraji (obr. 6:1,2; 7). Méně početné byly nálezy zlomků talířů s oblými (obr. 6:4) nebo promačkávanými okraji (obr. 6:3), nebo zlomky amforovitých zásobnic s plastickými výčnělky a zahloubenou výzdobou (obr. 6:8). Na značné části keramického materiálu bylo patrné sekundární přepálení. Z objektů dále pocházejí zlomky tkalcovských závaží, přesleny – pomůcky při sprádání vlákna z vlny (obr. 6:5,6), kusy omazu srubových konstrukcí, uhlíky, kameny různých tvarů a funkce. Neobvyklými byly nálezy krystalů záhnědy a křišťálu. Patrná byla absence nástrojů a předmětů z kovu a z kamene (tzv. broušená a štípaná industrie). Z povrchového sběru před výzkumem pochází jeden zlomek silicitové čepele (obr. 6:7).

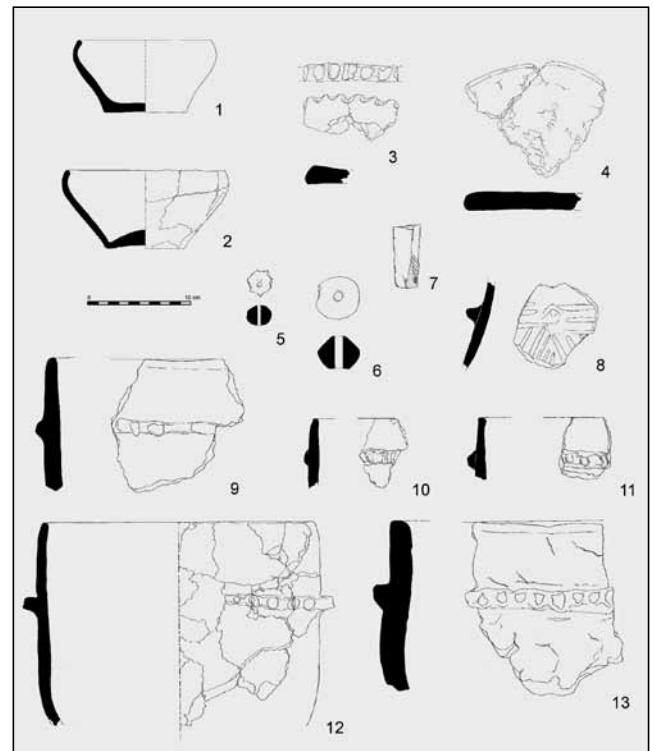
Druhé platěnické sídliště vzdálené vzdušnou

čarou 3 km od sídliště v Klimkovicích bylo nalezeno na katastru obce Olbramice. Lokalita se nachází jihovýchodně od obce, na mírném jihovýchodně orientovaném svahu v nadmořské výšce 278,0 – 282,0 m n. m (obr. 8).

Po strojní skrývce orniční a podorniční vrstvy a následném ručním začištění bylo na ploše o rozloze cca 1,8 hektaru zachyceno 42 zahloubených objektů (obr. 9).

Z tohoto počtu bylo 37 objektů interpretováno jako pozůstatky lidské aktivity. Dvacet pět mělo především oválný nebo kruhový půdorys a mísovitý profil. Jejich rozměry se pohybovaly v rozmezí cca 0,5 - 2,2 m x 0,6 - 6,0 m a jejich zahloubení do podloží bylo od 0,1 do 0,6 m. Zejména to byly pozůstatky stavebních, výrobních či zásobních jam. Z objektů byly získány především zlomky keramických nádob. Nejpočetnějšími byly fragmenty hrncovitých zásobnic zdobených plastickou prstovanou lištou (obr. 10:11-13), mísy se zataženým okrajem (obr. 10:1,3) a fragmenty mazanice. Méně početné byly zlomky tenkostěnných tuhovaných šálek s jedním ouškem (obr. 10:4), cedníků (obr. 10:9,10) nebo keramických přeslenů (obr. 10:6-8). V některých případech se na dnech objektů vyskytoval větší počet kamenů různého tvaru a funkce. Některé byly podle svého tvaru využívány jako drtidla na obilí (znotěrky).

Dvanáct objektů bylo interpretováno jako kúlové jamky. V severovýchodní části plochy byl dokumentován pozůstatek jedné nadzemní kúlové stavby tvořené čtyřmi jamkami. Jamky tvořily pravidelný půdorys obdélného tvaru s orientací



Obr. 6 Klimkovice – „Vřesinské pole“. Výběr keramických a kamenných nálezů.



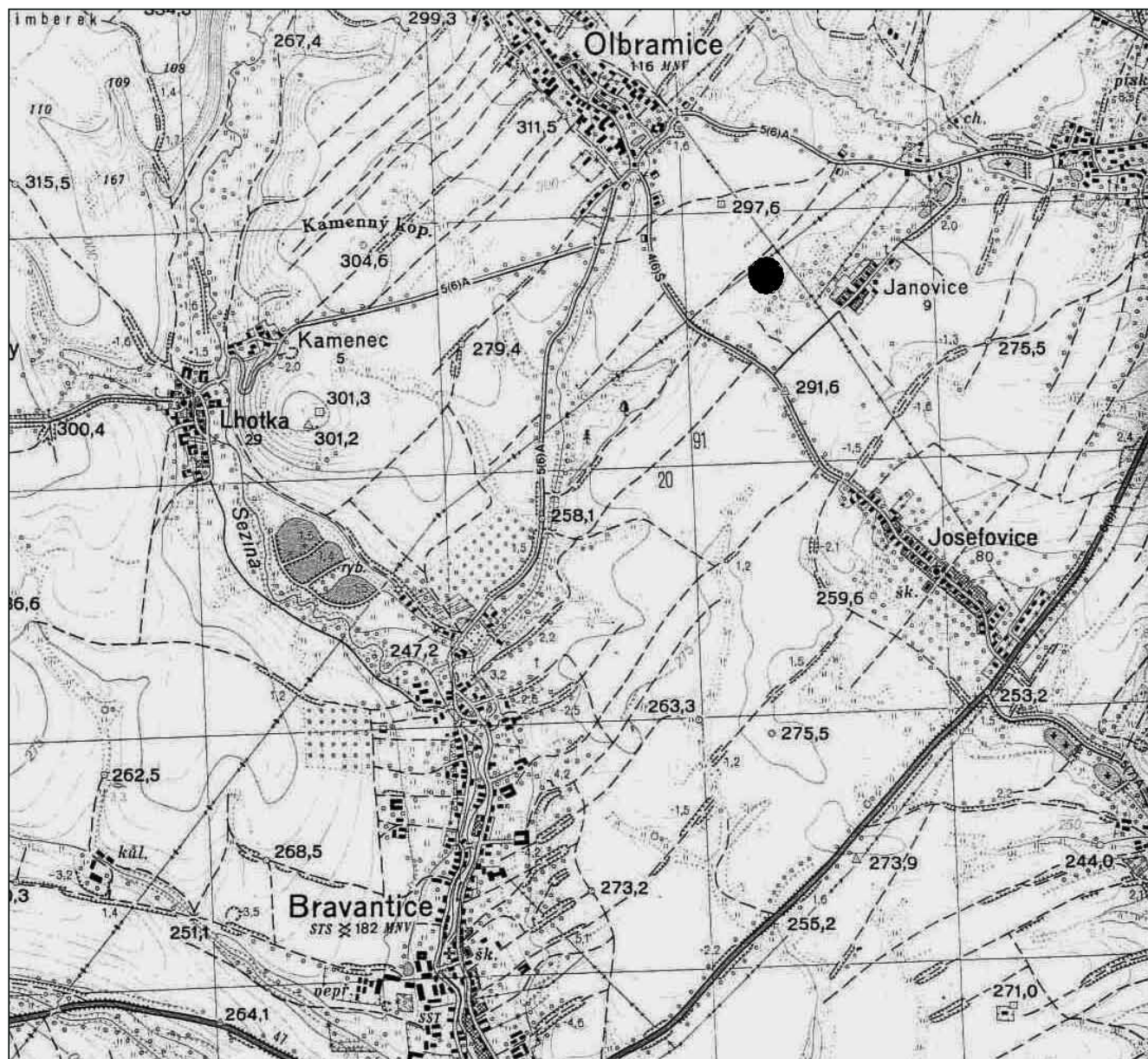
Obr. 7 Klimkovice – „Vřesinské pole“. Keramická nádoba – miska se zataženým okrajem. Foto Mgr. T. Ott

delší strany JZ - SV a rozměry 3,0 x 2,2 m. Ve vnitřním prostoru kúlové stavby se nacházel jeden zahluubený kruhový objekt o průměru 0,90 m.

Je pravděpodobné, že se osídlení šířilo i směrem severním - nahoru po svahu. Prostorové uspořádání v případě sídliště u Olbramic nebylo na tak malé ploše možné pozorovat.

V rámci výzkumu byly na ploše provedeny dvě sondy (viz obr. 9 – sondy S1 a S2) zjišťující průběh a profil zvláštního půdního projevu - pásů, které protínaly (narušovaly) zkoumanou plochu ve směru SZ – JV. Sondy následně prokázaly přírodní původ těchto pásů a potvrdily jejich vznik erozní činností v době až po zániku sídliště.

V průběhu obou záchranných výzkumů byly z vytipovaných sídlištních objektů odebírány uhlíky a vzorky výplní na proplavování. Proplavením získaný soubor archeobotanického materiálu byl podroben antrakologické (rozbory uhlíků dřeva) a makrozbytkové (rozbory semen, zrn, zbytků plodů apod.) analýze, kterou uskutečnili odborní



Obr. 8 Olbramice. Přibližná poloha lokality. Výřez z mapy 1: 25 000.



pracovníci Laboratoře archeobotaniky a paleoekologie Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích. Získaný antrakotomický soubor přinesl cenné informace o využívání dřevin (např. jako palivo a stavební dřevo) na jednotlivých sídlištích. Na základě druhového složení souboru bylo možné do značné míry rekonstruovat dřevinnou skladbu biotopů v okolí sídlišť, která byla poměrně pestrá. V lesích té doby hojně rostly buky, břízy, lísky, habry a lípy.

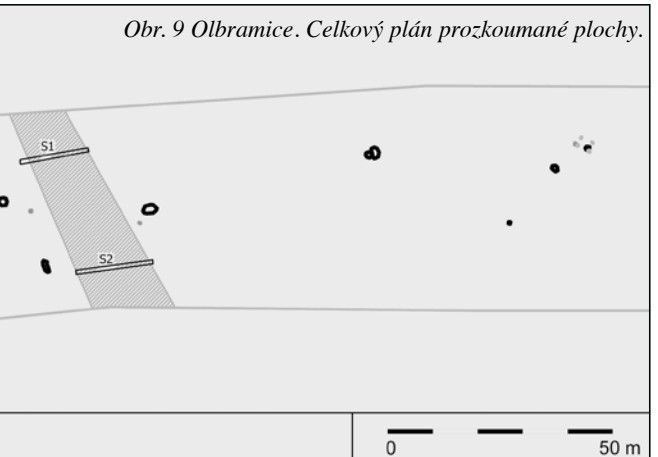
Kvalitní soubor rostlinných makrozbytků se podařilo získat pouze ze sídliště v Klimkovicích. Soubor poskytl informace nejen o pěstovaných nebo sbíraných plodinách, ale také částečně o charakteru nejbližšího okolí. Pěstovány byly zejména obilniny – převažovala pšenice špalda a pšenice setá, proso seté, ječmen obecný a v menším množství ještě i pšenice dvouzrnka; luštěniny – čočka, hrách setý nebo bob. V okolí sídliště byly sbírány například plody maliníku nebo bezu černého, které mohly sloužit jako léčivky, pochutiny nebo přírodní barvivo. Z planě rostoucích druhů byly potvrzeny plevely obilnin – koukol polní, sveřep stoklasa, opletka obecná, svízel přítula a bér sivý. Přítomnost rdesna červice naznačuje, že v nejbližším okolí bylo místy trvale zamokřené prostředí.

Díky vzniklým okolnostem se podařilo objevit a poprvé prozkoumat dvě dosud neznámé lokality lidu platěnické kultury (nejmladší fáze kultury lužických popelnicových polí) na katastru Klimkovic a Olbramic v okrese Nový Jičín. Archeologické výzkumy a archeobotanické analýzy přinesly nové informace o osídlení severního předpolí Moravské brány ve starší době železné – halštatské (750 – 400 př. n. l.) a potvrdily existenci enklávovitého osídlení území, které bylo v té době součástí takřka souvislého pomezího hvozdu.

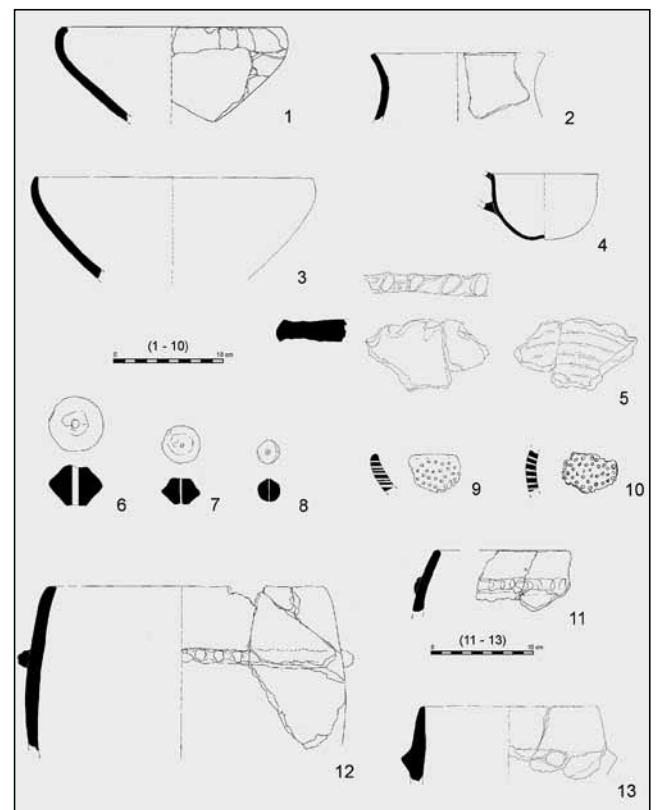
Mgr. Tereza Krasnokutská, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě

Literatura

CZUDEK, T. 1972: Geografické členění ČSR. *Studia geographica* 23, ČSAV – Geografický ústav Brno. 1997: Reliéf Moravy a Slezska



- v kvartéru. Tišnov.
 DEMEK, J. a kol. 1987: Hory a nížiny. Zeměpisný lexikon ČSR. Academia, Praha.
 JANÁK, V. 1990: Osídlení Novojičínska od pravěku do raného středověku. Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, svazek 46, 53 – 62.
 JANÁK, V. 1994: Kdy „Pravěk Slezska“? (Ad marginem „Pravěkých dějin Moravy“). *Čas. Slezského Muzea*, řada B – 43, 193 – 209.
 JANÁK, V. – KOUŘIL, P. 1991: Problémy a úkoly archeologie v českém Slezsku a na severovýchodní Moravě. *Čas. Slezského Muzea*, řada B – 40, 193 – 219.
 HLAS, J. – KRASNOKUTSKÁ, T. 2005: Záchrané archeologické výzkumy v trase budoucí dálnice D47 v roce 2004. Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě, 90 – 98.
 HLAS, J. – KRASNOKUTSKÁ, T. 2006: Klimkovic – Z 28. Závěrečná nálezořá zpráva. Uložena v archivu Odboru ochrany archeologického fondu v Opavě nebo v archivu NPÚ, ú. o. p. v Ostravě.
 OPRAVIL, E. 1974: Moravskoslezský pomezí les do začátku kolonizace. In: *Archeologický sborník (Ostravské muzeum)*, 113 – 133. Ostrava.
 PODBORSKÝ, V. (a kol.) 1993: *Pravěké dějiny Moravy*, 333 – 378. Brno.
 SKLENÁŘ, K. – SKLENÁŘOVÁ, Z. – SLABINA, M. 2002: *Encyklopedie pravěku v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha.



Obr. 10 Olbramice. Výběr keramických nálezů.



Čím Poodří vstupuje do světových dějin. Příspěvek k dějinám Moravských bratří, IX.část

Emigrace z kunwaldského panství v letech 1724-1781



Exulanti - plaketa na památníku v Českém Rixdorfu-Berlíně

V POODŘÍ č. 2/2005 vyšla studie o exekucích na kunwaldském panství, které vyvrcholily čtvrtým vyšetřováním v prosinci r. 1724 před církevním soudem – inkvizicí, na které někteří poddaní nečekali a snažili se zachránit útekem do země tolerantnější ke svým obyvatelům.

Se sbíháním poddaných z kunwaldského panství úzce souvisí činnost Kristiana Davida. Ten ještě před tím, než objevil Suchdol - vesnici plnou tajných evangelíků, seznámil se v Sasku na svých cestách za prací, s hrabětem N. L. Zinzendorfem, kterému vyprávěl, že na Moravě žije mnoho lidí, kteří jsou upřímnými křesťany, usilujícími o čistotu víry očištěnou od vší povrchnosti, ale jsou kvůli tomu pronásledováni jako heretici. Mladý hrabě mu přislíbil, že na jeho panství by se mohlo najít místo pro tyto pronásledované evangelíky z Moravy. Na jaře r. 1722 Kristian David odvedl z Moravy první skupinu 13 lidí z novojického panství. Byli to nožíři, bratři Neisserové ze Žiliny. Čtrnáct dnů před Vánoci v r. 1723 odvedl z této oblasti další skupinu, rodinu Jäschke ze Žiliny. Hned na začátku své pouti zabloudili v noci až k šenovskému kostelu, a tak zamířili do Suchdolu k Davidu Schneiderovi. Tam se skrývali den a noc a pak pokračovali v cestě do Herrnhutu. Tyto dvě skupiny byly zajisté tím startovacím impulsem k „velkému exilu“, který měla Morava před sebou. Brzy je následovali další.

Právě v zimě 1723/24, pod vlivem dvou návštěv Kristiana Davida, se Suchdolané stále častěji začali scházet po domech, kde konali bohoslužby, obec se duchovně probouzela, lidé přestávali navštěvovat hospody a společně četli ze svých dlouho ukrývaných knih. Podobně tomu bylo brzy

i v Kuníně. Tak to pokračovalo až do vyzrazení kolem Velikonoc 1724.

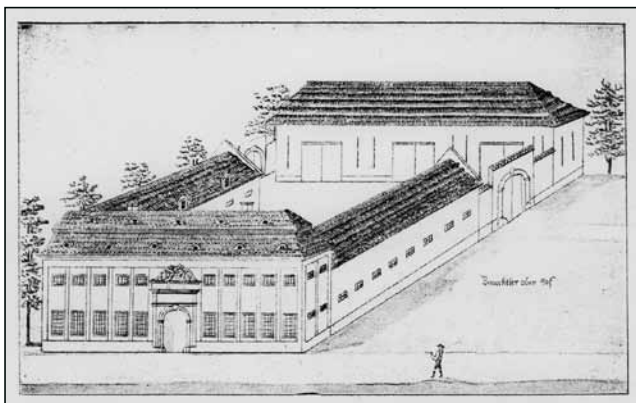
Následné tvrdé výslechy, které přesahovaly únosnost, začaly nutit lid k vážnému přemýšlení, zda se dá ještě v takovýchto podmínkách dále existovat. Prvními emigranty z kunwaldského panství bylo pět mladíků ze Suchdolu. Tři byli stejného jména: David Nitschmann zv. Tesař pozdější biskup, David Nitschmann zv. Syndikus, David Nitschmann Confessor (Vyznavač), dále syn rychtáře Johann Teltschik a syn svobodného sedláka Melchior Zeisberger, všichni synové bohatých rodičů. Unikátní je poměrně podrobný popis jejich cesty, která je popsána nejen místopisně ale i s jejich pocity a důvody, proč z Moravy odešli.

Deník Davida Nitschmanna Syndika

2. května 1724 jsem odešel z otcova domu. V polích ke mě přišli David Nitschmann, ten který po šestiletém věznění v Kroměříži na Moravě odešel k Hospodinu a David Nitschmann ten, který jako bratrský biskup zemřel v Bethlehemu v Americe, Johan Teltschik, který jako ekonom působil v Dublinu v Irsku a tam zemřel, dále Melchior Zeisberger, nyní opatrovník vdovců v Herrnhutu. Kolem desáté v noci jsme poklekli v polích na konci vesnice Suchdolu, modlili se za okolí, zvláště pak za Suchdol a prosili milého Boha, aby nás vedl jako národ Izraelský, ve dne oblaky, v noci sloupem ohnivým, ukázal nám zemi, kterou podle svého srdce pro nás vyhledal a vyvolil, kde by naše nohy klidně spočinuly. Zazpívali jsme píseň: „Blažený ten den, ve kterém se rozejdeme, opustíme milou otčinu a odebereme se do bídy.“ Naše křivé a přece rovné cesty, kterými jsme šli, vedly přes nejdivočejší a nejpříkrější kopce do hor a pak dále.

3. května navečer jsme sešli před Krnovem z hor do nížiny. Přenocovali v malé vesnici Mocker (Mokré), vzdálené hodinu od Krnova, u řezníka ve stodole. Jeho velmi stará matka, pozůstatek takzvaných evangelíků, což nám plna bázně sdělila, neměla v sobě ani špetku života v Jezukristu.

4. května ráno jsme byli před Nisou, vešli do města a když jsme na druhé straně vyšli, naše cesta se dělila do polské Lissy (Lešna) a do Saska, rozvažovali jsme, kterou se dát, ale brzy jsme byli zajedno dát se napřed do Saska a odtud teprve, když tam nenajdeme



Horní dvůr v Suchdole nad Odrou na kresbě Františka Kletenského

dítky Boží (tak jsme se tehdy vyjadřovali), do polské Lissy.

5. května jsme přišli do vesnice jménem Stolze (Stolec), první luterské vesnice, radovali jsme se a doufali, že zde najdeme dítky Boží. Začali jsme hned u sedláka, kde jsme se uložili. Četli jsme jim ze staré Postily, ale brzy jsme zjistili k našemu zděšení, že celý dům je duchovně mrtev, o Bohu a jeho slovu málo ví a naše kázání je jim protivné.

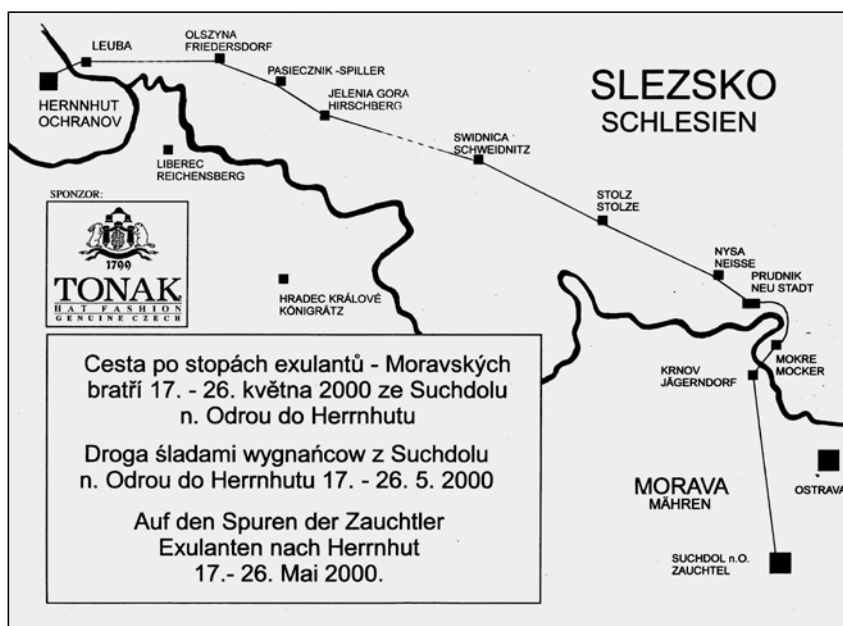
6. května byla neděle. Zůstali jsme ve Svidnici a šli do luterského kostela, kde kázal pan Benjamin Schmolcke. Slyšeli a viděli jsme hned, že jsme v něm neshledali žádného Adama Steinmetze, byl to v nitru neobrácený, mrtvý člověk a jeho tlustá postava nás zarážela. Také nádhera obrazů v kostele a množství křížů na hrobech. To všechno nás naprosto zmátlo a poprvé jsme začali litovat, že jsme opustili Moravu, protože to zde s obrazy bylo ještě horší než mezi katolíky na Moravě. V tomto zármutku jsme se posadili před kostel a čekali, že někdo přijde, abychom se ho zeptali, nejsou-li zde kazatelé, kterým se říká pietisté. Příležitost k otázce se brzy našla a odpověď byla:

Ano. Prý je zde jeden, jmenuje se Scharff a je takový i ve skutečnosti. Zavedli nás k němu. Přijal nás pln obav a hrůzy, když slyšel, že jsme exulanti z Moravy. Sdělil nám, že oni sami jsou zde pronásledováni a dal nám zřetelně najevo, abychom zase brzy odešli a to jsme udělali. Řekl nám při odchodu: Kdo opustí otce a matku ve jménu mém, tomu to bude stonásobně splaceno a dal nám s sebou posla až do Hirschbergu (Jelení Hora) ke kupci Glaffe. Přesto jsme se nezbavili stíněnosti, protože jsme zde nenašli dítka Boží, jak jsme byli zvyklí říkat. Ještě v poledne jsme plni sklíčenosti opustili Svidnici a zůstali přes noc ve vesnici jejíž jméno jsem zapomněl, (byla to vesnice

asi čtyři hodiny před Hirschbergem). Spali jsme tam u rychtáře. Ten se nás velice ostře vyptával odkud jsme přišli a kam chceme jít. Slovo měl starší Nitschmann, ale v nouzi si vypomáhal lží: Prý chceme jít do Vratislavi, pak do Zhořelce a vydával nás za tesaře a zedníky, zkrátka, jeho výpověď nebyla přesvědčivá. Rychtář nám nedůvěřoval, byl znepokojen, začal mluvit o vězení a nám bylo v domě nevolno. Ještě ten večer jsme zaplatili, co jsme spotřebovali a odešli časně ráno, když všechno ještě spalo, jen abychom už byli na cestě. Já sám jsem děkoval Bohu, protože ten chlapík neměl nic dobrého za lubem, poznal, že jsme lhali a nemáme dobré svědomí. Byl katolík.

8. května jsme se šťastně dostali do Hirschberku k panu Glaffeiovi a toho jsme také našli v obavách a strachu. Rozprostřel mapy a hledal Suchdol. Naštěstí jej našel, ale hned nato dělal, jak by nás co nejrychleji dostal z domu, každému dal na cestu zlatý a zase poslal k panu magistru Schwedlerovi do Niederwiese. Toho dne jsme však došli jen do vesnice Spiller a tam jsme zůstali na noc. Nocleh byl špatný a my byli ze svidnických a hirschberských poměrů velmi nešťastni, když jsme na ně pomysleli.

9. května časně zrána jsme vyšli ze Spiller a odpoledne dorazili do Niederwiese a šli hned k panu Schwedlerovi. Přijal nás s otevřenou náručí a velmi srdečně. Padl s námi na kolena a třikrát se pomodlil, jak to byl zvyk, Otče náš. Při to jsme poznali jeho dobré srdce a oblíbili si ho. Tady jsme přišli po minulých zážitcích zase k sobě. Po modlitbě se nás vyptával: Moje děti! Víte jakých otců, děti a potomci jste? Ale on nečekal až odpovíme, ale hned pokračoval z historie o Janu Husovi, Wiclifovi, Jeronýmovi a Amosu Komenském až po naše otce s vroucím srdcem a s vlhkýma očima mluvil: Z jejich prolité krve a mučení pro pravdu jste vyrostli a udrželi





se dodnes. Jejich slzy a modlitby Bůh vyslyšel, seslal požehnání na jejich děti a to jste vy. Bůh, který i tomu nejposlednějšímu slíbil dobrodiní, který vás vyvedl, ten bude s vámi, až sám pak přijde, všechny ovce přivede a shromáždí ve svém věčném ovčinci. Pak pokračoval dále: Právě teď je tomu sto let, co přišlo velké pronásledování na vaše otce a protože jste jejich synové, máte zdědit jejich požehnání a užívat ho mezi námi se svobodným svědomím, pro co oni museli dát svůj život. Bohu chvála, že jste vykoupeni a my máme to štěstí, vidět vás mezi námi růst, zelenat se, kvést, čehož vám za sebe ze srdce a v hojnosti ve jménu Ježíše Krista přeji. Amen, Amen. Po mnoha jiných srdečnostech, které nám tento milý muž po našem příchodu prokazoval, radil nám jít hned do Herrnhutu a my se s ním se slzami v očích rozloučili. Dal nám s sebou posla až do Friedersdorfu (Bedřichova) k panu štolbovi von Schweinitz. Téhož večera jsme tam došli a byli jsme s ochotou přijati. Ubytovali nás v sušárně k českému exulantovi, který byl i se svou rodinou duchovně úplně mrtev a ani o tom nevěděl. Začali jsme naň působit, ale on byl zlý, a prý bychom se my mohli učit od něho.

10. května jsme si ve Friedersdorfu v klidu odpočinuli. Odpoledne nás vrchnost nadmíru laskavě a srdečně oslovila, vyptávala se na poměry na Moravě, na naši příležitost k obrácení a na náš odchod. Měli z nás v tomto domě opravdovou radost.

11. května časně z rána jsme odcházeli z Friedersdorfu a pán nám dal posla až do Leuby ke svému bratrovi, kapitánu von Schweinitz, který nás s milostivou paní také velmi mile a srdečně přijal. V klidu jsme tu přenocovali.

12. května, brzy ráno, byl tehdy pátek, vyšli jsme s poslem, kterého s námi pán poslal až do Berthelsdorfu. Byl to český sklář, usazený v Leubě. Když jsme přišli na polnosti obce, stálo tu ve srovnání s moravským venkovem velmi špatné obilí. Tu přepadla bratra Nitschmanna, (ten, který ve vězení na Moravě odešel k Bohu) nedůvěra, zakolísal a v nejhlubší zasmušilosti řekl: Oj, oj! Zamýšlíme tady zůstat a obilí je zde tak špatné, že jsme tak špatné na celé cestě z Moravy sem, neviděli. Nám ostatním se ho podařilo upokojit, i když i pro nás to bylo na pováženou. V poledne jsme byli v Berthelsdorfu a šli na faru. Pan Rothe, zdejší farář, přijal nás nejdříve po svém způsobu nejdříve suše, po chvíli, když nás důkladně vyzpovídal a slyšel, že všichni jsme děti bohatých rodičů, začal naplněn citem radostně mluvit: Když byl Mojžíš už veliký, nechtěl být nazván synem dcery faraona. To bylo přirovnání k nám a na náš odchod z domova. Bylo pro nás neobyčejné něco podobného slyšet. Když domluvil, poslal pro krejčího Friedricha Mordelta, který nás zavedl do Herrnhutu. Jak jsme to zde viděli, bylo nám



Členové Moravian v Herrnhutu při rekonstrukci cesty v r. 2000

všem jasné, že to je to místo, kde se máme usadit. Místo se nám zdálo malé, Christian David vždy popisoval jako město. Řekl jsem: Kdyby tři domy byly městem, tak nebude Herrnhut tím nejhorším. Rodiny Neisserů, již dříve tu usazené, nás s velkou radostí přijaly, ale místo k bydlení bylo moc malé, protože byl vystavěn jen jeden dům. Odpoledne ve 3 hodiny přijeli z Hennersdorfu pan hrabě a paní hraběnka von Zinzendorf s šesti koňmi, a protože jsme pro ně měli dopisy od magistra Schwedlera, hned jsme jim je odevzdali. Zdálo se nám, že je přijali příliš lhostejně a tak se stavěli také i k nám, což nás vzhledem k jejich zbožnosti zmátlo a byli jsme nad tím skutečně zarmoucení. Brzy nato se zde shromáždil hlouček lidí a byl mezi nimi i magistr Schwedler. Shromáždili se k položení základního kamene, později tak známému velkému domu. Pan hrabě měl nejdříve řeč o účelu stavby a při tom řekl: Kdyby milému Bohu nesloužil tento dům k jeho záměrům, přeji si aby do něj udeřil blesk, nebo jej strávil oheň.

Po chvíli další host pan baron von Wattewille poklekl na základní kámen a se slzami v očích se tak vroucně modlil, čímž docela zaujal naše srdce. Hned nato za mnou přišel pan farář Rothe a sdělil mi, že mne pan hrabě chce přijmout do služby. Při té příležitosti mne napadla slova, která kdysi řekl Dr. Luther o velkých pánech a jejich radách: Někdy když se velcí páni sejdou a radí se a když se Bůh dívá jen klíčovou dírkou, řekne – z toho nic nebude. A kdyby to se mnou mělo také tak dopadnout nemám si s toho nic dělat? A hledme, tenkrát z toho také nic nebylo.

Vzpomínám, že v ten den se začala kopat první studna a v kostele v Berthelsdorfu byla zvláštní zpívaná hodinka na památku narozenin pana faráře Rotheho.

V r. 2000 členové Moravian podnikli pěší desetidenní cestu přesně podle deníkového záznamu ze Suchdolu do Herrnhutu, která přinesla mnoho nových poznatků. To je však zcela jiná historie (viz mapa str. 10 a foto výše).



Titulní stránka z deníku Davida Nitschmanna Syndika, v němž popsal průběh cesty ze Suchdolu do Herrnhutu.

Nejsnadnější rozhodování měli ti, kteří nebyli poutáni k žádnému majetku, zvláště sloužící personál a dospělí mladí lidé, kteří stáli před rozhodováním o své budoucnosti. Dále ti, kterým hrozily tvrdé tresty a nejtěžší bylo rozhodování majetných. V žádném případě však není pravdou, že důvody k odchodu byly ekonomické. O tom dostatečně vypovídají vlastní životopisy Moravanů, které jsou uloženy v mnohatisícové sbírce životopisů v herrnhutském archivu. Důvody ekonomické a vidina zbavení se tuhých poddanských poměrů, mohly rozhodování podpořit a byly jistě silným argumentem. V životopisech však ani v jednom případě si Moravané na robotní povinnosti nestěžují.

V srpnu 1724 ještě před třetím vyšetřováním hrabětem Harrachem, uprchl z Kunwaldu dvacetidevítiletý David Nitschmann švec s manželkou, který zažil na jaře věznění ve věži. V září odešla z horní části Suchdolu skupina asi šesti mladíků ve věku 19 - 28 let a domkař Fridrich č. p. 3 s rodinou. Atmosféra v obcích musela být hodně napjatá, protože kunwaldská vězení byla plná, probíhal další závěrečný inkviziční proces na počátku prosince, během nějž uprchl z Kunwaldu mladý Melchior Nitschmann se čtyřmi přáteli. Toto období už bylo pro útek nejméně vhodné, nebylo totiž lehké

se brodit 350 kilometrů sněhem, jim však šlo o život. Nejtěžší delikventi byli v prosinci 1724 ve vězení a ostatní lidé ve vsi vyčkávali na verdikt soudu. Pokuty, které však měli Suchdolané a Kunwaldané zaplatit, zaplatil málokdo. Většinou raději utekli. V r. 1726 uprchl ze Suchdolu i svobodný sedlák Zeisberger s celou rodinou a opustil veliké hospodářství, které vrchnost ihned skonfiskovala a zřídila z něj panský dvůr. Traduje se, že právě tento tzv. Horní dvůr je spojován s vyšlechtěním nového plemene skotu, které dalo naší oblasti i název Kuhländchen-Kravařsko.

Dne 25. ledna 1725 se podařilo uprchnout z vězení i dvěma nejtěžším delikventům Davidu Schneiderovi ze Suchdolu, který přechovával Kristiana Davida a u nějž byl všeho původ a Davidu Nitschmannovi Koláři starostovi obce Kunwaldu, který se později stal tchánem hraběte Zinzendorfa i jeho adoptivním otcem. Svůj útek obsáhle popsal ve svém životopise: David Nitschmann – Kolář (1676 - 1758). Večer jsem řekl svým bratřím: Dnes v noci se s vámi rozloučím. David Schneider hned řekl: Chci jít s tebou. Museli jsme čekat až do jedenácté hodiny v noci. V rozpacích jak se zbavím okovů, jsem uchopil svůj nůž a vytáhl jej z pochvy. Měl jsem nůž v pravé ruce a levou jsem sáhl po zámku. A jak jsem zámek uchopil, byl už otevřen. Zaplakal jsem radostí a řekl Davidu Schneiderovi: Teď už vidím, že je vůle Spasitelova, abych mohl odejít. Šňali jsme v místnosti, kde jsme byli, železa z nohou, s bratry jsme se zcela tiše rozloučili a šli přes dvůr, abychom se poohlédli po žebříku. Šel jsem k fortně, která byla dvěma dveřmi uzavřena a první dveře stály otevřeny a druhé také. To tedy bylo další znamení, že máme odejít. Za zámek jsme položili železa na zeď a šli k mému domu, kde jsme trochu váhali, pak jsem řekl své paní, jak se má chovat pošlu-li někoho, aby ji odvedl.

Šli jsme v noci ještě 5 německých mil do Bohumína, kde jsme u pana hraběte Henckela zůstali 3 dny. Odtamtud jsme šli šest mil do Pawloviczki (Pavlovičky leží asi 30 km na sever od Opavy, v tehdejší Slezsku) a pak do Neundorfu k panu Bulleovi. Tam jsem nechal přivést svou paní s dětmi. Po deseti dnech jsem se rozloučil se Schneiderem a s panem Buleem a odešel jsem do Saska. Tentýž příběh zaznamenal i David Schneider (1693 – 1755): Tu nám ukázal Pán Bůh cestu, že jsme mohli uprchnouti z čeledníku, do kterého jsme byli zavřeni a to o půl 11 v noci po tom dni, ve kterém jsme svědčili, pokud nám dal Bůh milost. Starý otec David Nitschmann, který toho času dlí v Pensylvánii, jehož děti jsou Jan a Anna, manželka hraběte Zinzendorfa, otevřel svůj zámek nožem a já jsem rozbil svůj zámek sekerou a tak jsme šťastně utekli. Ostatní vězňové (bylo nás 12 pohromadě), spali sice všichni, ale někteří přece o tom věděli. Já sám jsem se již nedostal



do svého domu, neboť jsme šli docela jinou silnicí. Také má rodina nevěděla nic o našem útěku, teprve až ráno, když prohledávali můj dům. Byl z toho veliký shon také v mé rodině, neboť všechno zapečetili. Ale my dva zatím jsme se schovali u křesťanských přátel den cesty od domova. Odtud poslali jsme jednoho posla domů, abychom zvěděli, co se stalo s našimi, zda byli hned vyhnáni ze svých domů, či byli uvrženi do vězení. Když náš posel tam přišel, střežili již bířicové dům, avšak Pán Bůh to tak zařídil, že mohli podivným způsobem vyjít a hned s našim poslem jít. Mezi nimi byly také dvě děti Anna a Jan, kteří byli dost silní, aby mohli jít. Když byli pohromadě, měli z toho převelikou radost a šli potom dále.

Já měl s nimi jít také pryč, čehož mi bylo velice líto, poněvadž jsem neměl manželku a nezletilé děti u sebe. Nevěděl jsem si rady. Dostal jsem od nich sice dopis, abych přemýšlel o cestách a možnostech jak je zachránit, poněvadž páni měli s dětmi své plány. Ale já jsem sám nemohl pomoci, poněvadž jsem si nemohl troufat domů. Tu jsem přemluvil ještě jednou toho posla, aby se odvážil ještě jednou za dobrý plat tam odvážit. Když tam přišel, byli všichni již tak silně střeženi, že to nevypadalo na možnost záchrany. Avšak věrný Bůh vyslyšel milostivě náš pláč a modlitbu a vyvedl je předivně proti nadání všech. Bůh řídil srdce naprosto cizího muže,

totiž starého Piesche (otce Anny a Johany), že se musel smilovat nad mými milými a musel je vyvést, i když za dvojnásobný plat, poněvadž to bylo nebezpečné. Dálo se to pak takto. Ve dne mívala má rodina jen jednoho strážce, ale v noci dva. Tu odeslala má manželka malé děti Juditu a Pavla ve dne k našim příbuzným a ona zůstala doma s většími dětmi Annou a Růženou.

Za večera dopravila její sestra malé děti do druhé vesnice, kam byl objednáno kočí. Nočním strážcům, kteří se ptali po malých dětech řekla, že už spí a postavila ke kolébce větší děvče, které mívala ještě u sebe v komoře a kázala jí pořád je kolíbat, jako kdyby tam dítě leželo. Když se smrákalo, byla ještě ve velké úzkosti, ale řekla si: Žádná pomoc, musí se do toho, a poručila děvčeti, aby šla spát. Ta však tomu již porozuměla, vyplížila se z domu ven a utíkala. Za chvíli dělala má žena, jako by šla spát. Strážci seděli ve světnici za stolem. Potom se vyplížila z komory, vzala boty do ruky, šla do zahrady a skočila přes plot. Předtím si donesla kabát k jedné sousedce, hodila si ho přes sebe a už byla v polích a než se nadála, vyvázla z největšího nebezpečí. Ta druhá vesnice v níž čekal kočí, leží pak směrem, na který by nikdo nepomyslel (patrně Mankovice). Ještě tu noc ujel s nimi 5 mil, pak museli najmout ještě jeden povoz na dvě míle, než přišli ke mně. Za to budiž Bůh chválen a veleben za jeho předivné vedení a záchránění v tomto čase i navěky. Amen.



Cesta exulantů z Kravařska do saského Herrnhutu



Mnohé podobné příběhy čteme v životopisech Moravanů, kde se popisuje jejich zjetí cestou, přepadení od lupičů a záračná vysvobození. Je pro nás nepochopitelné, jak mohly cestu dlouhou 350 km přežít děti, některé jen několikaměsíční, nebo staří lidé až sedmdesátiletí. V únoru útky pokračovaly, nejdříve ti mladí zdatnější, ale v březnu již celé rodiny. Zatímco v r. 1724 uprchlo asi 35 poddaných, v r. 1725 už to bylo přes 40 a v r. 1726 70, 1727 asi 40, 1728 45 atd. Přesné údaje se dosud nepodařilo shromáždit. Útky pokračovaly i po obnovení farnosti v Suchdole r. 1729, což mělo sbíhání poddaných omezit a pokračovalo se zmenšenou intenzitou, ale nepřetržitě zvláště proto, že kontakty mezi Herrnhutem a Kravařskem byly udržovány písemně, ale i osobně, protože ti odvážnější, se občas vraceli pro ostatní rodinné příslušníky.

Roku 1742 ve válečném konfliktu prohrála Marie Terezie Slezsko a hranice s Pruskem se přiblížila až k Opavě, což ještě více usnadnilo útky. Obnovená jednota bratrská využila dané příležitosti a vybudovala několik bratrských osad

i ve Slezsku. Gnadenfrei, Gnadenberg a Neusalz. Sloužily mimo jiné i jako útočiště pro prchající Moravany. Nejbliže a právě s tímto záměrem byla vybudována osada Gnadenfeld na sever od Krnova r. 1782, avšak to už byl vydán toleranční patent umožňující vystoupit nekatolíkům z ilegality, osada tudíž ztratila svůj původní význam. Ještě blíže se formoval sbor Rozumice u Opavy, pro neustálé vnější problémy k jeho ustavení však nedošlo.

Celkem se odhaduje, že z panství kunínského a novojičického uteklo asi 550 poddaných a 100 dalších z oblasti Jeseníků. Nejvíce emigrujících pocházelo ze Suchdolu, asi 280 obyvatel, 100 z Kunína, 58 ze Šenova, 47 ze Žiliny, 24 ze Životic, 21 z Mankovic, 17 ze Ženkavy, 9 z Butovic, 9 ze Štramberka, což nejsou konečná čísla.

*Daniel Říčan,
Moravian, Historicko-vlastivědná společnost
v Suchdole nad Odrou*

Sága jednoho rodu od řeky Odry



Ondřej Vavrečka – zakladatel rodu Vavrečků v Poodří

Byl horký letní den. Za Velkou Košatkou, na poli, které se prostíralo od konce vsi daleko až k řece Lubině, pracovala asi desítky lidí. Obilí už bylo pokosené, ženci, osvěžení koupelí v řece, odpočívali ve stínu stromu a jen těch několik dohněda opálených postav se pohybovalo po poli; stáčeli povřísla a vázali pokosené obilí do snopů. Když přišel čas svačiny, selka donesla pod strom studené mléko nebo kyšku, vodu s octem, chléb, máslo a tvaroh nebo „starý sýr“. Každý si posloužil podle chuti a po krátkém odpočinku se pokračovalo v práci až do večera. Když potom bylo obilí ze všech polí sklizeno, ze stodoly se dlouho do noci ozývaly pravidelné zvuky cepů. Bum bum, bum bum... Pacholci a děvečky mlátili obilí.

Žně končily veselými dožínkami. Ve velké domácí kuchyni hospody Na Fojtství panímáma, nastrojená do širokých sukní, květované zástěry, živůtku a bílého škrobeného čepce stojí uprostřed kuchyně a vítá v domě všechny, kdo o žních pracovali na poli. Ženci, opálení, v bílých košilích a svátečním oblečení, vonící obilím a mýdlem, přinášejí panímámě věnec uvitý ze zlatého obilí, zdobený květy červených máků a modrých chrp, na znamení konce žní. Všichni šťastní, ale s úlevou mluví o sklizni, jak přálo počasí, jaká byla letos dobrá úroda a že je všechno zboží ve stodole. Ale také se s uznáním mluví o těžké práci na poli a vypráví se, co veselého se o žních na poli komu



Ondřej a Rosa Vavrečkovi

přihodilo. Panímáma s vděčným úsměvem děkuje za věnec, za práci a zve ke stolu, k dožínkám.

V ten čas bývalo v hospodě Na Fojtství Ondřeje Vavrečky veselo. V šenku se čepovalo pivo, jedlo se a pilo, vyprávěly se veselé i vážné historky, vyhrával „klepetář“ (orchestrion) a zpívalo se třeba při harmonice a také na tanec došlo.

Tak a podobně tomu bylo až do konce žní. Tak a podobně tomu bylo po tři generace Vavrečků v Košatce, počínaje generací Ondřejovou a konče generací jeho vnuka Zdenka.

Kdo byl Ondřej Vavrečka a odkud do Košatky přišel se dovídáme z rodokmenu Vavrečků, který se podařilo dohledat až do roku 1592.

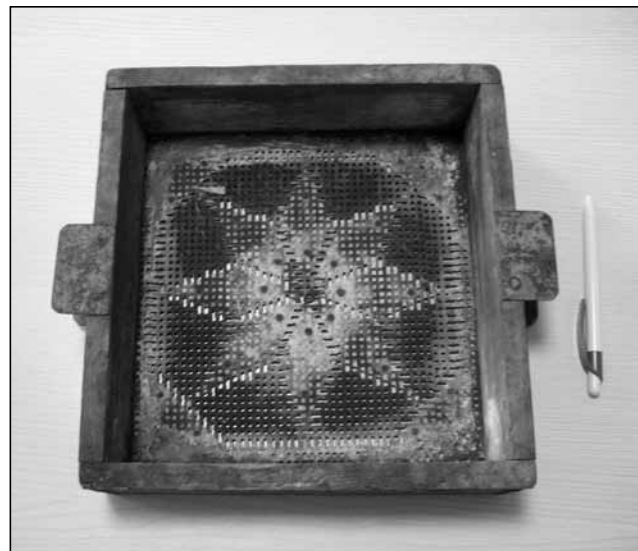
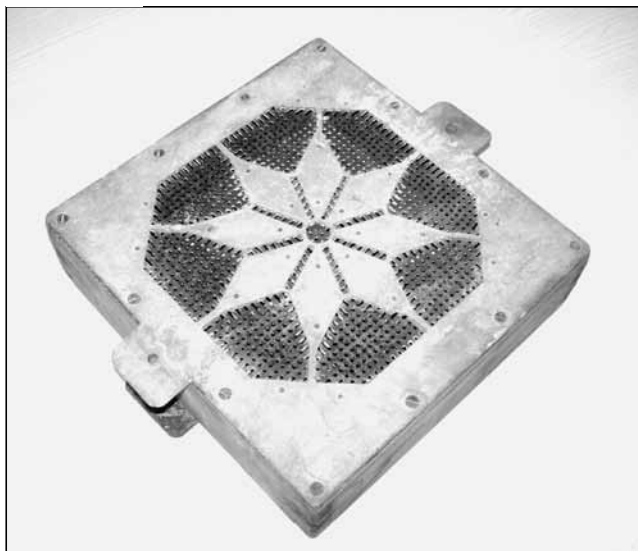
Ondřej Vavrečka, můj děd, se narodil 16. srpna 1850 ve Slatině a byl nejstarším z osmi dětí domkáře Antonína Vavrečky. Odtud přišel v roce 1889 do Košatky. Babička Róza, dcera sedláka Francze Kuntchery z Butovic byla Němka - nikdy prý se nenaučila dobře česky. O tom, jak se Ondřej s Rózou seznámili se v rodině traduje, že prý na jaře, pravděpodobně to bylo v roce 1872,

přišla velká voda. Odra zaplavila louky, cesty a pěšinky kolem Studénky a také potok v Butovicích se rozléval doširoka. Ondřej prý vedl koně po břehu rozvodněného potoka a na druhém břehu stála nešťastná Róza se svými kravkami, které hnala z pastvy a bála se přes potok. Tehdy prý Ondřej nejdříve převedl přes rozvodněný potok krávy a potom přenesl Rózu. Pěkná hnědovlasá dívka plné postavy, s velkýma modrýma očima padla malému, statnému chlapíkovi do oka, viděl ale také kravky dobře živené - zkrátka jedno s druhým - a Ondřej si o Rózu řekl. Jak už to v těch dobách bývalo, Róza dostala věnem krávu – možná i dvě, pár štůčků plátna, kameninové hrnce na mléko a sádlo a byla svatba. To bylo v roce 1873. Ondřej Vavrečka měl tehdy 23 let a o dva roky mladší Rózu si odvedl do Slatiny, pravděpodobně do domu (č.p. 31) svých rodičů. Tam bydleli do roku 1889, tam se jim také narodilo jejich osm dětí.

Ondřej byl podnikavý. Když už měl pár koní a krav a prý nějaké zlaté v kapse, rozhodl se, že koupí pole a také dům ve Velké Košatce. Našel tu přízemní, prý dosti zchátralou budovu u cesty na výjezdu z Velké Košatky do Petřvaldíku.



Továrna cementových výrobků v Košatce, pohlednice z r. 1938



Kovové síto na dlažbu

Pole tu byla pěkná, zem úrodná, a tak Ondřej najal pacholky a děvečky a začal pole obdělávat. V tomto kraji se pěstovaly všechny čtyři druhy obilí a na panenku Marii Hrabynskou - 15. 8. - mělo být všechno obilí ve stodole. Cepy se hned po sklizni mlátilo jen na povřísla a do slavníků, zbytek se mlátil cepy a později mlátičkami, až byl čas. Do roku 1938 se obilí kosilo kosami, na poli pracovalo deset kosáků a deset „ženských“ odebíralo.

V té době začal Ondřej také s chovem dobytka - kravařského skotu (krávy s bílým hřbetem), který potom prodával jednak na dobytčím trhu v Ostravě, a později jej dopravoval až do Vídně. Dobytek hnávali pacholci po staré hrázi mezi rybníky do Jistebníku k železniční stanici, odkud byl dále přepravován v dobytčích vagónech. V Jistebníku na nádraží nechal Ondřej pro dobytek postavit nástupní rampu. On sám jezdil do Jistebníka bryčkou a svůj náklad potom doprovázel vlakem. Středisko chovu bylo v Bartošovicích a chovatelé kolem Odry pěstovali a vyšlechtili na oderských lukách ten nejkvalitnější kravařský skot. Uměli také, bez ohledu na povodně, sklídit seno z luk včas a v dobré kvalitě, a tak není divu, že když se po válce konala v Opavě první aukce plemenných býků, skoro devadesát procent skotu pocházelo z oblasti kolem Odry. Kravařský hovězí skot měl úspěch také na Vídeňské výstavě v r. 1850.

Vraťme se ale k Ondřejovi. Byl to pracovitý a podnikavý člověk a tak se mu dařilo. Když nahospodařil dosti peněz prodejem obilí a jiných plodin a také prodejem dobytka, pustil se do přestavby domu. Původní dům prý nechal téměř celý zbourat a na jeho místě nechal postavit velkou, jednopatrovou budovu. Protože tu chtěl zřídit pohostinství, nechal vybudovat sklepy pro chlazení piva, v přízemí potom hospodu a byt.

V chodbě, vedle dveří do hospody, býval velký dřevěný kříž s ukřižovaným Ježíšem. Po schodišti se zdobným litinovým zábradlím se šlo do prvního patra, kde byl velký sál s balkonem, byt a dva hostinské pokoje. Kolem zadního traktu budovy nechal Ondřej postavit stodolu a chlévy pro dobytek a dvůr uzavřel dřevěnými vraty. Průčelí domu nechal ozdobit svými iniciálami – O.W.

Ten dům ve Velké Košatce byl dominantou vesnice. Do hospody, kde byl hospodským strýček Bernard, Ondřejův syn, se chodilo na poradu se sousedy a přišlo na přetřes všechno, co se ve vesnici událo. Sál hospody a hospoda samotná sloužily, jak bychom dnes řekli, společenským setkáním obyvatel vesnice a blízkého okolí. Na sále bývala sokolská cvičení a mimochodem - sokolská jednota v Košatce byla velmi aktivní a silná a chodili sem cvičit nejen košatští, ale i jistebničtí i petřvaldičtí sokolové. Tělocvična byla dobře vybavena, bývaly tu žebřiny, později kůň, koza, odrazový můstek, švédská bedna a žíněnky. Ochoťníci tu hrávali divadlo a bývaly tu také venkovské slavnosti - tancovačky, bály a svatby a při nich hrávala košatská kapela. A tak se Ondřej bezpochyby zasloužil také o společenský život Košatčanů.

Nevíme přesně v kterém roce postavil ve vesnici „Továrnu cementových výrobků“ na výjezdu z Velké Košatky do Petřvaldíku, kde se vyráběla střešní krytina, stropnice a také dlažba. Štěrk pro výrobu se těžil z Lubiny, vápencové a cementové přísady se vozily ze Štramberku. Síta, která sloužila k vytváření různých vzorů dlažby, např. hvězdice, kostky atp. se před demolicí našla na půdě hospody. V mnoha chalupách v širokém okolí můžeme dlažbu z košatské cementárny najít dodnes. Cementárnu později provozoval Ondřejův syn, hospodský Bernard, pravděpodobně až do r. 1939.



František kardinál Tomášek s maminkou v arcibiskupském paláci

A tak Ondřej místním lidem zajistil nejen práci na poli, ve statku, při stavbě domu, ale později také v cementárně.

Hospoda Na Fojtství – ten starý dům měl ducha. Jakoby by se do jeho mohutných stěn zapisovaly nejen osudy lidí, kteří tu žili, ale i příběhy těch, kteří tudy, byť jen nakrátko, procházeli. Tady jeho obyvatelé, všechny Ondřejovy děti, spřádali své odvážné sny, tady se začínaly psát jejich osudy. A tak pojďme a podívejme se na životní cesty Ondřejových potomků.

Jak už víme, Ondřej s Rózou přišli do Košatky v roce 1889, ale už jen s pěti dětmi. Sidonií Emmou (*1874), Emanuele (*1876), Bernardem (*1882), Stefanií (*1884) a Rozálií (*1886). Tři děti zemřely ještě malé ve Slatině. V Košatce se jim potom narodilo dalších pět dětí, z nichž zase tři nepřežily víc než jeden rok a zemřely pravděpodobně na záškrť. V roce 1893 se narodil syn Zdenko a v roce 1899, kdy už babičce Róze bylo 47 let a dědovi Ondřejovi 49, poslední, Josef, můj otec, který dostal jméno po svém zemřelém bratrovi. Dospělého věku se dožilo celkem sedm



Uprostřed František Tomášek, po jeho levici jeho bratři Jaroslav a Bohumil a po jeho pravici ležící Josef Vavrečka, foto ze září 1947

Vavrečkových dětí.

Jak šel čas, Ondřejovy děti zakládaly vlastní rodiny. První z domu odešla Sidonie. Provdala se do Studénky za řídicího učitele a regenschoriho Františka Tomáška, s nímž měla šest dětí. Ovdověla po deseti letech manželství, ve 32 letech. Františkovi (*1899), o kterém se zmiňujeme dále, bylo tehdy sedm let. Pak tu byly další děti – Bohumil, Zdenka, Anna, Josef a Jaroslav. Po smrti manžela se Sidonie upjala k Bohu. Víra jí dodávala duševní sílu, a jak se v rodině vypravuje, o materiální zabezpečení dcery a sirotek se staral otec Sidonky, Ondřej. Sidonka s dětmi prý přijížděla do Košatky bryčkou a s plně naloženou živobytním se zase vracela domů. Všechny její děti se o žních činily na polích, ve stájích i v domě.



František kardinál Tomášek s papežem Janem Pavlem II.

Tady začíná zajímavá kapitola z rodokmenu Vavrečků. Ovdovělá Sidonie vychovává a nechává vzdělávat své děti. Stěhuje se do Olomouce, aby děti měly blíže ke vzdělání a po gymnáziu mohly studovat na vysokých školách. Všechny děti byly také hluboce věřící, ale jen František vystudoval bohosloví a stal se knězem; splnil tak přání maminky, ale jak sám říkával, chtěl se věnovat takovému povolání, které maximálně slouží člověku. Jaroslav a Josef vystudovali lékařskou fakultu, Bohumil filosofickou fakultu. Zdenka byla úřednicí, Anna zemřela mladá.

V roce 1922 složil František slib věrnosti Ježíši Kristu do rukou olomouckého arcibiskupa Antonína Cyrila Stojana a stal se novoknězem. Svou primiční mši sloužil ve Studénce. V roce 1949 byl tajně vysvěcen arcibiskupem olomouckým na biskupa. Víme, že v té době byla církev a její protagonisté pronásledováni, a tak v roce 1951 byl zatčen a internován v Želivě, kde těžce pracoval v kamenolomu. V roce 1954 byl z internace propuštěn a mohl se vrátit ke kněžství. Později, v roce 1965, jej papež Pavel IV. jmenoval apoštolským administrátorem pražské arcidiecéze a v roce 1976 byl „in pectore“ jmenován bulou papeže Pavla IV. kardinálem a v r. 1977 také



„Pod sladkú“ v Košatce – uprostřed Petr Bezruč, vlevo jeho sekretář Dr. Sládek, vpravo Josef Vavrečka s dcerou Janou, foto z roku 1949

34. arcibiskupem pražským. Po celý svůj život nezapomněl na svůj rodný kraj a kdykoliv rád uvítal návštěvu svých příbuzných a krajanů z Moravy. František kardinál Tomášek, arcibiskup pražský a primas český zemřel 4. srpna 1992 ve věku 93 let. Byl pohřben 12. 8. 1992 v hrobce pražských arcibiskupů ve svatovítské katedrále v Praze. Jeho smrt vyvolala pozornost v celém světě.

Dědeček Ondřej podporoval Sidončiny děti po celou dobu studií. To ukazuje, že to nebyl jenom hrdý Vavrečka a podnikavý živnostník, ale byl to člověk, který stál za svými dětmi v dobrém i zlém – zkrátka – byl to člověk velkého srdce. Každé z jeho dětí dostalo nějaký základ do života – Zdenek a Josef slušný obnos na stavbu vilek v Jistebníku, Emanuelovi, který byl veterinářem v Linci, přispěl na založení veterinářské praxe. Také ostatní děti Ondřej do života dobře vybavil.

Emanuel odešel do Rakouska, byl veterinářem a žil v Gratzu. S první ženou, která prý byla

hraběnka, měl dvě dcery, z druhého manželství se narodila dcera Olga. Mimo to byl Manel (tak se mu v rodině říkalo) po dlouhá léta poručníkem několika osiřelých chlapců, které vychovával ve své rodině.

Bernard byl hospodským v Košatce, oženil se s Annou Šleitrovou a měli tři děti: syna Bernarda a dcery Jarmilu, učitelku mateřské školy, která dnes žije v Opavě a Svatavu, která žije v Proskovicích.

Stefanie se provdala za Aloise Blahetu z Petřvaldíku, kde měli statek s výměnkem, hned u vjezdu z Košatky do Petřvaldíku a také hospodu ve vsi. Z manželství se narodily tři děti, dva synové, Alois a Zdeněk, kteří už v dospělém věku zemřeli na tuberkulosu. Dcera Marie byla sólistkou Lýskových jistebnických zpěváčků. Provadala se za učitele Jaromíra Richtera ze Studénky, který byl členem Pěveckého sdružení moravských učitelů a dirigentem dětského rozhlasového sboru. Marie žije v Krásném Poli, kde s její rodinou žila až do své smrti teta Fanka, jak se jí v rodině říkalo.

Růžena se provdala za řídícího učitele Josefa Kudělku z Košatky, z manželství se narodily čtyři děti - Vlasta a Růžena, které žily v Ostravě a Josef a Zdenka žili v Praze. Josef se věnoval malířství.

Zdeněk se oženil s Ludmilou Pléškovou z Hostašovic a měli spolu dva syny a dceru – Otakara, Zdenka a Růženu. Hospodařil v Košatce a bydlel s rodinou v Jistebníku. Růžena žije v Jistebníku. V rodinné tradici pěstování obilí a chovu dobytka pokračovali oba synové. Zdenek, který byl zaměstnán v Ostravě v technickém nákupu Masosvazu, převzal po otci hospodářství v Košatce, kde hospodařil až do roku 1959. Syn Otakar měl statek v Jistebníku, pěstoval dobytek a jeho velkou láskou byly koně.

Josef - učitel, sokol, veřejný činovník, spoluzakladatel české měšťanské školy v Jistebníku se oženil s Marií Hubovou z Hostašovic. V manželství se jim narodily tři děti, dva synové, Jiří lékař, primář interního oddělení, později soukromý lékař v Bílovci, Jaromír, zahradní architekt, který žil a zemřel v Kanadě a dcera Jana, technik, dnes v důchodu, žije v Jistebníku. Josef udržoval styky s básníkem Petrem Bezručem a tady je vzpomínka na jejich setkání.

„V čas svých narozenin pobýval v Košatce básník Petr Bezruč, aby tu v krásném prostředí kol řeky Odry strávil pár dnů, skrytý před veřejností, před oslavami, kterým se po celý svůj život vyhýbal. Košatku si pro své utajené výlety Bezruč vybral proto, že odtud pocházel jeho sekretář Dr. Sládek. Bezruč



Průčelí hospody s jejími obyvateli, foto z roku 1939

se rád procházel zdejší krajem, a kolem Odry a Jistebnických rybníků jej provázal můj otec Josef, který byl učitelem v Košatce, později v Jistebníku. Petra Bezruče si velmi vážil a pokládal si za čest dělat básníkovi společníka.

Jednou tatínek doma oznámil, že přijde s Petrem Bezručem také k nám domů. Maminka udělala dobrou sekanou, upekla koláče a všichni jsme očekávali vzácnou návštěvu. Konečně přišli. Básník – vysoký, statný muž s téměř holou hlavou a knírkem – v doprovodu mého otce. Já s velkou červenou mašlí ve vlasech, nabírané sukýnce a bílé halence, jsem měla s kyticí květů z naší zahrady básníka přivítat. Nálada u nás doma byla sváteční a trochu poznamenaná nervozitou, a tak jsem to uvítání popletla a místo Mistře, jsem Petra Bezruče oslovila pane řediteli. On se usmál, poděkoval za květiny a dal mi pusu. Potom táta básníka usadil ke stolu v obývacím pokoji a maminka se zeptala „Co vám mohu nabídnout, Mistře?“. A on odpověděl lidově – tuž kafeisko, děvucho, kafeisko. Protože o Bezručovi bylo také známo, že se nerad fotí, schovali se moji milí bratři Jiří a Jaromír za keře naproti v zahradě u Staňků a podařilo se jim tajně udělat pár snímků – jak Bezruč vstupuje brankou do naší zahrady a do domu. V příštích dnech jsme my děti doprovázely tátu a Bezruče do Košatky k Odře, kde jsme se všichni společně koupali v místě zvaném „Pod sladkú“ (pod sladkou jablonkou), vzadu za domem. Petr Bezruč



Pohled na zchátralou budovu hospody Na Fojtství před demolicí, foto z r. 2003

bydlel v jednom z hostinských pokojů hospody Na Fojtství, kde mu snídani do pokoje nosily moje sestřenice, Svatka a Jarka, dcery strýce Berty.“

Hospoda Na Fojtství byla později, asi roku 1954, znárodněna a postupně chátrala. Po složitých administrativních jednáních se znovu vrátila do majetku Vavrečků – do rukou Ondřejova pravnuka Antonína Vavrečky - aby koncem roku 2005, zchátralá a už neodvolatelně neopravitelná, byla zbourána. Nynější majitel pozemku a polností v jeho okolí chce na tomto místě vybudovat sídlo typicky moravské, které by sloužilo rodinným setkáním na místě původních kořenů rodiny.



Foto z bourání hospody, 9. července 2004

A to je tečka za historií jednoho domu, který v době Ondřejově a ještě dlouho po jeho smrti tak naplno žil, odkud vedly cesty sedmi Ondřejových dětí dál, životem. Tečka za historií jednoho domu, který po léta tak dobře sloužil lidem nejen v Košatce ale i v blízkém okolí kolem řeky Odry.

Nevíme, jestli byl Ondřej v Košatce fojtem, ale název hospody Na Fojtství tomu napovídá.

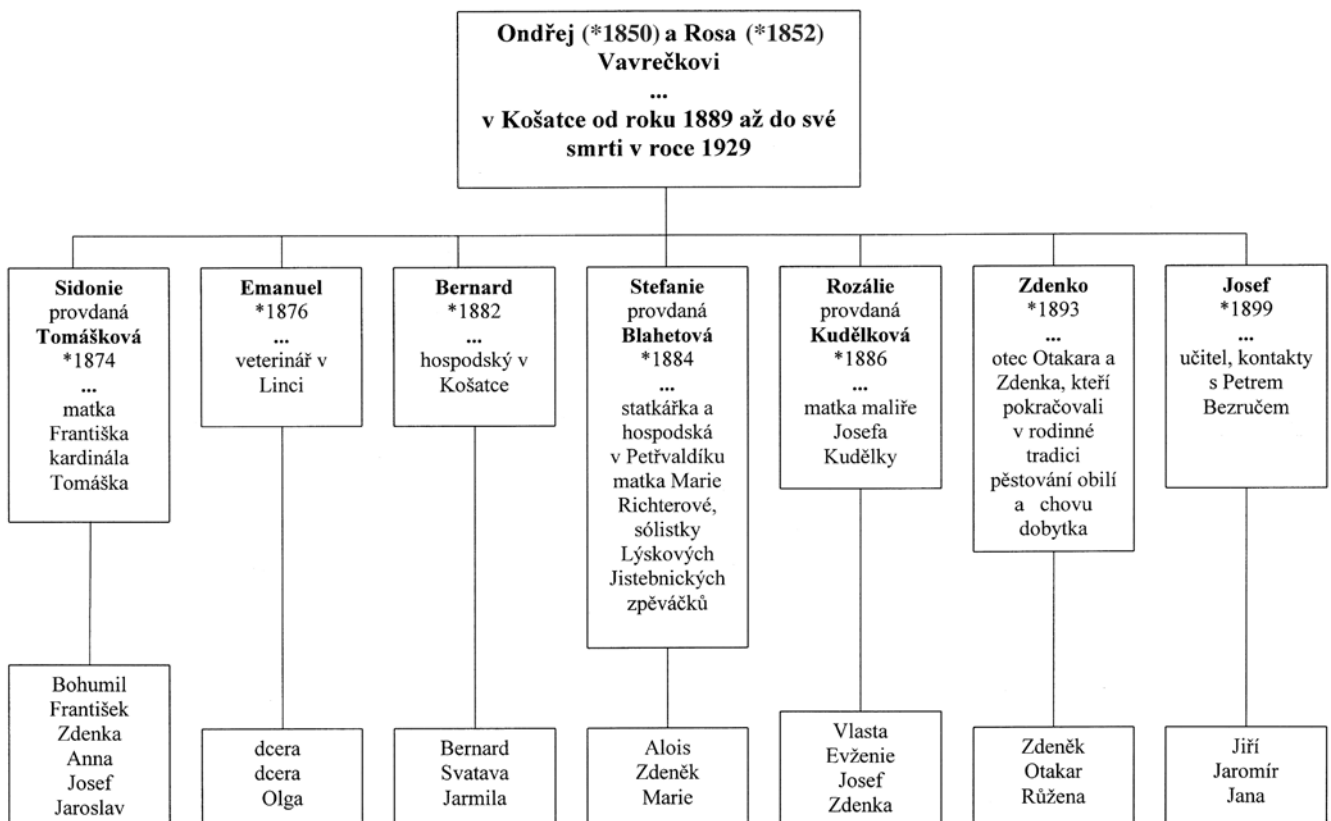
Ondřej Vavrečka zemřel v roce 1929, za několik dnů po jeho pohřbu zemřela také jeho žena Rosa. Oba byli pohřbeni v rodinné hrobce ve Staré Vsi nad Ondřejnicí. V následujících generacích až k dnešku měli kolem sta potomků, nejrozvětvenější byla rodina Zdenkova. Jediným nositelem jména Ondřej ve všech generacích je prapravnuk zakladatele rodu Vavrečků v Poodří, bude mu deset let a bydlí v Jistebníku. Nejmladšími z rodu Vavrečků jsou dvojčata Robert a Kathrin, dnes je jim devět let, bydlí v Praze a jsou prapranuky Ondřeje Vavrečky.

Jana Ottová, Jistebník
Foto: vlastnictví rodiny

Informace o chovu dobytka a pěstování obilí poskytl pan Jan Světlík, o životě lidí v Košatce paní Ludmila Dreslerová.



Rodokmen rodiny Vavrečkových



Počasí a zajímavosti roku 2005

Teplotní charakteristiky jednotlivých měsíců loňského roku mírně kolísaly kolem obvyklých hodnot jen velmi málo. Na počátku roku, v měsíci lednu, který byl teplejší, byla odchylka od obvyklých hodnot cca +1,8 °C. V únoru a v březnu se naopak jednalo o záporné odchylky, únor byl chladnější ve srovnání s dlouhodobým průměrem dokonce o 2,8 °C, v březnu rozdíl činil -1,8 °C. Tato skutečnost byla způsobena pozdějším nástupem loňské zimy. Teprve ve druhé polovině měsíce ledna poklesly průměrné denní teploty k bodu mrazu. Sněhová pokrývka měla rovněž zpoždění. S trochou nadsázky bychom mohli konstatovat, že se vánoční sněhová nadílka zpozdila téměř o celý měsíc. Každý jistě čekal a doufal (jako již každoročně), že Vánoce 2004 budou na sněhu. Bohužel sníh v nížinách se do konce roku v podstatě neobjevil a nasněžilo až kolem 20. 1. 2005. Pouze ve vysokých polohách se sněhová pokrývka držela již od prosince 2004, ale i zde se jednalo o pouhý zlomek obvyklých hodnot. Např. výška sněhové pokrývky na Lysé hoře na přelomu roku nižší než 100 cm, to je hodně málo. V loňském roce tomu tak bylo dokonce po větší část měsíce ledna. Teprve kolem

22. až 24. 1. 2005 se souvislá sněhová pokrývka objevila i v nižších polohách a vydržela zde téměř bez přestávky až do března.

Měsíc únor byl velice chladný. Zajímavostí bylo, že po jistou dobu bylo dokonce chladněji v nížinách než v horských oblastech. Jednalo se o teplotní inverzi, při těchto situacích jsou na stanicích v nížině zaznamenávány nižší hodnoty než na horách. Obvykle je charakterizována pěkným, relativně teplým a slunečným počasím na horách, naopak v nížinách bývá nízká souvislá oblačnost. Inverze teploty nezřídka vede ke zvýšeným koncentracím škodlivin v ovzduší. K tomu skutečně došlo výrazněji ve dnech 5. 2. až cca 12. 2. 2005. Imisní situace se zhoršila a koncentrace polévatého prachu vystoupily na velmi vysoké hodnoty. Téměř na všech stanicích byl výrazně překročen (mnohdy až několikanásobně!) imisní limit stanovený pro 24 hodinové koncentrace této škodliviny.

Postupné odeznívání zimy a odtávání sněhu proběhlo v měsíci březnu. Ten byl v porovnání s dlouhodobým průměrem stále ještě chladnější (odchylka průměrné měsíční teploty byla -1,8 °C), nicméně během poměrně krátké doby od 14. do 18. března došlo k nárůstu teplot



z hodnot kolem 0 °C na teploty mezi 5 až 8 °C (maximální denní teploty se 18. března pohybovaly mezi 10 až 18 °C). Rychlý nárůst teplot znamenal poměrně rychlé odtávání bohaté sněhové pokrývky nejen v nížinách, ale vzhledem ke kladným maximálním denním teplotám také na horách, kde v té době ležela místy vrstva sněhu o výšce až 250 cm. V důsledku výrazného oteplení a s tím spojeného odtávání sněhu, docházelo postupně na některých tocích v povodí Odry ke zvyšování vodních stavů a průtoků, na některých místech byly zaznamenány 2. stupně povodňové aktivity. Vzhledem k množství sněhu v našem regionu je však nutno říci, že situace nebyla dramatická, oteplení nebylo doprovázeno dešťovými srážkami. Půda, která nebyla příliš promrzlá, stačila značnou část vody pohltit.

V dalším měsíci teplota víceméně rovnoměrně stoupala a jaro plně převzalo vládu. Průměrná měsíční teplota v dubnu byla o celých 1,5 °C vyšší než obvykle. Pouze ve výše položených lokalitách se zima ještě připomenula. Jednalo se o epizody kolem 10. 4. 2005 a 21. 4. 2005, kdy došlo ke dvěma vpádům studeného vzduchu, provázeného poklesy teploty pod bod mrazu, především na horách se vyskytlo i sněžení. Nicméně ke konci měsíce již maximální teploty dosahovaly hodnot kolem 20 °C.

Tento trend pokračoval po celý následující měsíc květen, výjimkou byl menší teplotní výkyv v první dekádě měsíce. Průměrná měsíční teplota byla o 0,5 °C vyšší než činí dlouhodobý průměr.

Měsíc červen byl teplotně víceméně průměrný, srážek v během něj spadlo velmi málo (pouze kolem 50 % - 60 % dlouhodobého průměru), na jeho počátku se vyskytl velmi zajímavý a nebezpečný jev. V neděli 6. června 2005 se v oblasti mezi Krnovem a Opavou začaly vytvářet bouřky. V jedné z uvedených bouřek se vyskytlo s největší pravděpodobností tornádo v obci Třebom, jak vyplynulo z výpovědi očitých svědků a zaznamenaných hmotných škod. Kontakt vzdušného víru se zemským povrchem byl zřejmě sice jen krátký, ale poměrně velice „citelný“ (např. střecha rodinného domu odnesená do vzdálenosti cca 100 - 150 m). Kromě toho byly v tento den zaznamenaný mezi cca 12.00 a 16.00 hodinou letního času další jevy podobného rázu. Jednalo se o tromby, tzn. vzdušné víry v podstatě téhož charakteru jako tornádo, avšak bez prokázání kontaktu se zemským povrchem a bez zaznamenaných hmotných škod. Jednalo se hned o několik relativně blízkých lokalit - Slavkov u Opavy, Kylešovice, Hradec n. Moravicí a Jakubčovice (u Hradce n. Moravicí).

Letní měsíce asi zklamaly všechny, kdo očekávali krásné, teplé a slunečné počasí. Těch skutečně letních dnů jsme si bohužel užili málo. Přitom nástup léta v druhé polovině června ještě příliš

nenasvědčoval tomu, co nás čeká. Naopak, všichni si možná ještě vzpomenou na velice hezké a teplé poslední červnové dny. Ještě několik prvních dnů v červenci nám přineslo pěkné počasí. Ale pak začalo nad střední Evropou převládat proudění, které k nám přinášelo spíše chladnější a vlhčí vzduch z vyšších zeměpisných šířek. Tomu odpovídalo i počasí. Pouze v polovině měsíce a na jeho konci se charakter proudění změnil a na chvíli k nám proudil teplejší vzduch. Koncem měsíce se jednalo o několik dní, kdy panovaly nad našim územím přímo tropické teploty. V srpnu se situace do jisté míry opakovala, opět po několika hezkých dnech na počátku měsíce přišlo ochlazení, které bylo provázené i srážkami. Zkrátka, kromě několika záchvěvů toho „skutečného“ léta to nebyla žádná sláva.

Závěr měsíce srpna přinesl mimořádnou situaci v podobě náhlých přivalových dešťů, které katastrofálním způsobem postihly povodí řeky Olše. Nejvyšší srážkové úhrny byly zaznamenány ve středu 24. srpna širší okolí Českého Těšína, Havířova a Karviné. V důsledku výše popsané meteorologické situace docházelo na tocích v postižené části povodí Odry velmi rychle ke zvyšování vodních stavů a průtoků.

Měsíce září a říjen nám přinesly relativně příjemné počasí, teplotně bylo o něco tepleji než obvykle, ale srážky byly zaznamenávány jen sporadicky, zvláště v měsíci říjnu, kdy dosáhly pouze cca 15 % - 20 % dlouhodobého průměru.

Ve stejném smyslu se nesl i počátek listopadu.





K výraznější změně charakteru počasí došlo cca od poloviny měsíce. Nejprve ve vyšších, později i v nižších polohách srážky postupně přecházely ve sněhové a začala se vytvářet souvislá sněhová pokrývka. Současně minimální teploty poklesly pod bod mrazu, nezářka až k hodnotě $-10\text{ }^{\circ}\text{C}$. Sněhová pokrývka na našich horách v závěru měsíce listopadu dosahovala až k 60 cm (Lysá hora 61 cm, Šerák 60 cm), v nížinách se tyto hodnoty pohybovaly mezi 1 až 15 cm.

Zima pokračovala i v prosinci a stejně jako předcházející listopad, který byl o $0,7\text{ }^{\circ}\text{C}$ chladnější než obvykle, i tento měsíc zaznamenal průměrnou měsíční teplotu nižší o $0,4\text{ }^{\circ}\text{C}$ než činí dlouhodobý průměr.

Na samém konci roku se vyskytla mimořádná srážková epizoda. Sněhové úhrny byly opravdu extrémní. V průběhu dne 30. 12. 2005 na celém území regionu vydatně a víceméně nepřetržitě padal sníh. Hustá chumelenice na mnoha místech zkomplikovala a téměř znemožnila dopravu. Vlaky nabíraly velká zpoždění, městská doprava

byla ochromena a mnohé autobusy v regionu nedorazily do cíle, příp. vůbec nevyjely.

V Ostravě-Porubě byl denní úhrn nového sněhu 42 cm a celková výška sněhové pokrývky 31. 12. 2005 dosáhla 52 cm. V obou případech se jednalo o zaznamenání historicky nejvyšších hodnot za období pozorování na stanici. Ve východních částech kraje napadlo na mnoha místech kolem 30 cm nového sněhu, v Bílé dokonce 52 cm a ve Starých Hamrech 64 cm. Meteorologická stanice na Lysé hoře zaznamenala celkovou výšku sněhové pokrývky 225 cm.

Závěrem je tedy možno pouze shrnout, že rok 2005 byl teplotně v podstatě normální a srážkově se pohyboval rovněž kolem dlouhodobého průměru, nicméně, jak již bylo uvedeno výše, bez zajímavostí z hlediska projevů počasí rozhodně nebyl.

*Ing. Dušan Žídek,
Český hydrometeorologický ústav,
pobočka Ostrava-Poruba*

Ještě jednou o počasí v roce 2005, a taky o zimě 2005–2006

Jako klimatolog-amatér nejsem zrovna vybavený meteorologickými přístroji. Musím si vystačit s teploměry a srážkoměrem. Co nezaznamenají přístroje, to nahrazuje větší vnímavost a bedlivější sledování odborného tisku. V loňském roce jsem nabyt dojmu, že se poněkud pozměnila cirkulace ovzduší a trvá to dosud. Jako kdyby ustoupila klasika – islandská tlaková níže a azorská tlaková výše. Frontální poruchy postupovaly až příliš často z centrálního Středomoří na severovýchod, fronty se většinou vlnily, což způsobovalo časté záplavy v Rumunsku, ale též v Bulharsku, Maďarsku či na východě Slovenska. Do oblastí nízkého tlaku vzduchu směřovala vzduchová hmota tlakové výše z vysokých zeměpisných šířek, samozřejmě také přes náš region, takže uprostřed léta k nám běžně proudil chladný vzduch od severu.

Vydařilo se vlastně jen posledních sedm dní v červenci a první tři dny srpna. Loni se sice vyskytlo 55 letních dnů (normál je v Hladkých Životicích 42), ovšem devět jich bylo v květnu a osm v září, pro tyto měsíce značně nadprůměrný počet. Dvacet pět letních dnů o prázdninách není zase tak špatný počet, ovšem naši dovolenkáři se příliš namlsali horkých letních sezon v nedávné minulosti a taky se více jezdí do jižních krajů. Komu by se potom chtělo do vody o teplotě 19 stupňů na našich koupalištích? Nešťastní mohli být loni jejich provozovatelé.

Během léta alespoň náš mikroregion nepostihly přívalové srážky ani bouřlivé větry, takže obilí

pro sklizeň stálo, taktéž mák a kukuřice. Jednu výjimku udělalo počasí od poloviny září do poloviny listopadu. Velmi málo srážek, většinou klidno (důsledkem bylo hodně odvolaných drakiád), tedy nádherné a hodně dlouhé babí léto, jaké zažijeme snad jednou či dvakrát za deset let.

Po půli listopadu se ale vše vrátilo do vyjetých kolejí a spustilo se severojižní (nebo spíše severní proudění). Já osobně hodnotím zimu podle průměrné teploty čtyř nejchladnějších měsíců sezony. Dlouhá zima zvyšuje náklady na topení, na údržbu komunikací i opravy cest po zimě, více škod hlásí zemědělci i myslivci, zřítí se více staveb pod tíhou sněhu, pozdní tání sněhu může být prudké a pravděpodobnější jsou povodně.

Letošní zimu zařadím podle průměrné teploty jako dvacátou druhou nejstudenější z posledních 134 sezon. Jaké byly tedy chladnější zimy od r. 1875? Šlo o zimy na přelomech let: 1874/75, 1875/76, 1879/80, 1890/91, 1892/93, 1894/95, 1908/09, 1921/22, 1928/29, 1939/40, 1940/41, 1941/42, 1946/47, 1953/54, 1955/56, 1962/63, 1963/64, 1969/70, 1984/85, 1986/87 a 1995/96.

Prosinec vykázal zápornou odchylku 0,5, leden 3,9, únor 1,7 a březen 2,2 stupně. Průměr zimy pak činí $-2,57\text{ }^{\circ}\text{C}$. Za normál považuji $-0,5\text{ }^{\circ}\text{C}$. Po jednu třetinu roku bylo každým okamžikem o dva stupně chladněji než tomu bývá normálně. Za normál také považuji 80leté období 1901–1980.

Dne 23. ledna 2006 jsem zaznamenal celodenní průměr $-20,7\text{ }^{\circ}\text{C}$ a 24. ledna minimum $-26,2\text{ }^{\circ}\text{C}$.



Co je to ale proti největší zimě 1928–1929?

Celkem po sedm dnů byl zaznamenán průměr v rozmezí mínus 22 – 27 °C a také po pět nocí klesla teplota do rozmezí mínus 28 – 35 °C!

Podělím se ještě o jeden poznatek. Dvacet jedna sezon překonalo tu letošní. Podívejme se na jejich výskyt v několika etapách.

1873 – 1895	23 sezon – 6x zima studenější než letošní
1896 – 1939	44 sezon – 3x studenější
1940 – 1947	8 sezon – 4x studenější
1948 – 1970	23 sezon – 5x studenější
1971 – 2005	35 sezon – 3x studenější (r. 1985, 1987 a 1996)

Z tohoto přehledu je zřejmé, že podnebí kolísá, poměrně teplá epizoda se odehrála před necelými sto lety a pak v letech 1988–2003. Nástup a konec dílčích klimatických epizod přitom nebyl v jednotlivých částech severní polokoule ani zdaleka synchronní.

Uplynulá zima ale vynikla sněhovou pokrývkou. Například v Hladkých Životicích ležela významná

sněhová pokrývka (alespoň třicetimetrová) 10 dní v listopadu 2005, 11 dní v prosinci do Vánoc a potom souvisle od 28. prosince do 23. března, tedy celkem 107 dní.

Ve třicetimetrové sněhové vrstvě v polovině února jsme měli asi 100 mm vody. To je totožné s roky 1969 a 1970 a překonává rok 1996. Tady ale musím upozornit na to, že v roce 1996 byla velká zásoba sněhu v horní části povodí Husího potoka a ten se rozpouštěl ještě o deset dní později, v Březové či Větrkovicích začala výrazná obleva až 7. dubna 1996. Zvýšenou hladinu potoka o tři čtvrtě metru jsem tenkrát zaznamenával pět dnů za sebou. Letos jsem odhadoval, že z rozpuštěného sněhu a současného deště odteklo korytem Husího potoka asi 19 milionů kubíků vody, to je vrstva vody v celém povodí asi 165 mm vysoká.

Při normálním průběhu počasí by odteklo za celý rok z povodí Husího potoka 25 milionů kubíků.

Ladislav Rošlapil, Hladké Životice



Jarní povodeň v Poodří

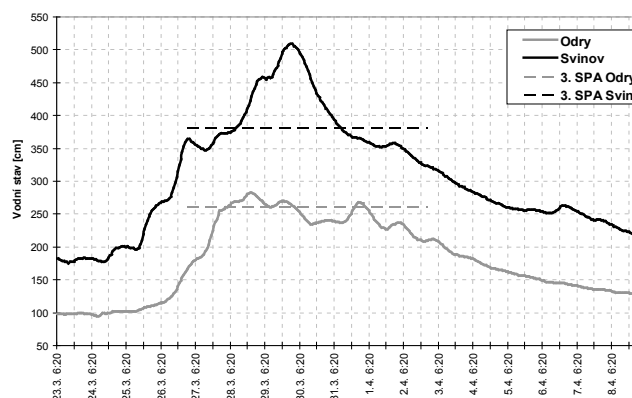


Na přelomu března a dubna t. r. protékala Poodřím povodňová vlna, která byla významnější než téměř každoroční vzestupy hladin řeky Odry při jarním tání. Bylo to způsobeno zejména značnou sněhovou pokrývkou, která nebyla v tak velkém rozsahu zaznamenána již několik desetiletí. Např. v Mošnově napadlo za letošní zimu celkem 151 cm nového sněhu, kdežto dlouhodobý průměr za období 1961-2000 činí 88 cm. Impulsem pro vzestupy hladin toků však bylo prudké oteplení, které začalo 25. března 2006 a dešťové srážky, jichž nejvíce (místy až 20 mm) napršelo 28. března. V reakci na uvedené projevy počasí začaly již od 25. března stoupat hladiny vodních toků. Odra kulminovala v Odrách 28. 3. mezi

20. a 21. hodinou a do Svinova dorazil vrchol vlny po půlnoci z 29. na 30. 3. (viz obr.). Poodřím tedy procházela kulminace vlny více než jeden den. Přitom byl na Odře dosažen 3. stupeň povodňové aktivity (SPA), který v Odrách nastal dne 28. 3. a trval do 30. 3. ráno, a pak ještě krátce v noci na 1. 4., a ve Svinově trval od 28. 3. do 31. 3. Z hlediska teoretického opakování kulminačních průtoků, protékal vlastní Odrou větší než 5ti letý průtok (Q_5). Přítoky Odry v oblasti Poodří kulminovaly na hodnotě okolo Q_2 , a to od večera 27. března do pozdního odpoledne 29. března (viz tab.). Po odeznění kulminace hladiny jen velmi zvolna klesaly, a ještě koncem měsíce dubna řekami protékal zhruba průměrný průtok.

Ačkoliv se nejednalo o mimořádnou povodeň, docházelo k místním rozlivům vody z koryt řek (např. v okolí Bartošovic) a pravděpodobně byly částečně zatopeny některé objekty nalézající se poblíž Odry. Jarní povodeň podobného rozsahu protékala Poodřím naposledy v květnu 1940. Větší povodně, které byly taktéž podmíněny táním sněhové pokrývky, se vyskytly v letech 1911 (Q_{20-50}) a 1951 (Q_{10-20}).

Obr. Průběh vodních stavů řeky Odry v Odrách a ve Svinově



Tab. Kulminační vodní stavy na tocích v Poodří

Vodní tok	Stanice	Kulminace		
		Datum	Hodina	Vodní stav [cm]
Odra	Odry	28.3.	20-21	283
Jičínka	Šenov	29.3.	15:30	182
Husí p.	Fulnek	28.3.	17:00	130
Odra	Bartošovice	29.3.	13-17	402
Bílovka	V. Albrechtice	28.3.	18-19	218
Lubina	Petřvald	29.3.	17-18	141
Ondřejnice	Rychaltice	29.3.	14:30	108
Porubka	Vřesina	27.3.	20-21	192
Odra	Svinov	30.3.	0-1	510

RNDr. Tomáš Řehánek, Ph.D.,
Český hydrometeorologický ústav, pobočka Ostrava



Významné dřeviny v západní části CHKO Poodří

Za významné dřeviny můžeme považovat ty, které na dané lokalitě vynikají svými růstovými parametry nad ostatními jedinci svého druhu, pomáhají dotvářet charakteristický ráz krajiny svou jedinečností a přítomností. Dřevinným porostem, především významnými a mohutnými dřevinami, se v CHKO Poodří zabývaly dvě diplomové práce v rámci „Krajinně ekologického hodnocení významných dřevin v CHKO Poodří“. Celé území chráněné krajinné oblasti se rozdělilo na východní a západní část. Tento článek se bude zabývat inventarizací dřevin provedenou v západní části CHKO Poodří, kterou byl v roce 2005 dovršen průzkum celého území CHKO Poodří.

Stromy se výrazně podílejí na tvorbě charakteru území. Jsou nezbytnou součástí mnoha procesů probíhajících v krajině a úzce navazují na řadu přírodních i antropických prvků v území. Podle lokalizace v krajině spoluvytvářejí obraz konkrétního území, ovlivňují mikroklimatický režim, hygienické podmínky, obytnost a rekreační hodnotu území, stejně jako jeho biologickou i estetickou úroveň.

Lužní porosty jsou v nivě Odry přirozeným společenstvem a až do počátku středověku pokrývaly téměř souvisle celý její povrch. Se vznikem prvních osad ve 13. století docházelo k jejich postupnému klučení, a tak se z původního souvislého luhu dochovaly do dnešních dnů jen jednotlivé lesní komplexy, proto Poodří řadíme k ojedinělým územím s všeobecně mizejícím typem biotopů, na který jsou díky svým specifickým podmínkám vázány mnohé ohrožené druhy rostlin a živočichů.

Opticky lesnatost zvyšují dřeviny rostoucí mimo les tvořící břehové porosty, aleje, porosty na hrázích rybníků, jednotlivé solitéry a doprovodný porost odstavených ramen toků. A právě tato rozptýlená zeleň ve spojení s mokřadními loukami, rybníky a lužními lesy tvoří jedinečnou charakteristiku Poodří. Hlavními dřevinami v CHKO jsou dub letní a jasan ztepilý, které v různé míře doplňují lípy, olše, habry, javory a jilmy. V některých lokalitách jsou části porostů tvořeny smrky a vtroušeně se nalézají další nepůvodní druhy jako duby červené, jasan americký a kanadské topoly. Specificky působivými prvky jsou hlavaté vrby.

Terénní průzkumy, zaměřené na mohutné a významné stromy v západní části CHKO Poodří, byly prováděny převážně v letních měsících let 2002 až 2004. Pouze nepřístupná místa byla posléze domapována v podzimních měsících. Při průzkumech byl zaevidován současný stav mohutných dřevin, druhová rozmanitost, byly zjištěny základní dendrometrické charakteristiky a zhodnocen zdravotní stav. Rovněž bylo úkolem navrhnout způsob péče a obnovy vymezených dřevin, jako podklad

pro plán péče.

Za významné dřeviny můžeme považovat dřeviny, které na dané lokalitě vynikají svými růstovými parametry nad ostatními jedinci svého druhu, pomáhají dotvářet charakteristický ráz krajiny svou jedinečností. Za mohutné dřeviny byly pro tuto práci považovány dřeviny s minimálním obvodem ve výčetní výšce (v 1,3 metrech) dva metry nebo dřeviny s ojedinělými růstovými parametry svého druhu.



U každého jedince byly zaznamenány základní dendrometrické charakteristiky. Celková výška a výška nasazení koruny byla měřena výškoměrem Blume–Leiss s přesností na 0,5 m. Obvod v 1,3 metrech byl měřen pomocí pásma s přesností na centimetry. Následně byl zaznamenán výskyt epifytických lišejníků a mechorostů, poloparazitických rostlin, bylin, dřevokazných hub, hmyzu a dalších živočišných organismů. Dále bylo popsáno případné usychání stromu, výskyt dutin, opadání borky, příznaky případných virových a houbových infekčních onemocnění a poškození abiotickými vlivy nebo člověkem. Na základě tohoto popisu se hodnotil zdravotní stav jedinců. Poté bylo zapsáno zastínění či oslunění jedince a jeho zařazení do typu biotopu. K jednotlivým stromům byla pořízena fotodokumentace.



Rozloha zájmového území - západní části CHKO Poodří - činí 41,52 km². Hranice vymezeného území vede od železniční stanice Mankovice po drážním tělese směrem na východ. V místě, kde se dotkne drážního tělesa hlavní trati v Suchdole nad Odrou, přechází na železniční trať a pokračuje po ní přes železniční stanici Suchdol nad Odrou a zastávku Hladké Životice až před Studénku. Zde se hranice ostře lomí doprava a vede po železniční trati od Butovic směrem na Novou Horku. Zmíněnou trať opouští v místě, kde se kříží trať s komunikací a pokračuje po silnici do Bartošovic, Hukovic a Kunína. Dále prochází až na severní okraj města Nový Jičín a v ostrém úhlu se obrací k západu až jihozápadu a pokračuje obcí Bernartice nad Odrou do Hůrky. Na okraji obce Hůrka se zatáčí do pravého úhlu po silnici k severozápadu do Jeseníka nad Odrou a obce Vražné. Zde se v pravém úhlu láme a vede po silnici směřující k severovýchodu, překračuje řeku Odru a spojuje se s výchozím bodem hranice oblasti v železniční zastávce Mankovice.

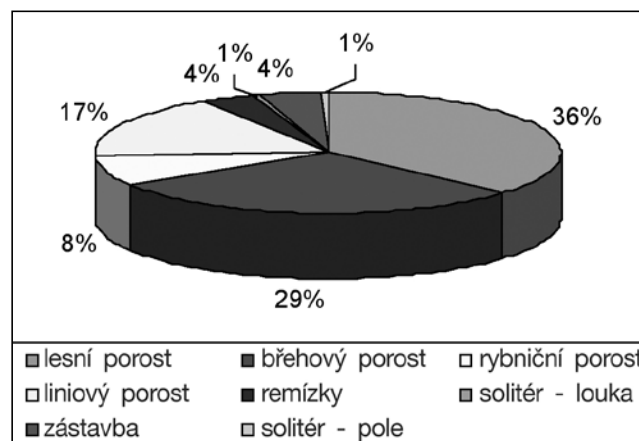
Výsledky

V rámci terénního průzkumu bylo v západní části chráněné krajinné oblasti Poodří zmapováno přes 1 550 stromů, z toho 259 exemplářů se nachází ve třech alejích. Na celkovou plochu západní části CHKO Poodří, připadá v průměru na 2,7 ha jeden mohutný strom. Na jeden říční kilometr

se ve zkoumané oblasti v průměru vyskytuje 12 mohutných dřevin.

Databanka čítá celkem 29 různých druhů a kříženců. Mezi autochtonní (místní) dřeviny patří 22 druhů a jeden kříženec. Zbývajících 6 druhů je stanovištně nepůvodních (alochtonních). Dřeviny se vyskytovaly nejvíce v lesním porostu (36 %). Vysoké procento dřevin se také nachází v příbřežním pásmu vodního toku (29 %). Pouze 8 % je okolo rybníků a 17 % dřevin se vyskytuje v tzv. líniovém porostu, což představují aleje, větrolamy nebo periodicky zaplavovaná ramena říčních toků. V remízcích se nachází 4 % zaevidovaných dřevin, v zástavbě 4 %, solitéry na polích a lukách se nachází jen do 1 % ze zmapovaných stromů (viz obr. 1).

Obr. 1 Zastoupení dřevin v jednotlivých biotopech



Každý zmapovaný jedinec zastává důležitou a nezastupitelnou krajinně-ekologickou funkci. Nejpočetněji je zastoupen dub letní (*Quercus robur*) s 613 stromy, což je 39 % z celkového množství, topol kanadský (*Populus x canadensis*) s 256 jedinci, jasan ztepilý (*Fraxinus excelsior*) s 132 stromy a vrba bílá (*Salix alba*) s 106 stromy (viz obr. 2; tab. č. 1).

Růstové parametry mohutných dřevin

Mezi nejmohutnější dřeviny zde patří vrba bílá (*Salix alba*) s obvodem v prsní (výčetní) výšce 720 cm a výškou 15 m (pravý břeh Odry, pod Lesním mlýnem v Bernarticích nad Odrou) a jilm vaz (*Ulmus laevis*) s obvodem 620 cm a výškou 33 m (pravý břeh Odry, severně od Horního Bartošovického rybníka), dub letní (*Quercus robur*) s obvodem 495 cm a výškou 37 m (Křivý potok), vrba červenavá (*Salix x rubens*) s obvodem 530 cm a výškou 14 m (Mokřady Pustějovského potoka, u žel. vlečky do bývalého lihovaru v Bartošovicích), lípa velkolistá (*Tilia platyphyllos*) s obvodem



436 cm a výškou 28 m (jižně od Vraženského potoka u soutoku s Odrou) a lípa srdčitá (*Tilia cordata*) s obvodem 396 cm a výškou 25 m (Přírodní památka Meandry Staré Odry, nedaleko železniční trati).

K zajímavostem také patří rozměry zjištěné u jilmu habrolistého (*Ulmus minor*) s obvodem v prsní výšce 350 cm (levý břeh Odry nedaleko bývalého suchdolského vodního mlýna), u třešně ptačí (*Cerasus avium*) s obvodem 300 cm (Mokřady Liščího potoka) a u olše lepkavé (*Alnus glutinosa*) s obvodem kmene 265 cm a výškou 33 m (Křivý potok).

Maximální výšky jednotlivých druhů dřevin se pohybují mezi 25 až 57 metry. Mezi největší stromy patří topoly. K druhům, jejichž maximální výška se pohybuje mezi 40 až 48 metry patří dub letní (*Quercus robur*), lípa srdčitá (*Tilia cordata*), lípa velkolistá (*Tilia platyphyllos*), javor klen (*Acer pseudoplatanus*), jilm horský (*Ulmus glabra*) a olše lepkavá (*Alnus glutinosa*). Maximální výška 30 až 39 metrů se vyskytuje u habru obecného (*Carpinus betulus*), javoru mléče (*Acer platanoides*), vrby červenavé (*Salix x rubens*), trnovníku akátu (*Robinia pseudoacacia*), jírovce maďalu (*Aesculus hippocastanum*), vrby bílé (*Salix alba*), jilmu vazu (*Ulmus laevis*), jilmu habrolistého (*Ulmus minor*) a třešně ptačí (*Cerasus avium*). U zbylých jedinců byly zjištěny standardní výšky.

Současný stav dřevin

Zhodnotíme-li současný stav všech zaevidovaných dřevin, zjistíme, že nejčastější je proschnutí koruny do 25 % a to u topolu kanadského (*Populus x canadensis*) a vrb (*Salix x rubens* a *S. fragilis*). K dalšímu poškození koruny patří výskyt jednotlivých suchých větví v koruně. Toto poškození se opět nejvíce nachází u topolu kanadského (*Populus x canadensis*), u dubu letního (*Quercus robur*) a jilmu vazu (*Ulmus laevis*). S tím úzce souvisí i poškození listů. U vrby křehké (*S. fragilis*) se vyskytuje skvrnitost listů, která je způsobena houbovou infekcí *Marssonina salicicola*, u 9 jedinců dubu letního (*Quercus robur*) bylo zaznamenáno předčasné žloutnutí listů. Výskyt dřevokazných hub na větvích byl opět nejčastější u zástupců druhů vrb (*S. alba*, *S. fragilis*, *S. x rubens*).

Poškození na kmenech bylo sledováno podle toho, zda dané poškození způsobil biotický či abiotický činitel. Mezi nejčastěji se vyskytující biotické činitele patří epifytické lišejníky a mechorosty, poloparazitické rostliny, dřevokazné houby, hmyz a další živočišné organismy. Dřevokazné houby jsou nejčastěji na vrbách (*S. x rubens* a *S. fragilis*) a to zástupci druhů lesklokorka ploská (*Ganoderma applanatum*), ohňovec statný (*Phellinus robustus*) a ohňovec obecný (*Phellinus igniarius*). Mechorosty se rozprostírají na kmenech u 7 % a epifytické lišejníky se nalézají na 2 % evidovaných dřevin.

Hmyzími škůdci jsou poškozena 4 % dřevin. Mezi živočichy, kteří obývají dutiny kmenů, byli zaznamenáni mravenci (*Formicidae*) u 4 jedinců, ptáci (*Piciformes*) u 4 dubů letních (*Q. robur*) a vosy obecné (*Paravespula vulgarit*) u 3 dřevin. Z rostlin bylo nalezeno jmelí bílé (*Viscum alba*) u 39 jedinců, z nichž nejčastější výskyt byl u topolu kanadského (*Populus x canadensis*), bylo pozorováno i na lipách (*T. cordata*, *T. platyphyllos*). V jednom případě byl u lípy velkolisté (*Tilia platyphyllos*) zaznamenán břečtan popínavý (*Hedera helix*). Rakovinné nádory měly nejčastěji duby (*Q. robur*).

Z abiotických činitelů byly během terénního šetření nejčastěji zaznamenáno poranění bleskem, zlámané větve silným větrem, podemílení stromů vodním tokem, výskyt prasklin či opadávání borky apod. Poškození bleskem je patrné u 9 jedinců a silným větrem až u 23 jedinců. U 32 dřevin se mi nepovedlo zjistit důvod poničení a zlámání větví. Odlámaná borka byla nejčastěji u dubu letního (*Q. robur*) a vrby červenavé (*S. x rubens*). Svůj podíl na poškození pěti jedinců má člověk, který do nich natloukl železa, postavil posed nebo je jinak poničil.





Památná lípa u železniční zastávky v Mankovicích

Zhodnotíme-li však celkový zdravotní stav zmapovaných jedinců z výše uvedených skutečností, vyjde nám, že 60 % dřevin má výborný zdravotní stav, 23 % je s dobrým zdravotním stavem, nějaké poškození vykazuje 11 % jedinců, 4 % má silné poškození a 2 % evidovaných exemplářů odumírá.

Porovnání východní a západní části CHKO Poodří

Druhová pestrost mohutných dřevin byla zachycena více v západní části, neboť databanka čítá celkem 29 různých druhů a kříženců, oproti 21 druhu ve východní části. Početní zastoupení jednotlivých druhů dřevin je přehledně uvedeno na grafu (obr. 2). Nejrozšířenějším druhem jsou shodně v obou částech CHKO Poodří duby letní (*Quercus robur*). V západní části pak na ně početně navazují topoly kanadské (*Populus x canadensis*), jasany ztepilé (*Fraxinus excelsior*) a vrby bílé (*Salix*

alba). Ve východní části následují po dubech mohutné exempláře vrby bílé (*Salix alba*) a až pak jasany ztepilé (*Fraxinus excelsior*).

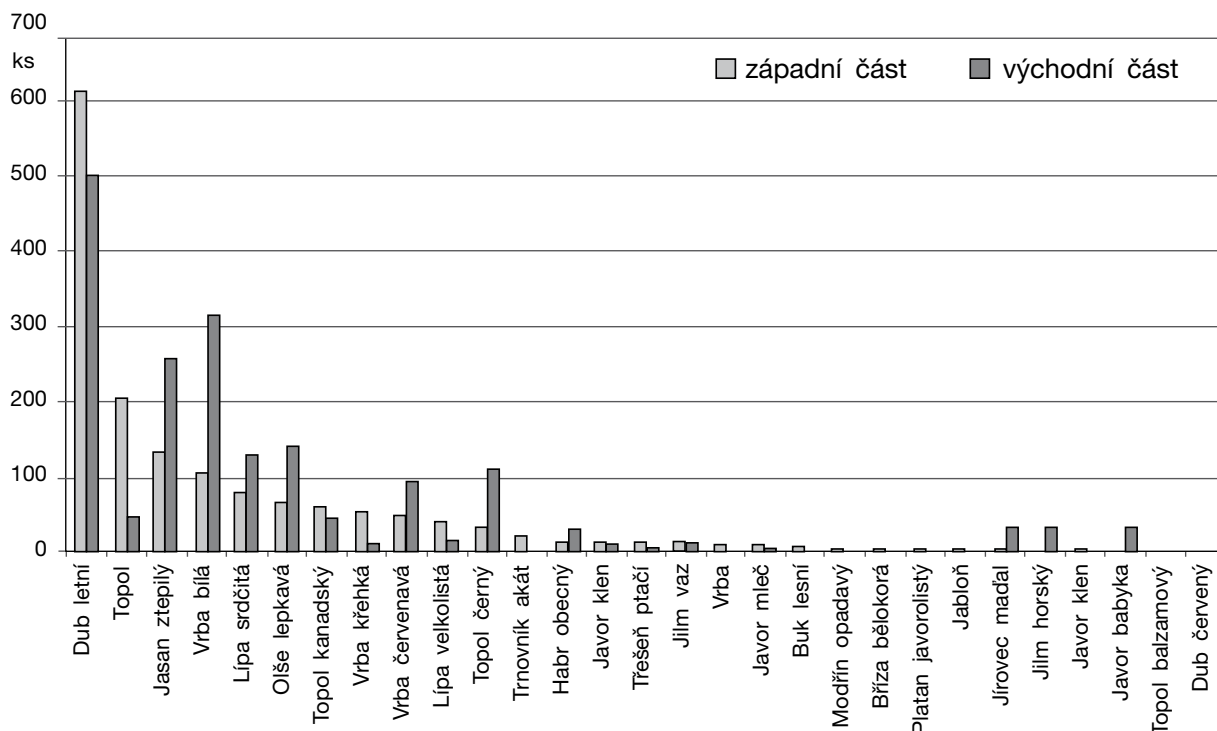
Z hlediska typu biotopu se nejvíce evidovaných dřevin v západní části CHKO Poodří vyskytuje v lesním porostu, oproti východní části, kde se nejvíce dřevin nachází v příbřežním pásmu vodních toků. Je to dáno charakterem krajiny. Dokládá to například i zastoupení dřevin okolo rybníků. Východní část je charakteristická velkými rybníčními soustavami, na kterých se nachází až 25 % mohutných dřevin. V západní části se nalézají jen tři rybníky a rybníční porost mohutných dřevin tvoří pouze 8 % zaevidovaných stromů.

Za zmínku stojí ještě porovnání procentického zastoupení solitérních dřevin. Studie východní části uvádí, že na loukách se nachází 6 % mohutných dřevin. Jedná-li se o solitéry, pak západní část je na tom podstatně hůř. Zde se na loukách nachází pouze 0,7 % dřevin. Lépe jsou na tom solitérní stromy vyskytující se na orné půdě, kde se jich nachází 0,4 %, ve východní části CHKO Poodří jen 0,1 %. Protože se jedná o zanedbatelné číslo, bylo třeba se zaměřit v návrhu péče na zvýšení počtu a výsadbu solitérních stromů.





Obr. 2 Zastoupení jednotlivých druhů dřevin v obou částech CHKO Poodří



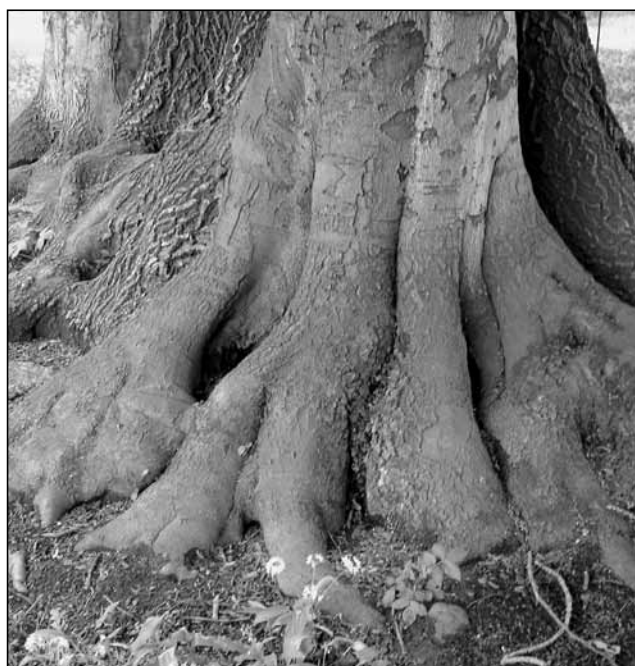
Srovnáme-li nyní růstové parametry stromů obou částí CHKO Poodří (obr. 3), k nejmohutnějším dřevinám patří vrby bílé (*Salix alba*). Největší jedinec západní části CHKO má obvod 720 cm, ve východní části je to strom s obvodem 650 cm. Mezi další velikány patří ve východní části dub letní (*Quercus robur*) s obvodem 666 cm. V západní části má největší jedinec dubu letního obvod v prsní výšce 495 cm (Křivý potok). Za zmínku stojí ještě exemplář jilmu vaz (*Ulmus laevis*) s obvodem 620 cm a dubová alej s průměrným obvodem 474 cm a výškou 33 m, která se nachází na hrázi Horního rybníka u Bartošovic.

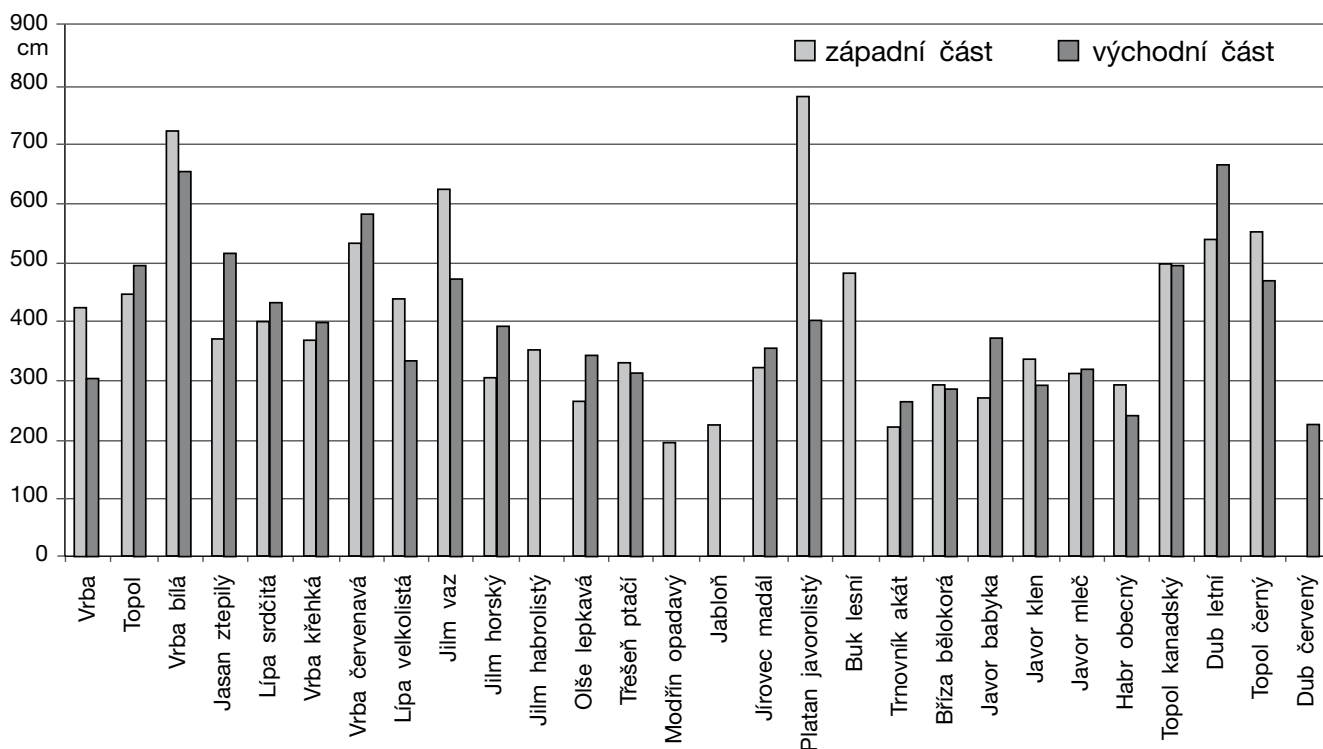
Porovnáme-li současný stav mohutných zaevidovaných dřevin v západní a ve východní části CHKO Poodří, pak mezi hlavní příčiny vedoucí ke zhoršenému zdravotnímu stavu všech mohutných dřevin patří výskyt dřevokazných hub a hmyzu. V západní části je navíc značně rozšířen výskyt prasklin. Také abiotické vlivy, které se projevují na špatném stavu některých dřevin, jsou na obou lokalitách totožné (např. suchem způsobené předčasné zežloutnutí listů). Dále se stromy ani na jedné části CHKO nevyhnuly poškození bleskem, silným větrem nebo odhaleným kořenům důsledkem vodní eroze. Člověkem je narušeno ve východní části 3,6 % exemplářů. V západní části je to podstatně méně - 0,2 %. Jedná se převážně o poškození, kdy jsou do dřevin zatlučené železné skoby nebo je v nich zarostlý ostnatý drát apod. V západní části je ještě navíc řada stromů poničena nevhodně umístěným mysliveckým posedem. Výskyt parazitujícího jmelí bílého

(*Viscum alba*) je nejčastěji pozorován na topolech kanadských (*Populus x canadensis*), v západní části je evidován na několika jedincích lip. Absence výskytu ochmetu evropského (*Loranthus europaeus*) na dubech nám potvrzuje přítomnost třetího lesního vegetačního stupně.

Na korunách mohutných stromů byla sledována míra jejich prosychání. Dřeviny na obou lokalitách trpí převážně usycháním koruny do 25 %. Ve východní části jsou dřeviny na usychání náchylnější.

Porovnáním zdravotního stavu v obou částech



**Obr. 3 Maximální obvody dřevin ve východní a západní části CHKO Poodří**

CHKO Poodří je patrné, že se zde nacházejí převážně vitální jedinci. Ve východní části je 39 % dřevin s výborným zdravotním stavem, v západní je to až 60 %.

Fyziologická vitalita dle Reada (2000) je opět u poloviny evidovaných dřevin plná v obou částech CHKO, dostatečnou vitalitu vykazuje 24 % dřevin, nedostatečnou 20 % jedinců a 6 % stromů nemá žádnou vitalitu. Z hlediska fyziologického stáří představuje v obou případech nadpoloviční většina dřevin plně vyvinuté dospělé stromy, 25 % stromů stárne, 4 % dožívají a 5 % jedinců je odumřelých.

Porovnání se zahraničím

Obvodové charakteristiky naměřené v západní části CHKO můžeme také pro zajímavost srovnat s dřevinami ze zahraničí, např. se seznamem Champion trees britských ostrovů (Mitchell et al, 1990) a se seznamem dřevin belgických parků (Baudouin, 1992), (tab. 2). Z tabulky je patrné, že hned několik zástupců, nalezených v západní části CHKO Poodří, se může směle rovnat velikánům z ciziny. Z dřevin vyskytujících se na horní hranici rozměrů dřevin v evidenci britských ostrovů a belgických parků, se jedná o vrbu bílou (*Salix alba*) se 720 cm, jilm vaz (*Ulmus laevis*) s obvodem 620 cm, vrbu křehkou (*Salix fragilis*) s 375 cm a vrbu červenavou (*Salix x rubens*) s úctyhodným obvodem 530 cm. Také zástupci topolů nalezených v CHKO patří k velikánům svého druhu se svými obvody v porovnání s evidencí britských ostrovů a belgických parků. Topol černý (*Populus*

nigra) o obvodu 552 cm dokonce převyšuje údaje z uvedených světových zdrojů. Se světem by se mohla směle srovnat i třešeň ptačí (*Cerasus avium*) s obvodem 300 cm. Bohužel tento jedinec je evidovaný jako odumírající.

Závěr

Lužní společenstva dnes patří mezi velmi vzácné a ohrožené ekosystémy. Krajinně-ekologické funkce lužního společenstva v údolních nivách jsou naprosto nezastupitelné. Plochy původních lužních lesů CHKO Poodří byly v minulosti klučením a žďářením postupně zmenšovány ve prospěch zemědělské půdy. Dnes zaujímá lesní plocha v CHKO Poodří pouze 10 %. Proto zde hraje velkou úlohu rozptýlená – nelesní vegetace, na kterou se váže velké množství organismů. Periodické opakování životadárných záplav luhu s sebou přináší sedimentaci povodňových kalů, které přinášejí existenčně nezbytné živiny k růstu dřevin. Tento jev spolu s vyšší hladinou podzemní vody je důvodem, proč se zde vytváří mimořádně příznivé stanovištní podmínky pro dosažení mohutného vzrůstu dřevin. Podle provedeného výzkumu na území západní části CHKO Poodří je patrné, že se zde nachází mnoho významných stromů, které si zasluhují pozornost a ochranu.

Databanka informací o mohutných stromech ve volné krajině v současné době ještě není dostatečná, pouze jsou evidovány tzv. památné stromy. U mnoha druhů dřevin není většinou ještě dokonale známo, kde se vyskytují největší jedinci svého druhu, ani jakých maximálních rozměrů a stáří



mohou dosáhnout. O mnohých velikánech, zvláště pokud jsou součástí lesních komplexů, se většinou ani neví, nebo je jejich výskyt znám pouze omezenému počtu místních znalců. Evidence a ochrana takovýchto stromů je věcí náhody. Většinou to závisí na citu a provozních možnostech lesních hospodářů, zda ponechají některé mohutné stromy v porostech dožít víc než mýtného věku.

Tyto jedinečné exempláře dotvářejí typický krajinný ráz Poodří i tehdy, když z nich již zbudou mrtvá torza. Budou stále nepostradatelné, neboť se stanou domovem mnoha dalších živočichů (ptáci, hmyz) a tím vytvoří velmi specifický, složitý a ekologicky mimořádně hodnotný biotop. Proto je nutné zajistit ochranu a péči o tyto dřeviny. V rámci uvedené práce byly vylišeny tři kategorie, podle kterých se bude péče provádět. Péče o stávající reprezentanty daných druhů spočívá především v lokalizaci v terénu a v zajištění těchto druhů před úmyslným vymýcením. Důležitou kategorií jsou i nástupci. U nich je důležité zajištění dostatečného počtu nástupců, kteří by zajišťovali stálý výskyt významných dřevin v krajině. Rovněž je důležitá neustálá obnova čekatelů. Zajistíme-li dostatečnou pomyslnou pyramidu těchto tří kategorií u každého druhu, pak také posílíme druhovou mozaiku v krajině.

Převážnou většinu mohutných dřevin nacházejících se v lesních porostech nalezneme jen na dvou lokalitách (79 %). Ostatní lesní porosty v západní části CHKO Poodří mají jen do 10 % evidovaných dřevin. Toto nízké zastoupení mohutných dřevin i v ostatních lesních porostech je převážně způsobeno lesnickým hospodařením, které nedalo možnost nárůstu dřevinám do mohutných rozměrů a nebralo na ně ohled. Ke zvýšení počtu mohutných dřevin v lesních porostech by mělo posloužit vymezení mohutných dřevin v mapách a to podle kategorií (reprezentantů, nástupců a čekatelů) a přizpůsobení lesnického hospodaření v těchto porostech. Současný početní stav mohutných dřevin v břehových porostech je dostačující. Dřeviny chybí pouze na některých vyvýšených a příkrých částech břehů podél meandrů u Odry, kde dochází k výrazné erozi. Tomuto přirozenému procesu nelze zabránit ani výsadbou dřevin. Nedostatek mohutných dřevin je jen v podobě solitérů, které by se měly vhodnou výsadbou doplnit.

Řada zmapovaných mohutných vrb patří mezi tzv. vrby hlavaté, projevuje se u nich zhoršený zdravotní stav, který je způsobený nedostatečným seřezáváním korun, a mělo by dojít k jejich obnově. Proto by bylo vhodné se k řezu hlavatých vrb vrátit, nejen z hlediska estetického ale i proto, že je na tento biotop vázáno velké množství živočichů.

Neopomenutelným problémem je rovněž výskyt nepůvodních kříženců topolů kanadských (*Populus x canadensis*), které mnohde vytváří souvislé

aleje podél toků a vytlačují již tak ohrožený topol černý (*Populus nigra*). Jejich vymýcení a následná dosadba vhodného materiálu by se měly vykonat přednostně, neboť je to nejrozšířenější alochtonní dřevina. Postup vymýcení bude vyžadovat nejprve zajištění a zjištění, kde se nachází samčí a kde samičí jedinci. Podle toho by se měl pak následně volit i postup odstranění. Nejprve je nutné zlikvidovat jedince samičího pohlaví, aby nedocházelo k další invazi po území a případnému křížení se stávajícími porosty topolu černého, zatím však není ještě potvrzeno.

S tím souvisí i záchrana původních a dnes ohrožených druhů jilmů, u nichž je hlavní hrozbou grafioza jilmů, proti které je velmi obtížné se bránit. V první řadě je třeba zaměřit se na boj proti přenašečům choroby, tj. podkornímu hmyzu (nejčastěji *Scolytus multistriatus*, *Scolytus scolytus*), který na svém těle a v zažívacím ústrojí přenáší konidiové stádium houby *Ceratocystis ulmi*. Proto je nutno kolem těchto jedinců umístit lapače hmyzu a monitorovat stav výskytu tohoto hmyzu. Bylo by vhodné využít dosavadní genetický materiál těchto ohrožených druhů pro zpětnou výsadbu přímo v CHKO. Genetický materiál může zajišťovat sběr osiva z jednotlivých mohutných stromů, které jsou zárukou výborného a hlavně geneticky původního materiálu. Dospělé stromy je rovněž možno pro zakládání semenných sadů reprodukovat vegetativně roubováním nebo metodami in vitro. Jedince následně vysazovat do vhodných přístupných míst dle stanovištních podmínek.

V rámci diplomové práce byly zaměřeny také stromy vyskytující se v zámeckých parcích v obcích zasahujících do západní části CHKO, kde se rovněž nacházejí mohutné stromy s úctyhodnými rozměry. Většinou se však jedná o stromy alochtonní a stanovištně nepůvodní. Absolutně největším jedincem je platan javorolistý (*Platanus x acerifolia*) s obvodem 780 cm v Bartošovicích, čímž se řadí mezi největší stromy v naší republice. Dalšími několika unikátními jedinci se nachází v zámeckém parku v Kuníně. Roste zde například dub letní (*Quercus robur*) s obvodem 540 cm a lípa srdčitá (*Tilia cordata*) s 549 cm v obvodu. Což jsou opět rozměry srovnatelné s největšími stromy například podle databanky profesora Bayera (tab. 3).

Z výše uvedených údajů vyplývají dvě následující skutečnosti:

- lužní stanoviště jsou velmi důležitá z hlediska ochrany mohutných dřevin,
- u řady druhů se zde vyskytují stromy maximálních rozměrů. Ani krajina Poodří není výjimkou, naopak nalézáme zde četné druhy, které převyšují růstové parametry stejných druhů z ostatních lužních stanovišť v České republice a dokonce i v Evropě.

**Poděkování**

Příspěvek vznikl díky podpoře výzkumného záměru „Hodnocení vývoje lesních geobiocenóz“ (reg. číslo MSM: 434100005) a projektu podpořeného FRVŠ „Hodnocení významných dřevin vybraných zvláště chráněných území“ (reg. č. FR 59).

Ing. Jaromíra Dreslerová,
Mendlova zemědělská a lesnická univerzita v Brně,
Ústav lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie,
Zemědělská 3, 613 00 Brno, email: j.dreslerova@seznam.cz
Foto Radim Jarošek

Použitá literatura

- BAUDOIN J. C., SPOELBERCH DE Ph., MEULDER VAN J., JACOBS R. (1992): Bomen in Belgie. Dendrologische inventaris 1987-1992. 511 pp, Stichting Spoelberch – artois.
- BENETKA, V., DUBSKÝ, M. (1998): Práce na zachování domácího druhu *Populus nigra*, uskutečněných ve VÚOZ Průhonice. Výzkumný ústav okrasného zahradnictví, Průhonice.
- DRESLEROVÁ, J. (2005): Krajinně-ekologické hodnocení významných dřevin v západní části CHKO Poodří a jejich management. Diplomová práce. Ústav lesnické botaniky, dendrologie a geobiocenologie, fakulta Mendlovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně, Brno.
- KOLAŘÍK, J. A KOL. (2003): Péče o dřeviny rostoucí mimo les I. ČSOP Vlašim, Praha.
- LONSDALE, D. (1999): Tree Hazard Assessment and Management. HUSO, London
- MADĚRA, P., DRESLEROVÁ, J., RYCHTECKÁ, P., SUCHYŇOVÁ, G. (2003): Nivy a mohutné dřeviny. Časopis Veronica č. 2/2003, Regionální sdružení ČSOP Brno, Brno.
- MADĚRA, P., DRESLEROVÁ, J., RYCHTECKÁ P. (2002): Významné dřeviny příbřežního pásma vodních toků v povodí Odry. Sborník z konference Ekotrend, České Budějovice.
- MADĚRA, P., DRESLEROVÁ, J., RYCHTECKÁ P. (2002): Významné dřeviny podél vodních toků v Poodří. POODŘÍ – časopis obyvatel horní Odry č. 1/2002, Společnost přátel Poodří, Ostrava.
- MITCHELL A. F., HALLET V. E., WHITE J. E. J. (1990): Champion trees in the British Isles. Forestry comission, Field book 10, 33 pp, London: HMSO, 3rd ed.
- READ (2000) In KOLAŘÍK, J. (2003): Staré stromy a přístupy k péči o ně. Časopis Veronica 1/2003, Regionální sdružení ČSOP Brno, Brno.
- RYCHTECKÁ, P. (2004): Krajinně-ekologické hodnocení významných dřevin ve východní části CHKO Poodří a jejich management. Diplomová práce. Ústav lesnické botaniky, dendrologie a typologie, fakulta Mendlovy zemědělské a lesnické univerzity v Brně, Brno.
- SCHKO (1999): Plán péče, deposit in Správa Chráněné krajinné oblasti Poodří.

Tab. 1
Druhové zastoupení
dřevin a jejich početnost

Druh dřeviny		počet (ks)		%
<i>Acer campestre</i>	Javor babyka	1		0,06
<i>Acer platanoides</i>	Javor mléč	11		0,7
<i>Acer pseudoplatanus</i>	Javor klen	15		0,9
<i>Aesculus hippocastanum</i>	Jírovec maďal	3		0,2
<i>Alnus glutinosa</i>	Olše lepkavá	67		4,3
<i>Betula pendula</i>	Bříza bělokorá	6		0,3
<i>Betula sp.</i>	Bříza	1		0,06
<i>Carpinus betulus</i>	Habr obecný	15		0,9
<i>Cerasus avium</i>	Třešeň ptačí	14		0,9
<i>Fagus sylvatica</i>	Buk lesní	8		0,5
<i>Fraxinus excelsior</i>	Jasan ztepilý	105 + 2 aleje (27ks)	132	8,5
<i>Larix decidua</i>	Modřín opadavý	6		0,3
<i>Malus sp.</i>	Jabloň	3		0,2
<i>Platanus acerifolia</i>	Platan javorolistý	3		0,2
<i>Populus balsamifera</i>	Topol balzámový	1		0,06
<i>Populus nigra</i>	Topol černý	33		2,1
<i>Populus sp.</i>	Topol	6		0,38
<i>Populus x canadensis</i>	Topol kanadský	60 + 1 aleje (194ks)	> 254	16,3
<i>Quercus robur</i>	Dub letní	613		39,5
<i>Robinia pseudoacacia</i>	Trnovník akát	21		1,35
<i>Salix alba</i>	Vrba bílá	106		6,8
<i>Salix fragilis</i>	Vrba křehká	56		3,6
<i>Salix x rubens</i>	Vrba červenavá	49		3,1
<i>Salix sp.</i>	Vrba	12		0,8
<i>Tilia cordata</i>	Lípa srdčitá	67		5,2
<i>Tilia platyphyllos</i>	Lípa velkolistá	42		2,7
<i>Ulmus glabra</i>	Jilm horský	1		0,1
<i>Ulmus laevis</i>	Jilm vaz	13		0,8
<i>Ulmus minor</i>	Jilm habrolistý	2		0,1
Σ		1291 + 3 alejí (259 ks) → 1550		



Tab. 2 Největší stromy britských ostrovů (Mitchell, Hallett, White, 1990), belgických parků (Baudouin et al, 1992) a zájmového území (západní část CHKO Poodří, 2005)

Druh	Druh	Britské ostrovy		Belgické parky		západní část CHKO Poodří	
		Rozpětí obvodu kmene [cm]	Rozpětí výšek [m]	Rozpětí obvodu kmene [cm]	Rozpětí výšek [m]	Rozpětí obvodu kmene [cm]	Rozpětí výšek [m]
Dub letní	<i>Quercus robur</i>	311-1206	12-42	503-985	10-40	200-540	17-48
Lípa srdčitá	<i>Tilia cordata</i>	367-518	24-40	312-905	10-35	200-396	21-42
Lípa velkolistá	<i>Tilia platyphyllos</i>	449-741	14-37	460-900	10-30	200-436	16-41
Topol černý	<i>Populus nigra</i>	-	-	227	32	257-552	38-45
Javor klen	<i>Acer pseudoplatanus</i>	361-728	32-40	315-780	25-36	155-310	25-40
Buk lesní	<i>Fagus sylvatica</i>	474-681	40-46	453-858	18-43	256-480	25-38
Jasan ztepilý	<i>Fraxinus excelsior</i>	285-882	12-38	355-590	20-46	200-370	25-45
Vrba bílá	<i>Salix alba</i>	282-738	23-31	345-740	15-30	130-720	1,3 -30
Vrba křehká	<i>Salix fragilis</i>	279-405	21-25	157-365	30	140-365	1,4 -21
Vrba červenavá	<i>Salix x rubens</i>	430	28	284-400	15-24	135-530	1,1 -30
Třešeň ptačí	<i>Cerasus avium</i>	223-533	18-31	304-320	25-37	135-300	16-30
Javor mleč	<i>Acer platanoides</i>	332-364	26-32	154-385	15-30	200-335	12-34
Jilm vaz	<i>Ulmus laevis</i>	241	19	215-630	20-32	208-620	27-38
Jilm horský	<i>Ulmus glabra</i>	377-681	28-41	310-327	20-34	245-305	34-35
Bříza bělokorá	<i>Betula pendula</i>	138-386	26-30	207-330	20-25	130-291	13-26
Olše lepkavá	<i>Alnus glutinosa</i>	235-414	15-32	184-400	15-25	130-265	17-40
Topol kanadský	<i>Populus x canadensis</i>	292-376	27-30	482-620	28-40	220-500	32-57
Jírovec maďal	<i>Aesculus hippocastaneum</i>	568-668	36-37	319-678	18-41	305-320	28-30

Tab. 3 Největší památné stromy*, stromy databanky Nadačního fondu prof. A. Bayera (bez dřevin z povodí Odry) a zájmového území (západní část CHKO Poodří, 2005)

Druh	Památné stromy ČR*)		Nadační fond Prof. Bayera		západní část CHKO Poodří	
	Rozpětí obvodu kmene [cm]	Rozpětí výšek [m]	Rozpětí obvodu kmene [cm]	Rozpětí výšek [m]	Rozpětí obvodu kmene [cm]	Rozpětí výšek [m]
<i>Quercus robur</i>	120-1003	5,0-41,5	250-716	23-40	200-540	17-48
<i>Tilia cordata</i>	103-1122	3,8-41,5	330-610	16-35	200-396	21-42
<i>Tilia platyphyllos</i>	80-1252	7,0-42,0	300-900	20-28	200-436	16-41
<i>Populus nigra</i>	172-800	18,0-45,0	420-686	25-40	257-552	38-45
<i>Acer pseudoplatanus</i>	198-808	6,0-39,5	331-494	34	155-310	25-40
<i>Fagus sylvatica</i>	155-750	10,0-45,0	355-560	19-44	256-480	25-38
<i>Fraxinus excelsior</i>	180-747	8,0-42,0	227-500	30-37	200-370	25-45
<i>Salix alba</i>	261-703	12,0-24,0	260-516	16-18	130-720	1,3 -30
<i>Salix fragilis</i>	70-545	8(15)-24,0	402-556	20-31	140-365	1,4 -21
<i>Salix x rubens</i>	-	-	425-430	17	135-530	1,1 -30
<i>Cerasus avium</i>	158-404	8,0-23,0	324	24	135-330	16-30
<i>Acer platanoides</i>	225-530	15,0-33,0	265-442	30-35	200-335	12-34
<i>Ulmus laevis</i>	113-482	14,0-35,0	260-470	30-35	208-620	27-38
<i>Ulmus glabra</i>	225-708	18,0-38,0	280-290	15-23	245-305	34-35
<i>Betula pendula</i>	200-285	21,0-27,0	150-220	15-16	130-291	13-26
<i>Alnus glutinosa</i>	230-635	12,0-24,0	270	-	130-265	17-40
<i>Populus x canadensis</i>	690	-	-	-	220-500	32-57
<i>Aesculus hippocastaneum</i>	130-581	8,0-30,0	290-371	-	305-320	28-30

*) Poznámka - pramen: Odborná databáze AOPK ČR, Praha, stav ke dni 22. 3. 2006

Natura 2000 – velevrub tupý

V čísle 3/2005 jsme se seznámili s evropsky významnou lokalitou Horní Odra a živočichem, který je v této lokalitě předmětem ochrany – vrankou obecnou. Dnes se setkáme s velevrubem tupým (*Unio crassus*), velkým mlžem příbuzným se škeblemi a perlorodkou říční.



Jedná se o druh živočicha zařazeného do přílohy evropské směrnice 92/43/EHS, tedy směrnice o stanovištích a všechny členské státy EU jsou povinny tento druh spolu s mnoha dalšími chránit.

V České republice je velevrub tupý předmětem ochrany ve třinácti lokalitách: Vlašimská Blanice, Dolní Sázava, Lánská obora, Lužnice a Nežárka, Ohře, Bystřice, Javorka a Cidlina – Sběř, Lukavecký potok, Řeka Rokytná, Soutok – Podluží, Bečva – Žebračka, Beskydy a Poodří.

Velevrub tupý vyžaduje, na rozdíl od velevruba nadmutého a malířského, s nimiž se můžeme v Poodří také setkat, proudící vodu s písčitohlinitým dnem a v Poodří tedy žije v řece Odře, kde je jeho populace považována za relativně stabilní. Silný výskyt je udáván v nadmořských výškách do 300 m n. m., za maximum je pak považováno přibližně 600 m n. m.

Jedná se o druh s odděleným pohlavím, samec uvolňuje spermie do vody, odkud je nasaje samice



a v jejím těle dojde k oplodnění vajíček, z nichž vzniknou larvy – glochidie. Tyto larvy pak samice vypouští do vody a k jejich dalšímu vývoji dochází na žaberních lupenech hostitelských ryb – perlína ostrobříchého, jelce tlouště, ježdíka obecného, střevle potoční a vranky obecné.

Velevrub tupý se pak živí filtrováním planktonu, tedy především různými prvoky a řasami.

Délka života tohoto druhu činí 10 – 15 let, v méně úživných vodách se mohou někteří jedinci dožít až padesáti let.

Velevrub tupý je ohrožen různými úpravami toků (opevnění, prohrábky atd.), kterými dochází k přímému zničení jeho biotopu, dále znečištěním vody (např. dusičnany z hnojiv) a také různými zásahy ovlivňujícími populace hostitelských ryb (např. znemožnění jejich migrace).

Ochrana velevruba tupého se již uplatnila v praxi, kdy při stavbě přemostění dálnice D47 (úsek Běloutín – Hladké Životice) u Mankovic nevyloučila Správa CHKO Poodří významný vliv tohoto záměru na jeho výskyt, jelikož zde jsou podle projektové dokumentace zaústěny odpadní slané vody z dálnice, resp. zaústění slaných odpadních vod do toku Odry musí posoudit z hlediska tohoto vlivu osoba autorizovaná dle § 45i zákona 114/1992 Sb. v platném znění.



Jiří Nečas, Správa CHKO Poodří

Foto © Wasserwirtschaftsamt Freising

Další informace o velevrubu viz POODŘÍ 4/2002 str. 8.



Nález neznámého vojáka v Mankovicích

Přestože od konce II. světové války uplynulo již 61 let, tragédie tohoto konfliktu se nám stále připomíná.

Dne 24. března 2006 byly v obci Mankovice nalezeny při zemních pracích souvisejících s výměnou sloupů elektrického vedení kosterní ostatky neznámého vojáka. Hrob se nacházel na levé straně vedle Pomníku osvobození přibližně v hloubce 1 m. Vzhledem k pokračující výstavbě sloupů byla členy Klubu přátel Suchdolu n. O. – sekce vojenské historie ještě tentýž den provedena exhumace. Při ní bylo zjištěno, že se jedná o ostatky německého vojáka ve věku přibližně 20 let. Byly u něho nalezeny speciální vojenské boty, používané pouze jednotkami „horských myslivců“, opasek s kovovou přezkou „Gott mit uns“, sumky s náboji do pušky Mauser 98k, malé zrcátko, cigaretová špička a knoflíky z uniformy. Protože nebyla nalezena identifikační známka, je přesné určení totožnosti nemožné.

Exhumované ostatky spolu s pořízenou fotodokumentací byly předány zástupci z Lidového spolku pro péči o německé válečné hroby (VDK) s příslibem, že budou pietně pohřbeny na centrálním německém vojenském hřbitově ve Valašském Meziříčí.



Nalezené předměty budou po desinfekci a restaurování vystaveny ve vojenské expozici Muzea obce Suchdol n. O.

Ačkoliv voják padlý v samém závěru II. světové války v Mankovicích se po desítkách let konečně dočká důstojného pohřbení, zůstávají na našem území tisíce dalších, které podobný osud nikdy nepotká.

Zdeněk Strnadel,

Klub přátel Suchdolu n. O. – sekce vojenské historie





Výsadba Ořechové a třešňové aleje



Obec Jeseník nad Odrou ve spolupráci s ČSOP Jeseník nad Odrou, MS Hubert Jeseník nad Odrou a rybářským kroužkem vysadili za finanční podpory Nadace Partnerství Ořechovou a třešňovou alej mezi obcemi Jeseník nad Odrou a Polouvsím kolem komunikace III. třídy.

Výsadba proběhla za pěkného počasí v pátek a sobotu 21. 4. 2006 respektive 22. 4. 2006. Je třeba říci, že účast mladých ochránců přírody, místních myslivců a mladých rybářů předčila naše očekávání. Sešlo se téměř 30 nadšenců, kterým není lhostejný stav naší krajiny a prostředí, ve kterém vyrůstají a žijí. Vysazovaly se ořešáky a třešně. Každý strom byl zasazen do pečlivě připravených děr, zajištěn kulem proti vývratu a opatřen chráničkou. Samozřejmě nemohla chybět ani zálivka. Celkem bylo vysázeno 120 ks ořešáků královských a 60 ks třešní, a tak jsme byli odměněni po dvoudenní práci pohledem na novou, velice zajímavou alej.

Touto cestou bych chtěl poděkovat vlastníkům a nájemcům pozemků, kteří souhlasili s výsadbou, Nadaci Partnerství za finanční podporu, ČSOP Jeseník nad Odrou, MS Hubert Jeseník nad Odrou a mladým rybářům za pomoc při výsadbě.

Jelikož alej vede po značené cyklotrase Greenways z Jeseníku nad Odrou do Polouvsí, můžete se přijet podívat na vybudované dílo.

Libor Macháč, Jeseník nad Odrou





Ekologické zemědělství v našem kraji Agroenvironmentální informační a poradenská centra

Vytvoření sítě v Pardubickém, Olomouckém, Moravskoslezském a Zlínském kraji

Od začátku vydávání našeho časopisu se občas věnujeme tématu ekologického zemědělství. Dnes se tedy k systému šetrného hospodaření s půdou, rostlinami i zvířaty vracíme ...

Ekologickému zemědělství se u nás věnuje PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců od roku 1990 – a to po odborné, propagační, poradenské, vzdělávací stránce.

Svaz má sídlo v Šumperku a po celé republice vytvořil síť deseti regionálních center. Naše oblast spadá pod regionální centrum Moravská brána, Tyršova 705, Příbor a s ekologickými farmáři se můžete setkat jednak na Vítkovsku – např. Obchodní zemědělská společnost ZEMPOL s.r.o. – pěstování plodin na orné půdě, chov krav bez tržní produkce mléka na travních porostech nebo Vítkovská zemědělská s.r.o. (článek o chovu slezských noriků v čísle 3/2005), dále na východ od Poodří – na beskydských loukách jsou to chovy

krav bez tržní produkce mléka – např. skotský náhorní skot (highland) u pana Zdeňka Poláška ve Lhotce, ovečky – třeba farma pana Josefa Ondrucha ve Valašské Bystřici. Nám nejbliž je jediný „poodřský“ zemědělec, kterého pravidelní čtenáři POODŘÍ znají, pan Ing. Josef Folta z Kateřinic.

Pokud budeme hledat způsob hospodaření šetrný k přírodě, k pěstovaným plodinám a chovaným zvířatům, hospodaření šetřící životní prostředí, ať jde o půdu, používání průmyslových hnojiv, pesticidů, využívající místních podmínek, jako nejlepší bude právě ekologické zemědělství.

I z „druhé“ strany – ze strany spotřebitelů je poptávka po produktech získaných co nejšetrnějším způsobem stále větší. „Rozmach trhu s biopotravinami již začal. Podle údajů, které mám k dispozici, vzrostl český trh v roce 2004 o 50 % a v minulém roce o 30 %, což je opravdu dramatický nárůst,“ říká Tom Václavík, který se zabývá



Skotský náhorní skot pana Poláška



Moravská brána z Petřkovické hůrky

marketingovým poradenstvím.

Snaha Svazu ekologických zemědělců PRO-BIO je tedy podporovat rozvíjet ekologické zemědělství, a to zejména v méně rozvinutých regionech ČR. Z tohoto důvodu požádal o finanční podporu z Operačního programu rozvoje lidských zdrojů MŽP na zřízení „Sítě informačních center pro agro-envi programy“; tyto peníze se podařilo získat a od března letošního roku pracuje pro zemědělce, pro školy i další zájemce o uvedené téma Informační centrum pro agro-envi programy a ekologické zemědělství v Novém Jičíně, Divadelní 9. Informační centrum spravuje informační místa – na správách CHKO Poodří ve Studénce a Beskydy v Rožnově pod Radhoštěm, na zemědělských agenturách ve Frýdku-Místku, v Novém Jičíně a ve Vsetíně, na Střední zemědělské škole v Rožnově pod Radhoštěm, na Středním odborném učilišti potravinářském ve Valašském Meziříčí a ve městě Jablunkov. V informačních místech získá zájemce základní informace o tématu, více informací, včetně konkrétního poradenství pak v informačním centru.

Na letošní rok se připravují dvě setkání se zemědělci – na téma Farmář, farma, spotřebitel a Pěkná farma (faremní plány pro jednotlivá hospodářství) a dále dvě exkurze – do Bílých Karpat a některé intenzivnější, ekologicky obhospodařované farmy.

Ze zkrácené verze schváleného projektu uvedme cíle projektu:

- popularizovat a odborně zajistit ekologické formy hospodaření a posílit jejich vazby na ochranu přírody, rozvoj venkova a zaměstnanost
- zvýšit povědomí zemědělců a obyvatel venkova o horizontálním tématu udržitelného rozvoje a o evropské i národní environmentální a zemědělské

legislativě, včetně rozvoje venkova

- zvýšit kvalifikační úroveň a znalosti venkovského obyvatelstva v oboru šetrného (setrvalého) zemědělství a tím i adaptabilitu pracovní síly obyvatel venkova

- spolupracovat s nejdůležitějšími partnery na území celé ČR (včetně veřejné správy) při vytváření sítě informačních a poradenských center (IC) pro agroenvironmentální programy

- využít stávající sítě regionálních center svazu PRO-BIO a připojit nová (elektronický informační systém), vybavit nová IC odbornými a obecnými informačními materiály dosud vydanými, i novými, které vzniknou jako výstupy celostátních aktivit projektu

- zajistit kvalitní poradenství a informace pro zemědělce orientované hlavně na zlepšení stavu životního prostředí, podporu biodiverzity (vč. propagace regionálních biopotravin), podporu zaměstnanosti i osob ohrožených sociální exkluzí atd.). Zdroj informací mj. - nově vzniklé odborné a výzkumné centrum pro ekologické zemědělství a krajinu Bioinstitut, o.p.s. se sídlem v Olomouci

- propagovat EZ a biopotravinu
- vytvořit nová pracovní místa v IC a nepřímo i pracovní místa v zájmovém území

Zájemci o problematiku ekologického zemědělství a vazby na ně se mohou obrátit na uvedená informační místa, resp. informační centrum v Novém Jičíně.

*Alena Malíková,
správce Regionálního centra Moravská brána,
PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců,
tel. : 604 905 611*



Muzeum mlýnských kamenů v Odrách

Cestou po cyklotrase 503 z Oder směrem na Jakubčovice a dále na Vítkov určitě nepřehlédnete na Nadační ulici v Odrách velký nápis Ski servis. O něj však v tuto chvíli nejde.

Na zahradě domu naleznete malou expozici – Muzeum mlýnských kamenů v Odrách. Jejich sběratel, pan Jiří Král, jich za řadu let shromáždil několik desítek. Nejvíce je zde kamenů mlýnských, k vidění jsou však i brusné, které sloužily k broušení nástrojů a jiné pro šrotování. Nejmhutnější „kouskem“ je kamenný kruh, který našel až čtyři kilometry od původního mlýna v Kamence. Nyní slouží jako deska stolu, má průměr téměř 1,5 metru. Asi nejstarším exponátem je kus kamenného portálu s letopočtem 1778, který byl kdysi nad dveřmi sýpky ve Vítovcce.

Všechny kameny pocházejí z Oderska a je dobře, že nyní, když už dosloužily, neskončily na skládkách nebo ve stavebních základech, ale je možné obdivovat. Vždyť nejsou jen „velké“ památky, ale i drobnosti, které jsou dokladem umu předků. Navíc každý z kamenů má svou dlouhou historii a zaujme jednoduchou krásou tvarů nebo materiálem. Jsou to krásné kameny, v nichž se kloubí estetické a užité...

Pan Jiří Král si svou sbírku nenechává pro sebe a kamenné památky si může každý zájemce prohlédnout.



Jiří Král u části své sbírky



Jednou ze zajímavostí je i kamenný silniční ukazatel z Fulnecka

Máte-li tedy zájem, zastavte se na chvíli a pokud byste věděli o nějakých kamenech, které jsou v ohrožení, dejte panu Králi vědět (tel. 602 713 121 nebo 556 730 297).

*Radim Jarošek
Foto Petr Lelek*



Celkový pohled na expozici



Motýli Poodří III – motýli a člověk



Žlutásek či čorečkový (*Colias hyale*). Foto Jiří Šuhaj

Jestliže jsme v předchozích pojednáních o motýlech Poodří představili motýly přírodních stanovišť jakými byly louky (POODŘÍ 3/2004) a lesy (2/2005), zbývají logicky místa, která jsou pod přímým a soustavným vlivem člověka. V případě Poodří se jedná zejména o rybníční soustavy, polnosti a vlastní sídla obcí a měst.

Hned v úvodu bude vhodné vyvrátit zakořeněný mýtus, a sice že člověkem udržovaná stanoviště jsou apriori místa narušená a přírodovědně nezajímavá. Poměrně překvapivé zjištění naznačuje následující příklad. V České republice bylo doposud zjištěno 161 druhů denních motýlů (skupina *Rhopalocera*). Z toho 18 druhů (tj. 11 %) vyhynulo, 16 (10 %) je považováno za vymírající, 14 (10 %) druhů je kriticky ohroženo, 43 (26 %) je považováno za ohrožené. Toto je mimořádně smutná bilance, která naznačuje výrazně negativní trend u 57 procent druhů motýlu. Takové hodnoty staví Českou republiku do popředí států EU s nejvyšším vymíráním druhů, hned za Holandsko nebo Lucembursko, které o své přírodní bohatství přišly již dávno. Naneštěstí se můžeme domnívat, že podobný trend se týká i ostatních bezobratlých a původních druhů rostlin. Pokud se ptáme po příčinách tak dramatických změn, ty mají v zásadě jediného společného jmenovatele - je jím člověk a jeho hospodářská činnost v krajině. Paradoxně druhy, které aktuálně vymírají, nebo již vyhynuly, patří z větší části mezi ty, jež jsou vázány na člověkem udržovaná stanoviště. Tedy žádná divoká příroda, ale extenzivně sečené louky, občas vypalované stráně, světlé listnaté lesy (pařeziny), pasené mokřady atd. To jsou místa ve kterých dnes vymírají druhy v důsledku nečinnosti člověka.

V dané souvislosti je potřeba rozlišit rozsah a intenzitu působení vlivu člověka na přírodní stanoviště. Je zřejmé, že lán kukuřičného pole nikdy nebude přírodovědně tak atraktivní jako rozkvetlá louka nebo pastvina. Na druhou stranu

i zcela přeměněná stanoviště jakými jsou například nerekulturní spontánně zarůstající ostravské haldy nebo kaliště, dnes reprezentují zcela výjimečná místa s výskytem řady vzácných a ohrožených rostlin i živočichů. Vliv člověka na přírodu a krajinu je sice evidentní, v žádném případě ale nelze říct zda jednoznačně negativní nebo pozitivní.

Rybníky a motýli?

Zřejmě nejnapadnějším fenoménem pooderské krajiny jsou rybníky. Významem i tradicí jsou pooderské rybníky srovnatelné s třeboňskou rybníkářskou oblastí a společně tak patří k největším rybníkářským regionům v České republice. Rybníky a jejich břehové (litorální) porosty dodávají Poodří významně mokřadní charakter. Rybníky v nivě Odry byly v minulosti převážně extenzivně využívány, a jsou jak z botanického, tak entomologického hlediska cenné. Na těchto biotopech je možno najít společenstva druhů vázaných na bahnaté břehy, fytofágy žijící na vodních a mokřadních rostlinách a hmyz vyvíjející se ve vodním prostředí, nebo i žijící v dospělosti ve vodním prostředí.

Může se zdát s podivem, že rybníky, rákosiny a slepá ramena s přibřežní vegetací představují svérázná stanoviště také pro motýly. Mokřadních druhů motýlů ve fauně České republiky není mnoho, nicméně z biologického hlediska patří k nejpozoruhodnějším druhům vůbec. Jediným pravým vodním motýlem u nás je zavíječ vodní (*Acentria ephemerella*). Jedná se o drobného nenápadného, bělavě zbarveného zavíječe, který se vyvíjí na vodních rostlinách. Motýli jsou bez kresby na křídlech a připomínají spíše chrostíky (*Trichoptera*). Dospělí zavíječi se v přírodě objevují v létě, přičemž samci jsou okřídlení a poletují v okolí vod. Samičky jsou dílem bezkřídle žijící trvale pod vodou, dílem křídlaté volně poletující nad hladinou. Příčiny tohoto pozoruhodného fenoménu „samičího dimorfismu“ nejsou dodnes objasněny. V regionu se zavíječ vodní vyskytuje prakticky všude.

Spolu se zavíječem vodním můžeme často pozorovat i další mokřadní druhy zavíječů. V případě Poodří se hojně vyskytuje drobný zavíječ okřehkový (*Elophila lemnata*) a poněkud větší, pestřeji zbarvený zavíječ leknínový (*Elophila nymphaea*). Housenky obou zavíječů se vyvíjejí pod hladinou, v pouzdrech ze spředených listů vodních rostlin. Motýli poletují navečer v přibřežní vegetaci stojatých vod. Mokřadních zavíječů se v Poodří vyskytuje více druhů (*Pataponyx stratiotatum*, *Schoenobius forcicellus*, *Chilo phragmitellus*, *Calamotropha paludella* ap.), všichni obývají víceméně tytéž biotopy (přibřežní vegetace stojatých vod) a většinou i podobně vypadají. Za významný je možné považovat nález travaříka *Calamotropha*



aureliellus. Motýli jsou bělaví se žlutavou kresbou na předních křídlech. Jedná se o vzácný lokální druh, který byl v České republice pozorován jen několikrát, a to na jižní Moravě. Ekologie travařika není známa. Z dalších drobných motýlů stojí za zmínku výskyt velmi vzácného obaleče *Acleris lorquiniana*. Tento obaleč je znám z celé České republiky jen z několika málo nálezů, v Poodří se vyskytuje vzácně. Také příbuzný obaleč mokřadní (*Acleris sepherdana*) se v regionu vyskytuje spíše jednotlivě, přičemž je obecně považován za velmi lokální a vzácný druh. Oba obaleči obývají mokřadní biotopy (rákosiny, mokřadní louky). Naopak v rákosinách běžný je obaleč pryšcový (*Clepsis spectrana*).

Na rákosiny a porosty orobince je vázána neméně zajímavá skupina můr (*Noctuidae*) - rákosnic. Rákosnice se vyvíjejí zejména ve stvolech orobinců a rákosu. Housenky vyžírají stonky rostlin zevnitř a posléze se zde i kuklí. Dospělí motýli se vyskytují v letním a pozdně letním období. Za soumraku a v noci poletují klikatě v rákosinách a litorálech stojatých vod. Ze svých stanovišť se zpravidla příliš nevzdalují (stejně jako většina mokřadních druhů). V Poodří se setkáme s více druhy rákosnic. Častá je rákosnice orobincová (*Nonagria typhae*), nebo poněkud menší r. zavarová (*A. sparganii*). Lokálně se vyskytuje i r. tečkovaná (*A. algae*), r. dvoučerná (*A. geminipuncta*), nebo r. běloskvrnná (*A. dissoluta*). Na podzim přilétá ke světlu rákosnice velká (*Rhizedra lutosa*). Z dalších vzácných druhů můrovitých, které se vyskytují pravidelně v pooderských mokřadech v okolí rybníků a stojatých vod, se jedná o žlutavku bahenní (*Macrochilo cribrumalis*), šedavku pobřežní (*Celaena leucostigma*) nebo plavokřídlece *Mythimna straminea*. Překvapivě často se v rákosinách vyskytuje také drobná můřička mateřídoušková (*Schrankia costaestrigalis*). Konečně poslední významnou skupinou motýlů, která má v rákosinách Poodří poměrně významné zastoupení, jsou přástevníci. Konkrétně se jedná



Babočka síťkovaná, letní forma (*Araschnia levana*).
Foto Jiří Šuhaj



Bělásek řepový (*Pieris rapae*). Foto Jiří Šuhaj

o jinak atypickou skupinu přástevníků - lišejníkovce. Lišejníkovci jsou výjimeční nejen vzhledem, ale také způsobem vývoje. Housenky se živí na řasách, lišejnících nebo tlejícím listí (ostatní druhy motýlů tuto potravu zpravidla nepřijímají). Pravidelně je možno v rybníčních litorálech přilákat ke světlu drobného hnědě zbarveného lišejníkovce mokřadního (*Thumatha senex*) a spolu s ním se zpravidla vyskytuje větší l. popelavý (*Pelosia muscerda*). Velkým překvapením byl opakovaný nález lišejníkovce bažinného (*Pelosia obtusa*) v Přírodní rezervaci Rákosina u Jistebníka. Lišejníkovce bažinný byl u nás doposud znám pouze z několika starších nálezů z Hodonínska. Ekologie druhu není popsána. Nejvíce jmenovaných druhů bylo zaznamenáno v Přírodní rezervaci Rákosina u Jistebníka, Přírodní rezervaci Kotvice u Studénky a Přírodní rezervaci Rezavka v Ostravě. Přitom je pravděpodobné, že další vzácné mokřadní druhy budou v regionu ještě nalezeny.

Shrneme-li aktuální znalosti o výskytu mokřadních druhů v regionu, pak je zřejmé, že fauna motýlů těchto stanovišť je v celorepublikovém měřítku nadprůměrně bohatá. Vysoká diverzita mokřadních druhů je dána nejen plošným zastoupením mokřadů, ale zejména širokým spektrem mokřadů od litorálních porostů rybníků, přes ostřicové louky až po mokřadní olšiny. Naprostá většina těchto mokřadů vznikla činností člověka a extenzívním hospodařením je také udržována.



Modrásek jehlicový (*Polyommatus icarus*). Foto Jiří Šuhaj

Na polích se motýlům nedaří

Pokud bychom měli k ruce letecký snímek Poodří, viděli bychom, že velkou plochu zaujímají intenzívně obdělávaná pole, méně pak intravilány vesnic a měst. Obě tato území jsou přirozeně kolonizována také motýly a byla by chyba alespoň některé z nich neuvést.

Pole jsou pro motýly nejméně atraktivním stanovištěm regionu a to ze dvou důvodů. Pole jsou většinou intenzívně obdělávána (seč, orba, používání chemických latek) a naprosté většině organismů tak neumožňují dokončit vývoj. Druhým významným momentem je uniformita polí. Existuje přímá souvislost mezi pestrostí stanovišť a množstvím druhů, které se v takových místech vyskytují. Scelování políček drobnohospodářů ve velké lány JZD a jednotný způsob obhospodařování byl patrně hlavní důvod proč v poválečném období začaly vymírat luční druhy bezobratlých. Pole reprezentují převážně monokultury hospodářských plodin. Většina druhů do polních agroocenóz imigruje z okolí a trvale se zde nevyskytuje. Pokud přece jen takové druhy nacházíme, bývají zpravidla řazeny mezi příležitostné nebo významné hospodářské škůdce. Na kořenech obilovin mohou škodit některé běžné druhy osenic (*Agrotis exclamationis*, *A. segetum*, *A. ipsilon*), občas se může na kukuřici pomnožit zavíječ kukuřičný (*Ostrinia nubilalis*). Vesměs se ale jedná o poměrně vzácné případy.

Motýlí ráj - vojtěška

Druhově podstatně bohatší jsou pícninářská pole (vojtěška, jetel), na kterých se vyskytuje poměrně různorodé společenstvo denních motýlů: bělásci - jako b. zelný (*Pieris brassi-*

cae), b. řepový (*P. rapae*), b. řepkový (*P. napi*), žluťásek čičorečkový (*Colias hyale*), ž. řešetlákový (*Gonepteryx rhamni*), babočka paví oko (*Inachis io*), b. kopřivová (*Aglais urticae*), perleťovec malý (*Issoria lathonia*), okáč luční (*Maniola jurtina*), o. poháňkový (*Coenonympha pamphilus*), modrásek jehlicový (*Polyommatus icarus*), soumračník čárečkovaný (*Thymelicus lineola*) aj. Na vojtěšce bývají k zastížení také některé noční druhy např. hojný kovolessklec gama (*Autographa gamma*), kropenatec jetelový (*Smiothisa clathrata*), tmavoskvrnák vřesový (*Ematurga atomaria*), zavíječ *Evergestis pallidata* a řada dalších. Jmenované druhy se na pícninách zpravidla nevyvíjejí. Vojtěška a jetel jsou nektaronosné rostliny a motýly se na nich sytí.

K významnějším hostům polních agroocenóz patří zákonem chráněný otakárek fenyklový (*Papilio machaon*). V teplejších létech je možné na vojtěškových polích pozorovat tažné druhy, které k nám pravidelně imigrují z jižní Evropy. Poměrně častá je každým rokem babočka bodláková (*Vanessa cardui*) a b. admirál (*V. atalanta*). Nepravidelně přilétá bělásek rezedkový (*Pontia daplidice*) nebo pomerančově zbarvený žluťásek čilimníkový (*Colias crocea*). Překvapivý byl nález žluťásky tolicové (*Colias erate*) počátkem 90. let 20. stol. v okolí Suchdola n./O. Žluťásek tolicový se do České republiky rozšířil z černomořské oblasti. První doklady z bývalého Československa pocházejí z Podunají z r. 1989 a během dvou let byli první jedinci pozorováni také na severní Moravě. Jedná se o jediný druh denního motýla, který v posledních desetiletích přibyl do fauny České republiky. Paradoxní je, že se dodnes žluťásek vyskytuje vlastně jen v intenzívně obdělávaných polních agroocenózách.

Motýli v zahradách

Oproti uniformním polím je společenstvo motýlů v intravilánech obcí a měst značně pestřejší. Větší část druhů do měst a obcí imigruje z blízkého okolí. Okolní stanoviště určují, které druhy se v intravilánech vyskytují. Protože zahrady, parky, lesíky, remízky ap. jsou zpravidla vzájemně odlišné, (jiné druhy rostlin, jiný způsob obhospodařování) poskytují útočiště podstatně více druhům motýlů. Opět bychom mohli jmenovat například celou řadu škůdců ovocných dřevin a zeleniny, kteří se vyskytují ve volné krajině zpravidla jen vzácně. Okrasné zahrady a městské parky bývají pro motýly atraktivní také jakožto stálá místa s kvetoucími rostlinami. Nápadně se tato okolnost projevuje v pozdně letním období. Kolem rozkvetlých petúnií, muškátů, axamitníků ap. lze pravidelně pozorovat nejrůznější druhy baboček (b. kopřivová, b. paví oko, b. admirál aj.), bělásků (b. řepový, b. řepkový, b. zelný), ale také



například dlouhozobku svízelovou (*Macroglossum stellatarum*), která svým chováním i vzezřením připomíná kolibříka. V nočních hodinách tatáž místa navštěvuje jeden z našich největších motýlů lišaj svačkový (*Agrius convolvuli*). V intravilánech lze čas od času narazit i na velmi vzácné druhy. V roce 2005 tak byla přímo v Ostravě-Výškovicích zjištěna hnědopáska temnopásá (*Dysgonia algira*), jakožto druhý nález pro Českou republiku. Hnědopáska je jihoevropská mūra, které zřejmě svědčí teplé a suché městské klima. Stejně tak je možno hodnotit nález drobného zavíječe *Aporodes floralis*.

Kvetoucí okrasné rostliny jsou ve vrcholném létě pro motýly velmi atraktivním zdrojem potravy. Louky jsou tou dobou posekány a i kdyby ne, většina nektaronosných rostlin již nekvete. Teploty jsou stále vysoké a motýli se musí někde sytit. Vysazování okrasných rostlin představuje významný krok k ochraně motýlů. Velmi populární jsou v daném ohledu „motýlí zahrady“ v Japonsku nebo USA.

Motýli doma

Zcela specifickým místem pro motýly jsou lidská obydlí. Synantropní druhy lidských sídel se ve volné krajině zpravidla nevyskytují. Z biologického hlediska se jedná o druhy mimořádně zajímavé, ač si tuto okolnost jen málokdo připouští. Housenky se vyvíjejí na neživých organických materiálech (zbytky potravin, kůže, peří, vlna ap.). V dospělém stádiu tito motýli většinou nepřijímají potravu a mají více generací do roka. Nápadným rysem je také celosvětové rozšíření většiny synantropních druhů. Asi nejzajímavějším momentem je, že po celou dobu společného soužití s člověkem jsme se těchto druhů nebyli schopni zbavit (a to i přes moderní používané insekticidy).

Jedním z nejrozšířenějších domácích motýlů je zavíječ paprikový (*Plodia interpunctella*). Vyskytuje se ve většině domácností. Zavíječ bývá nesprávně nazýván „molem“, byť s moly nemá nic společného. Motýl ve dne odpočívá a létá po setmění a v noci ve svém okolí. Samička vyhledává pro snůšku vajíček sušené ovocné plody, obilí a jiné produkty, zvláště čokoládu a ořechy. Vlastní škody způsobují housenky, jež kolem napadených produktů vytvářejí z jemných vláken zápledky a potraviny znehodnocují svými exkrementy. Spíše vzácně se společně se z. paprikovým vyskytuje zavíječ domácí (*Pyralis farinalis*) nebo zavíječ moučný (*Ephestia kuehniella*). Včelaři znají zavíječe voskového (*Galleria mellonella*). Zavíječ voskový je v pooderském regionu poměrně běžný. Housenky rozežírají voskové plástve a tak příležitostně škodí v úlech včel. Populární mol šatní (*Tineola bisselliella*) je v regionu naopak spíše vzácný. Motýlci mají béžově lesklou barvu a v rozpětí křídel zřídka dosahují 8 mm. Housenky příležitostně škodí

na textilích, šatech, kožešinách a kobercích, které jsou vyrobeny z přírodních materiálů. Na půdách, kde se suší byliny, v chalupách a v senicích je možné najít naši jedinou synantropně žijící píďalku žlutokřídlece senomilného (*Idaea inquinata*). Žlutokřídlec patří k našim nejmenším píďalkám (rozpětí křídel cca 10 mm), jehož housenky se vyvíjejí na suchém listí a seně.

Půdy a sklepy bývají pro motýly atraktivní jakožto místa k přezimování. V naší fauně není mnoho druhů, které přečkávají zimu ve stádiu motýla. Ty které tak činí, hledají na podzim místo, kde příliš nemrzne. Ve sklepích a na půdách proto můžeme pravidelně v zimním období najít babočku paví oko (*Inachis io*), b. kopřivovou (*Aglais urticae*), vzácně taky b. osikovou (*Nymphalis antiopa*) a v Poodří velmi vzácnou babočku jilmovou (*N. polychloros*). Z nočních motýlů třeba mūru sklepní (*Scoliopteryx libatrix*), zobonosce chmelového (*Hypena rostralis*), z. borůvkového (*H. crassalis*), nebo drobnou plochušku bolševníkovou (*Agonopterix heracliana*). I v zimě tak můžeme pozorovat motýly. Naprostá většina z nich ovšem zimu nepřežije, protože je předčasně probuzena ze zimního spánku, resp. je ulovena predátory. Ti šťastnější jsou prvními jarními motýly, které v přírodě každoročně najdeme.

Motýli Poodří v průběhu času

Úvodní pasáž popisuje neradostnou bilanci vymírání denních motýlů v České republice. Pro Pooderský region takto detailní informace, vycházející z historických pramenů, nemáme. Kusé faunistické zprávy z přelomu 19. a 20. století pocházejí převážně z okolí Ostravy. Díky amatérským entomologům, kteří v regionu působili v předválečném období můžeme konstatovat, že i v Poodří došlo ke změnám ve složení fauny motýlů. Z dnešního pohledu je jen těžko uvěřitelné, že se v Poodří vyskytoval například ohniváček



Okáč luční (*Maniola jurtina*). Foto Jiří Šuhaj



Babočka kopřivová (Aglais urticae). Foto Jiří Šuhaj

redesnový (*Lycaena helle*). Ohniváček se vyskytoval téměř v centru dnešní Ostravy, v nivě Odry v Ostravě-Mariánských Horách. Ohniváček následně vyhynul nejen v Poodří, ale také v celé České republice a dnes vymírá i v celé Evropě. Regulace Odry, rozorání mokřadních luk vedlo k zániku této unikátní populace. Další vzácností Poodří byl výskyt přástevníka mařinkového (*Watsonarctia casta*) v okolí Ostravy-Zábřehu. Malý, pestře zbarvený přástevník zde byl chytán před II. sv. válkou. Dnes se vyskytuje jen na skalních stepích jižní Moravy a středních Čech. Nález přástevníka v Poodří znamená, že se taková stanoviště musela v regionu nacházet (zřejmě se jednalo o pískovny říční terasy), dnes po nich není památky. Podobně tomu je i v případě píďalky kropenatce žlutavého (*Heliomata glarearia*), vlnopásníka lučního (*Scopula umbelaria*), žlutokřídlece žlutkového (*Idaea trigeminata*), nebo píďalky sasankové (*Horisme trigeminata*). Zalesnění říčních teras, ukončení extenzivního hospodaření (pastva, seč), vedly k zániku stepních lad v Poodří a vymizení velmi vzácných stepních druhů motýlů.

Nejen mokřady a stepi, ale i lesy Poodří prodělaly změnu a to ve struktuře a zastoupení dřevin. Jasným dokladem je historický výskyt píďalky zejkovce osikového (*Epirranthis diversata*), který je recentně znám z jediné lokality ve středních Čechách a vymírá v celé Evropě. Motýl je vázán na světlé listnaté lesy se zastoupením osiky. V České republice jsou aktuálně neznámé píďalička tmavoskvrnná (*Eupithecia irriguata*) a p. ovocná (*E. insignata*). Obě píďaličky jsou vázány na teplé, prosvětlené listnaté lesy. Počátkem minulého století se vyskytovaly v Polanském lese u Ostravy. Změna lesního hospodářství k produkčnímu způsobu pěstování lesa vedla k vymření těchto druhů. A konečně jsou zde druhy, u kterých prozatím nevíme, proč vymizely. Naneštěstí vymírají v celé střední Evropě. Příkladem může být velmi vzácná, lokální píďalka různorožec jedlový (*Alcis jubata*), která se vyskytovala

v Polanském lese i na dalších místech v okolí Ostravy.

Na druhou stranu některé druhy do regionu přibýly nově. Výše je popsán výskyt žlutáška tolicového (*Colias erate*), který se v pooderském regionu pravidelně vyskytuje od 90. let 20. století. Zcela recentní (od r. 2000) je výskyt ohniváčka černočárného (*Lycaena dispar*) a modráška štírovníkového (*Everes agriades*). Druhy, které do regionální fauny nově přibýly, ovšem v dostatečné míře nekompensují ztrátu druhů vyhynulých.

Slovo závěrem

Přestože je výzkum motýlů pooderského regionu teprve v počátcích, je zřejmé již nyní, že se zde dochovala řada vzácných a ohrožených druhů motýlů. Doposud bylo v regionu nalezeno téměř 800 druhů motýlů a je zřejmé, že se nejedná o konečný stav. Rád bych proto využil časopisu POODŘÍ a vyzval jeho čtenáře k aktivní účasti na výzkumu motýlů regionu. Žádané jsou jakékoli informace o výskytu jednotlivých druhů motýlů, jejichž případnou determinaci ochotně zajistím. Stejně tak uvítám kontakty na regionálně působící sběratele.

*Dr. Tomáš Kuras,
Katedra ekologie a životního prostředí,
PřF Univerzity Palackého v Olomouci,
Tř. Svobody 26, 771 46 Olomouc,
e-mail: tomas.kuras@upol.cz*



Okáč pohánkový (Coenonympha pamphilus). Foto Jiří Šuhaj



Jedle v údolí Něčínského potoka

Nízký Jeseník byl dříve z valné části porostlý bukojedlovými lesy, které se na větší části území do dnešních dnů nedochovaly. Na některých místech však fragmenty původních lesů můžete navštívit – např. v přírodní rezervaci „Suchá Dora“ u Jakubčovic nad Odrou nebo v Častochovském kamenném moři u Spálova. Preferenci hospodářských lesů s monokulturálním zastoupením nepůvodního smrku ztepilého a zhoršováním čistoty ovzduší došlo k postupnému poklesu zastoupení jedlí bělokorých ve většině lesních porostů na několik procent.

Jedna z nejznámějších jedlí na Odersku donedávna rostla v údolí Něčínského potoka na hranici katastrálního území Spálova a vojenského újezdu Libavá. Jednalo se o jedli bělokorou s rozdvojeným kmenem, která uschla v roce 1970. Rostla na tzv. „Jedlové lúce“ (louka nese jméno právě po této jedli) na levém břehu Něčínského potoka – tzn. již na území Vojenského újezdu Libavá. Do roku 1995 stál její suchý kmen u solitérního habru. V té době byl kmen domovem řady ptáků hnízdících v dutinách (sov, datlovitých aj.), dřevokazného hmyzu a byl kolonizován houbami. Poté se kmen vyvrátil. Několik let zde ležel a v současnosti po ní zbyl jen nepatrný zbytek ztrouchnivělého pařezu.

O této jedli pojednával zajímavý článek Františka Šustka ze Spálova uveřejněný ve Vlastivědném zpravodaji „Oderské vrchy“ č. 1-4/1970 (III. ročník) na str. 46-48 pod názvem: „Stará jedla na Něčíně uschla“. Dovolují si některé zajímavé informace odcitovat: jedle měla v prsní výšce (130 cm nad zemí) obvod kmene 303 cm, ve výšce 1 m nad zemí 315 cm a těsně nad zemí 380 cm. Dosahovala výšky asi 33 m a zhruba v polovině výšky se rozdělovala na dva stejně vysoké kmeny. Již delší dobu před úplným uschnutím měla řídkou korunu. Do konce 19. století u ní stál seník, v němž se skladovalo seno z okolních luk. Pod jedlí odpočívali lidé a tažná zvířata při sklizni sena nebo při svážení dřeva z okolních lesů. Moc nechybělo a tato kapitální jedle byla pokácena již v roce 1939. Tehdejšímu hajnému Robertu Mannovi se zdálo, že jedle usychá a že ji tak bude lepší skácet. Skácení jedle nařídil spálovským „drvařům“ Františku Enenklovi a Františku Luxovi. Ti se pod jedlí posadili, aby se před tou prací posilnili. Protože jim bylo jedle líto, nechali ji stát a prodloužili jí život o třicet let.

Zajímavé je, že v tomto článku František Šustek navrhoval z této jedle v případě jejího skácení uřezat 20 cm silné výřezy (kotouče) pro potřebu spálovské muzejní sbírky a do lesnického muzea. Zřejmě z úcty tato jedle nebyla skácena a byla ponechána svému osudu. Přitom z čistě racionálního pohledu mnohých současných lesníků by určitě poskytla v pravý okamžik několik kubíků



Torzo jedle v roce 1990

kvalitního stavebního nebo později alespoň palivového dřeva.

Protože tato jedle byla známa v širším okolí Něčínského údolí jako významný orientační bod a přispívala ke krajinnému rázu tohoto zajímavého údolí, rozhodli se ochránci přírody z Oder odumřelou a dnes již neexistující jedli nahradit novými jedličkami. Proto zaškolkovali několik semenáčků jedlí bělokorých a dne 30. 3. 1991 znovu vysadili 12 jedliček u místa, kde původně tato jedle rostla. Aby nebyla výsadba jedliček nudnou brigádou, spojili ji s nočním výletem - vyrazili večerním vlakem do Čermné ve Slezsku, odkud se vydali noční přírodou k Čermenskému mlýnu v údolí Budišovky a dále až do údolí Něčínského potoka k suchému torzu jedle. Pro zahřátí si nad ránem udělali oheň a teplé občerstvení. V údolí Něčínského potoka ležel mokřý sníh a odevšad byla cítit zimní syrovina. Po rozednění připravené jedličky vysadili ve skupince poblíž solitérního rostoucího habru obecného. Zajímavé je, že se všechny nově vysazené jedličky ujaly a rostou.

Pro ochranu vysazených jedliček před okusem zvěří bylo nutno jedličky ohradit. Za tím účelem



ochránci přírody postavili z kulatiny ohradu o výšce asi 150 cm. Z neznalosti místních poměrů ponechali tuto ohradu bez výplně, takže se k jedličkám dostala zvěř a některé okousala. Proto ochránci přírody v následujícím roce proplekli ohradu větvemi. Postupně se i okousané jedličky vzpamatovaly a v současnosti již některé dosahují výšky až tří metrů.

Oderští ochránci přírody při výsadbě jedliček u habru postavili dřevěné posezení, které „vzal čas“. To, že „Jedlová lúka“ člověka stále láká, dosvědčuje letní stanový tábor s několika indiánskými tee-pee, který každoročně stává nedaleko vysazených jedliček.

Pokud se budete údolím Něčinského potoka toulat, zastavte se u mladých jedliček a potěšte se z jejich růstu a z pohledu na celou „Jedlovou lúku“. Pěkné zážitky vám z pěší nebo cyklistické návštěvy tohoto kouzelného kraje přeje

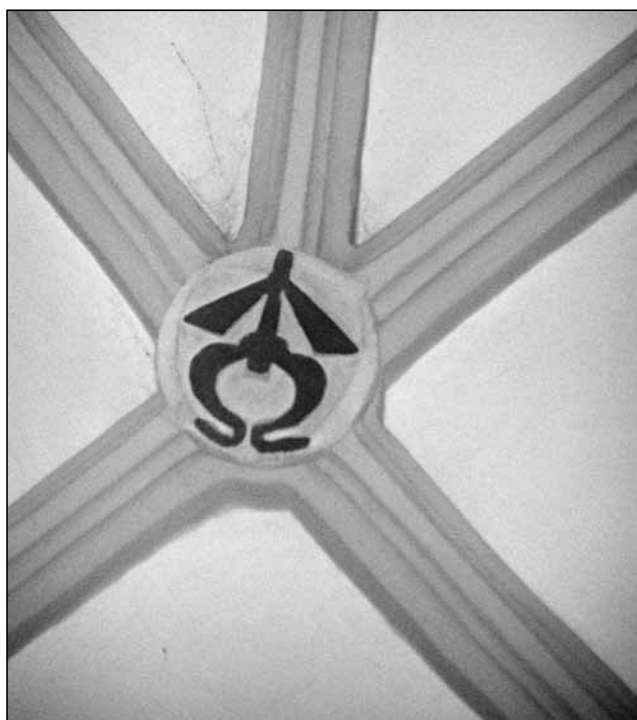


Petr Lelek (text i foto)

Nová výsadba jedliček z roku 1991

Cejchované cihly z Oder

S územním rozvojem města Oder se začala rozvíjet i výroba cihel. Pravděpodobně poprvé jich bylo použito za Lacka z Kravař v období let 1406–1416 při zaklenutí gotického presbytéria oderského kostela. Dokládá to ozdobný středový klenák s erbem pánů z Kravař. Cihly v klenbě mají menší formát a baculatý buchtovitý tvar. Jsou ostře pálené, protože jich bylo užito v exponovaném místě s většími tlaky. Podobného tvaru jsou i cihly z období renesance. Byly pravděpodobně



Středový klenák s erbem pánů z Kravař v presbytériu oderského kostela

vyráběny za pánů ze Zvole a bylo jich použito při přestavbě gotického hradu na renesanční zámek. Mají tu zvláštnost, že pohledová strana je opatřena drážkami. Těch bylo docíleno v cihlářské formě za mokra hrábnutím prstů cihláře. Obdobné drážky mají i střešní tašky vyráběné ve stejném období. Byly jimi pokryty některé panské budovy. Tyto tašky byly nalezeny na panské valše u největšího oderského rybníka zvaného Emauzský a na zámku. Je pravděpodobné, že jimi byl pokryt i panský pivovar. Tyto cihly s drážkami byly nalezeny v kostele Svatého Bartoloměje v přechodové zdi oddělující gotické presbytérium od hlavní kostelní lodě. Je velmi pravděpodobné, že hlavní kostelní loď byla původně renesanční s rovným záklopovým stropem a v baroku byla zaklenuta klenbou v dnešní podobě.

Chudé obyvatelstvo však používalo cihel nepálených, kterým se lidově říká vepřovice. Hodily se převážně na přízemní stavby s menším konstrukčním zatížením. Nejvíce jich bylo použito na lokalitách Nové Město, Skřivánčí ulice, Stará ulice, Růžová ulice a ulice Křížová v období od 16. do začátku 19. století. Vepřovic bylo také použito na Veselském chodníku ve stavení bývalého potrubního mistra u můstku přes Stodolní potok, nebo také v přízemních budovách v Okružní ulici. Dokonce jich bylo použito na přičce uvnitř měšťanského domu č. 21 na náměstí v Odrách. Výhodou vepřovic bylo, že měly nízkou pořizovací cenu a co bylo hlavní, mohla se při jejich výrobě podílet prací téměř celá rodina včetně dětí. Technika výroby vepřovic byla také velmi jednoduchá. Přímou na místě s výskytem cihlářských jílu se hornina nakopala na hromadu a nechala

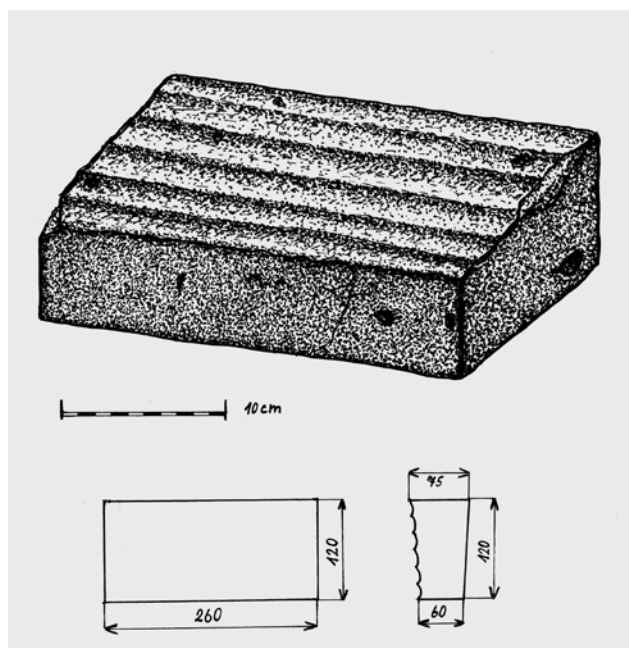


se v zimě rozrušit mrazem. Pak se rozmíchala s vodou až vzniklo tvárné těsto. Do tohoto jílového těsta se přidávaly ještě pojivové přísady jako například štětiny z prasat a řezaná sláma nadrobno. Od používání prasečích štětín dostaly tyto nepálené cihly název vepřovice. Tato hmota se pak na hrubém stole plnila do forem. Jednalo se o dřevěné truhlíky se dvěma drážkami. Aby se forma lépe vyprazdňovala, vysypávala se předem plevami, jemným pískem, nebo i dřevným popelem. Po vyklopení na rovnou zem, nastala fáze sušení. To trvalo celý týden, nebo i déle, podle počasí. Sušící se vepřovice bylo během dne zapotřebí obracet, aby stejnoměrně vyschly. Dosušování se již provádělo na hromadách (hrobcích), kdy se cihly ukládaly křížem přes sebe vždy tak, aby mezi cihlami byly vzdušné kanálky. Takto uložené vepřovice nebo i cihly se přikrývaly malými stříškami, aby při náhlém dešti znovu neprovlhly a také aby prosychaly ze všech stran stejnoměrně. To zabraňovalo jejich popraskání. Takto vyrobené vepřovice se již odvážely přímo na stavbu.

Při stavbě domu z vepřovic se používalo jílové malty, kterou většinou připravovaly ženy a děti šlapáním ve velké kádi. Mnohdy rodina stačila během léta vyrobit vepřovice pouze na polovinu domu. V té pak přečkala zimu. V následujícím roce pak dostavěla druhou polovinu domu. Obě poloviny domu tak byly rozděleny chodbou. Několik takových domů ještě dnes stojí na Staré a Růžové ulici. Bohatší obyvatelé za hradbami města začali koncem 16. století používat pro stavbu domů pálených cihel. I když ani vepřovicím se nevyhýbali pokud nešlo o nosnou zeď. Dokladem toho je nález vepřovic se značkou S z domu č. 21 na náměstí zmiňovanou již dříve.

Vraťme se však k páleným cihlám. Při jejich výrobě se přidávalo do jílového těsta místo řezanky ostřivo v podobě říčního nebo i drceného křemičitého písku. Takto vyrobené suché cihly se skládaly do velkých hranic s průduchy proložených dřevem. Po zapálení hranice se většina průduchů zamazala hlínou. Jen hlavní přívody vzduchu se nechaly otevřené. Po dosažení patřičného žáru se pak zamazaly i průduchy zápalné. Takto hranice hořela většinou dva dny. Po vychladnutí se hranice rozebrala a dobré cihly byly odváženy na stavbu. Pokroucené a vadné cihly pak byly opět použity pro stavbu obvodu další vypalovací hranice. Koncem 17. století však došlo ke zdokonalení vypalovacího procesu a to ve vypalovacích pecích. Ty byly podobné pecím pro pálení vápna. Došlo tak ke značným úsporám palivového dříví.

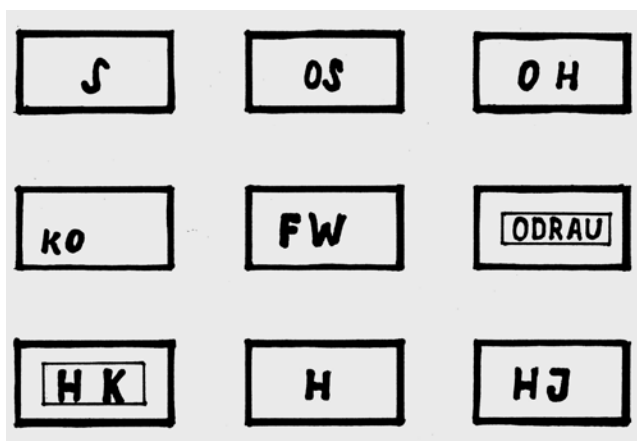
K vypalování cihel uhlím na Odersku došlo až koncem 18. století, kdy panstvo začalo uhlí dovážet z Ostravy. Tímto způsobem byly vyráběny cihly v panské cihelně, která se nacházela na obecní pastvině pod Pohořským kopcem u dnešního kynologického cvičiště. Oderští páni



Cihla z gotické části oderského kostela. Má klínovitý profil, aby se mohla používat pro klenbu. Z jedné ploché strany je opatřena drážkami, aby malba neklouzala z cihly dolů. Drážky jsou tvořeny zamokra, hrábnutím cihláře před vyjmutím cihly z formy. V tomto případě musela být forma rozebíratelná, nikoliv vyklápěcí. Ze spodní strany má cihla otištěnu podsýpku z písku. Hliněné těsto obsahuje písek a drcený křemen. Výpal byl proveden ostře. Rozměry cihly 260x120 mm. Tloušťka v dolní části profilu 60 mm a nahoře 75 mm.

používali cihel zejména na přestavbu gotického hradu na renesanční zámek. Také nová, dnes již neexistující, radnice z let 1533–1536 a přestavba kostela byla prováděna z ostře pálených cihel. Zpravidla se velmi kvalitních cihel používalo pro stavbu kleneb a okenních oblouků. Ostatní rovné zdivo bylo nadále zhotovováno z kamene. Cihel z panské cihelny bylo ve velké míře použito v období baroka na zaklenutí hlavní lodi oderského kostela a při generální přestavbě oderského zámku. Dále při výstavbě poplužního dvora (Meierhof), nebo při výstavbě jiných panských budov. Navíc panská cihelna začala vyrábět také pálenou střešní krytinu, takže ta nahradila lehce zápalné šindele. Začátkem 18. století došlo ke stržení staré panské cihelny na obecních pastvinách, kterou nahradila nová měšťanská cihelna. Od těch dob začali měšťané přestavovat své domy z dřevěných na zděné. Měšťané tak začali konkurovat nové panské cihelně, která stála při silnici z Oder do Fulneku. Právě v těchto dobách začali cihláři používat označení na svých výrobcích. Panská cihelna používala označení O H (Odrau Herren) a měšťané používali značku S (Stadt).

Tato skutečnost nám napovídá, že někdy na přelomu 17. a 18. století se v Odrách oddělilo cihlářství od hrnčířství a kamnářství. Cihly se značkou O H jsou asi nejstarší značkové zboží. Cejch tohoto označení vystupuje nad úroveň povrchu. To znamená, že značka O H byla vyřezána



Označení cihel

přímo do formy. Značky O H byly nalezeny na cihlách oderského zámku, panském dvoře (Meierhof) na Potoční ulici a na panské valše u Emauzského rybníka. Lze se proto domnívat, že značka O H pochází už z období 1730–1736 kdy pánové Lichnovští (Franz Leopold von Lichnowsky) nechali přestavět oderský zámek v barokním slohu. Vystupující značka O K byla nalezena na cihlách zbouraného domu rodiny Královny na Hranické ulici č. 48. Také o tomto domu se domnívám, že pochází z přelomu 17. a 18. století. Bohužel zatím není jasné, které cihelně toto označení přiřadit. V pořadí snad třetí nejstarší značené cihly můžeme nalézt v celé vnitřní zástavbě města pod označením S (Stadt). Později byla značka přeměněna na O S (Odrau – Stadt). Podle vývoje této značky by se dalo soudit, že měšťané usilovali o prodej svých výrobků mimo obvod města. Cihly pod označením S a O S byly vyráběny v průběhu 18. a první polovině 19. století. Od dříve vyráběných cihel s označením O H a O K s vystouplou značkou byly značky S a O S vtlačeny cejchovadlem (kolkem) před vyklopením z formy na zem. Značkování (kolkování) bylo zřejmě v 18. století velmi důležité. Jednalo se o značku kvality a podle toho byly cihly prodávány.

V období druhé poloviny 19. století se objevují cihly s označením F W. Značka patřila cihláři Františku Walzovi z Nadační ulice. Hliník této cihelný byl v prostoru garáží v závěru ulice a jeho výrobnou cihel byl objekt domu č. 36, který dnes patří rodině Sobanských. Cihlář Walzl vlastnil také hospodářskou usedlost při vyústění Mlýnského údolí. Dnes vlastní objekt a pozemky rodina Joachimstalova. Cihlář Walzl je znám tím, že byl zavražděn oderským loupežníkem Šimákem.

Na konci 19. a začátku 20. století se v Odrách vyskytuje další výrobní značka H a H J. Z těchto cihel byla postavena bývalá slévárna a později stolárna v objektu závodu SEMPERFLEX Optimit. Cihelna vyrábějící cihly pod touto značkou se pravděpodobně nacházela na lokalitě V Kotli pod Tošovickým kopcem. Značky H a H J

nám napovídají, že se v tomto případě řemeslo cihláře dědilo z otce na syna.

Tuto a ostatní konkurenci záhy zlikvidovala nová moderní panská cihelna s kruhovou pecí, kterou nechal postavit hrabě Adam Potocki začátkem 20. století. Zprvu se v ní vyráběly cihly ruční technologií. Koncem 30. a ve 40. letech byla však cihelna již mechanizována. Vyráběla převážně ostře pálené cihly s označením Odrau. Po mechanizaci výroby byl pouze titěrným nápisem cihelna Odry opatřován okraj cihel. Dlouholetým vedoucím zde byl p. Kühnel. Ten zde zaměstnával i celou početnou rodinu. Za 2. světové války byla cihelna opět modernizována vytlačovanou technologií. Tyto nové cihly měly o něco menší formát než původní ručně formované. Také kvalita výrobků se podstatně snížila. Posledními vedoucími byli p. Jakšík (do roku 1969) a p. Trávníček (do roku 1971). Pak byla výroba cihel v Odrách zrušena.

Plně ji nahradila modernější cihelna v Kuníně, která stojí na původní Czeikeho cihelně. Tím nastal konec cihlářského řemesla v Odrách. Následné zabránění posledních objektů cihelny zapříčinilo rozšiřování firmy Optimit. Ta si zde udělala sklady vznětlivých látek, aby případným požárem nebyla ohrožena samotná firma.

Dnes na pozemcích bývalé cihelny začíná rozvíjet gumárenskou výrobu provoz firmy RPF. Po staré panské cihelně zde zůstal pouze obytný dům rodiny Kühnelovy, v němž dnes bydlí pravnučka původního panského správce paní Alena Hurová, rozená Ondřejová.

Dnes se pro stavební činnost ve městě dovážejí cihlářské výrobky z cihelny v Hranicích, Polomi, Kuníně, Hlučíně a odjinud. Na přelomu 19. a 20. století se dovážely cihly pro stavbu ředitelské budovy závodu Optimit s označením H K (Herren – Kunvald) z panské cihelny v Kuníně (viz obr. str. 50). Z Kunína byly také dováženy ostře pálené cihly a dlaždice z cihelny Czeike, a to na opravu vyhořelé textilní továrny v závěru Potoční ulice. Dováženy byli i ostře pálené lícovky na zdivo bez omítek pro výstavbu budov lokální železnice Suchdol nad Odrou – Budišov nad Budišovkou z cihelny KRÁSNÁ (část dnešního Valašského Meziříčí, dříve šlo o samostatné panství, stejně tak jako sousední Lešná. Za pánů Kinských bylo Krásno a Lešná spojeno v jeden majetek. Značka na cihlách z Krásna znázorňuje erb rodu Kinských – tři vlčí zuby, viz obr. str. 50).

Závěrem je třeba konstatovat, že se přímo v Odrách nachází stále dost cihlářské suroviny. Snad jednou nastane doba, kdy se stará tradice cihlářského řemesla na Odersku obnoví a přispěje k řešení nezaměstnanosti v regionu.

*Květoslav Wiltsch
Foto Petr Lelek (str. 46 a 49)*



Cihla s vlnkováním povrchem, jimiž je zaklenuto presbyterium kostela sv. Bartoloměje v Odrách.



Pohled od pohořské silnice na Odry. Budovy v popředí u levého okraje vyznačují místo bývalé panské a později měšťanské cihelny u Zlatého potoka.



Cihla z oderské cihelny s cejchem.



Dům č. p. 348 se stodolou na ulici Nadační v Odrách. Do 2. pol. 19. století zde byla cihelna patřící cihláři Fr. Walzovi.



Pohled z Třídy Osvobození ke vjezdu do firmy RPF s. r. o. Odry, jejíž areál je vybudován v areálu bývalé oderské cihelny. Dům č. p. 659 se sedlovou střechou uprostřed snímku v pozadí patřil k této cihelně.



Lokalita „V Kotli“ v Odrách pod Tošovickým kopcem, kde v 19. stol. existovala jedna z oderských cihelen.



Podklady

A. Rolleder: Dějiny města a soudního okresu Odry

M. Janotka, K. Linhart: Řemesla našich předků

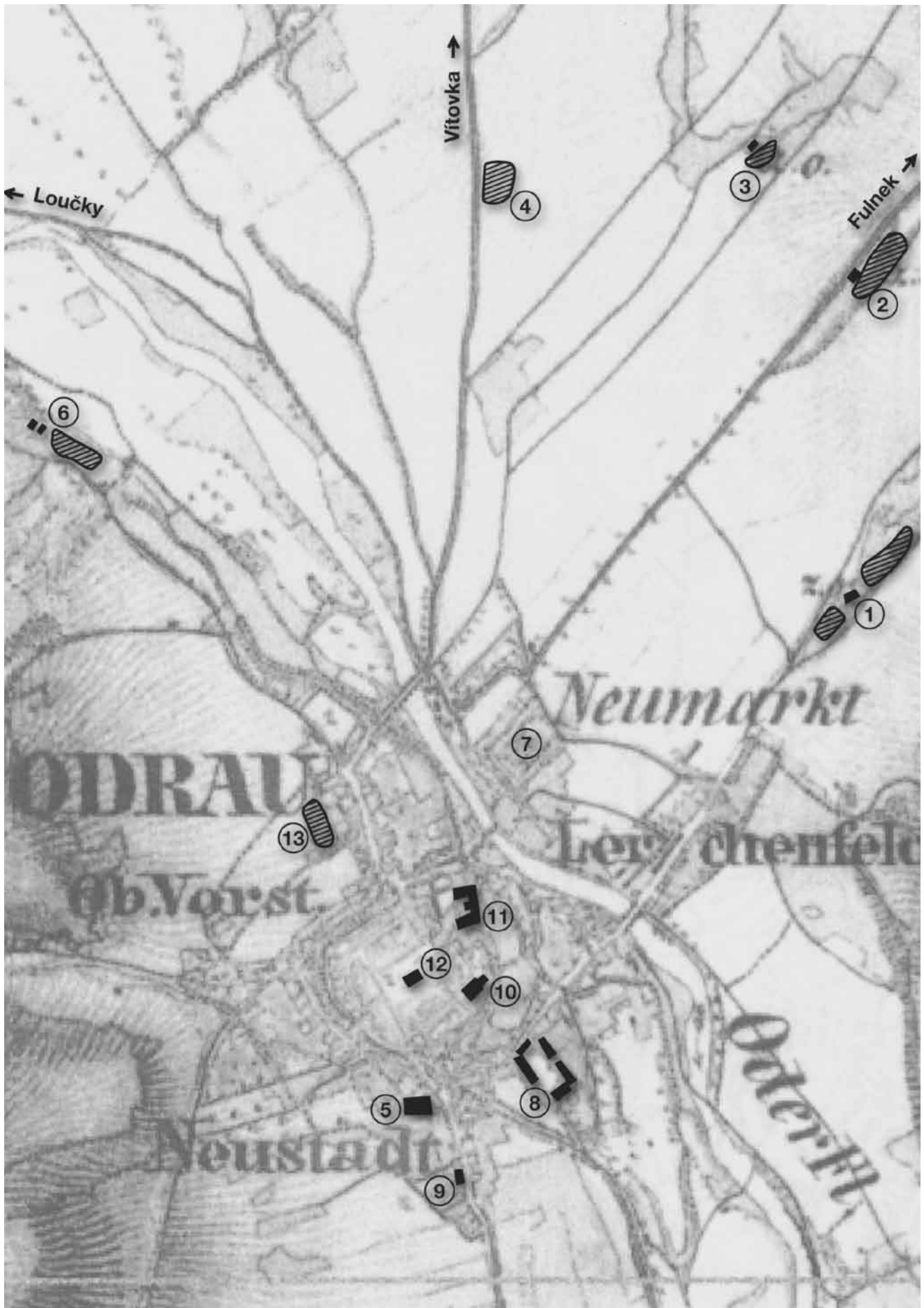
Ústní informace od p. Pavly Ondřejové a jejího manžela Ferdinanda a dále od rodičů a prarodičů autora

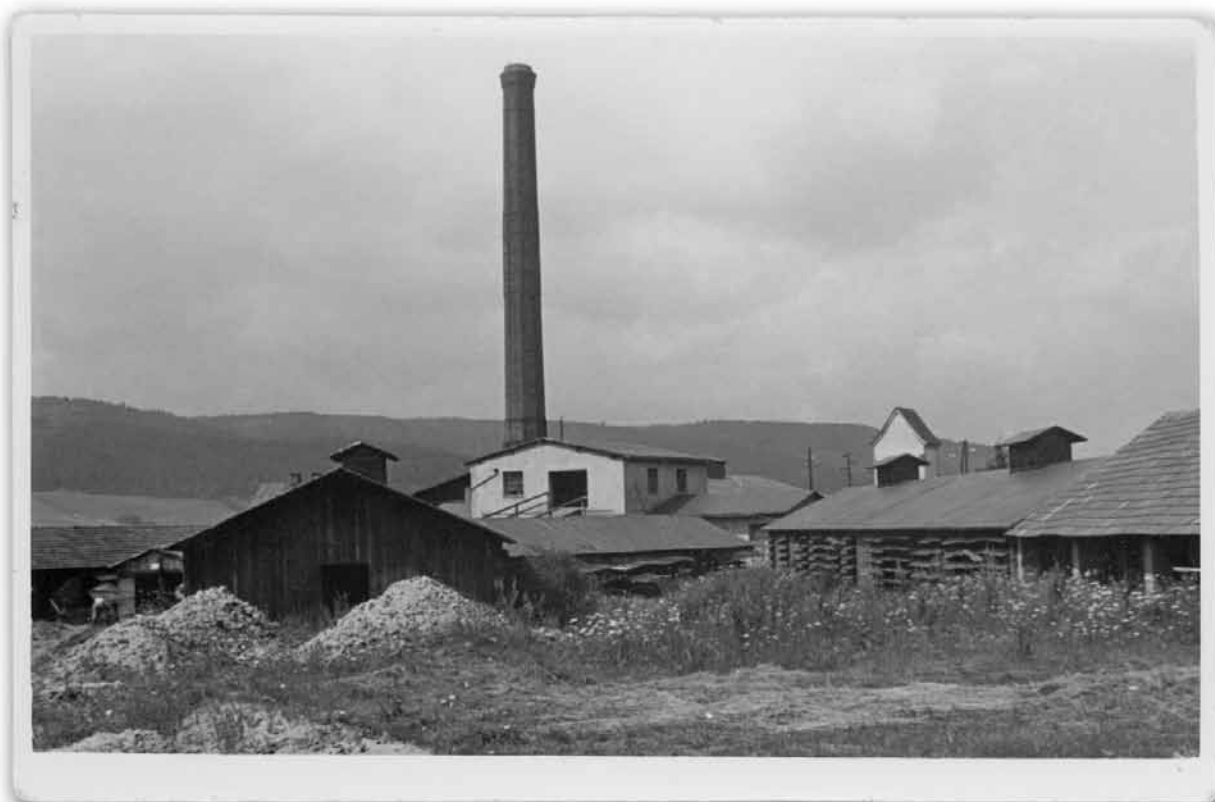
Poznatky z vlastní sběrové činnosti



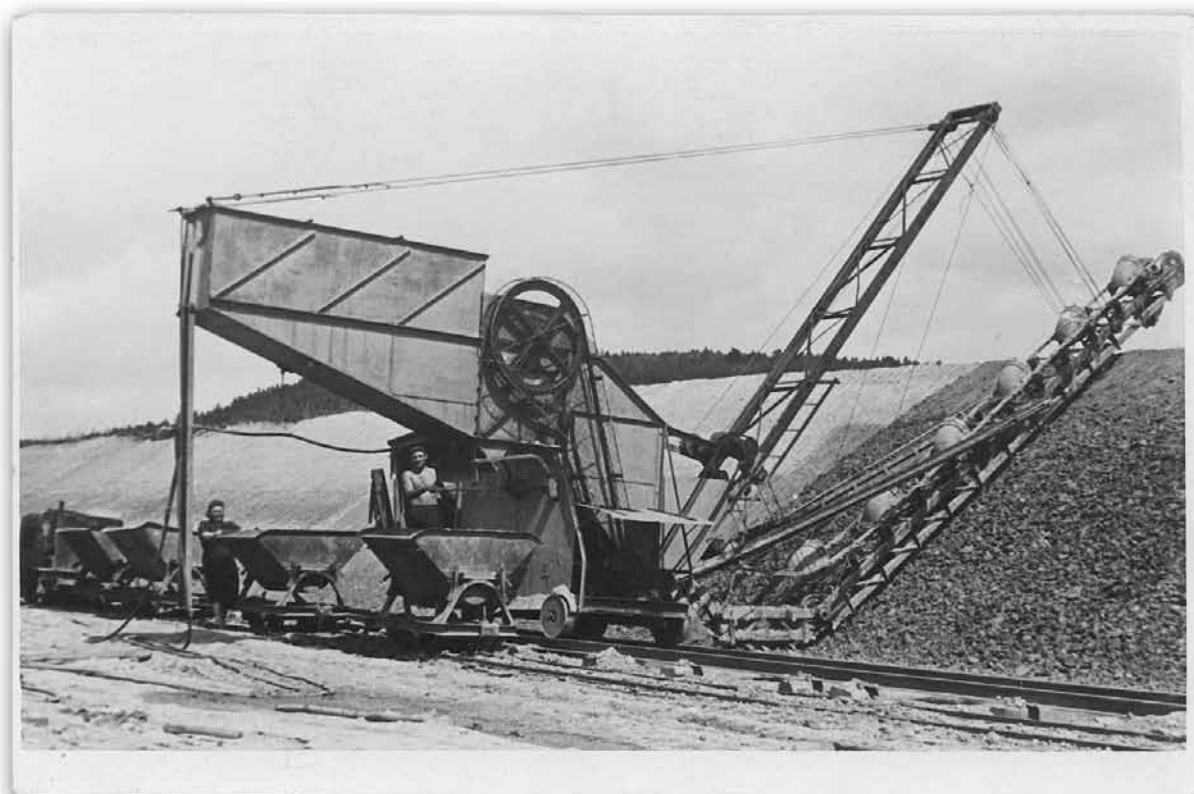
Legenda k mapě

1. Bývalá panská a později měšťanská cihelna na původních obecních pastvinách u dnešního kynologického cvičiště.
2. Nová panská cihelna, která byla začátkem 20. století přebudována na kruhovou.
3. Lokalizace V kotli, kde stávala ještě začátkem 20. století jedna z malých oderských cihelen. Bohužel prozatím nevíme komu patřila. Pravděpodobně vyráběla cihly s označením H a HJ.
4. Hliník při cestě do Vítkovy, z něhož brala hlinu malá keramička na výrobu kachlů na Hranické ulici. Po 2. světové válce byl provoz keramičky zrušen.
5. Objekt malé keramičky na výrobu kachlů na ul. Hranická. Výroba byla zrušena po 2. světové válce.
6. Hliník a budovy bývalé cihelny Fr. Walzla. Cihly se zde vyráběly v druhé polovině 19. století s označením FW. Zde byl cihlář Walzl zavražděn loupežníkem Antonínem Schimakem 15. května 1887.
7. Část města Neumarkt – dnešní ulice Stará a Růžová s původními domky, které byly zděny z nepálených cihel (vepřovic).
8. Meierhof – poloha bývalého panského dvora. Dnes průmyslová zóna na Potoční ulici.
9. Poloha zbouraného obytného domu rodiny Královy, na ul. Hranická č. 48, čp. 157.
10. Poloha kostela sv. Bartoloměje
11. Bývalý hrad a pozdější zámek v Odrách. Hrad byl přestavěn Janem Tomášem ze Zvole v polovině 16. století.
12. Bývalá radnice na náměstí, zbourána byla v r. 1863.
13. Menší hliníky zaznamenané na katastrálním plánu města na začátku 19. století. Pravděpodobně sloužily místním hrnčířům, kteří byli ve středověku, stejně jako cihláři, vytlačeni mimo hradby středo věkého města pro nebezpečí požáru.





Oderská cihelna okolo roku 1960, pohled od východu. Vpředu stojí kůlny na sušení cihel, štít s fasádou uprostřed je budova mícháreny, za ní je skryta kruhová pec s komínem. Malý světlý štít je trafostanice.



Pohled na korečkové rýpadlo v hliníku oderské cihelny s obsluhou: Herta a její manžel Stanislav Ondřej. Rýpadlo bylo instalováno kolem roku 1960. Foto kolem roku 1960.



Pohled na mícharnu oderské cihelny. Foto kolem roku 1960.



Vyvážení cihel z pece, zleva Bulhar Asparuch, vpravo Josef Bobek. Foto kolem roku 1960.

Region Poodří

Výstavnická činnost Regionu Poodří v rámci Moravského Kravařska



Turistická oblast Moravské Kravařsko, která v partnerství sdružuje Sdružení obcí Bílovecka, Mikroregion Odersko, Region Poodří, město Fulnek, Příbor a Studénku se v roce 2006 prezentovala na třech výstavách cestovního ruchu.

Ve dnech 12. – 15. ledna 2006 se v Brně Moravské Kravařsko zúčastnilo výstavy Regiontour 2006. Prezentace se uskutečnila ve společném stánku Moravskoslezského kraje za účasti dalších turistických oblastí, kterými jsou: Jeseníky, Ostravsko, Karvinsko a Beskydy - Valašsko. Pro starosty obcí všech partnerů byl v první výstavní den, ve čtvrtek 12. ledna uspořádán zájezd.

Ve dnech 21. – 23. dubna 2006 se Region Poodří zúčastnil výstavy Dovolená a Region 2006, která se konala na Černé louce v Ostravě. Prezentace proběhla tradičně jako v letech minulých (a na jiných výstavách v rámci expozice Moravského Kravařska), na stánku Moravskoslezského kraje. Zajímavostí a lákadlem pro návštěvníky byla jadrnička z Poodří a kravka, symbolizující Moravské Kravařsko.

V letošním roce jsme se poprvé zúčastnili výstavy ITF Slovakiatour 2006 v Bratislavě ve dnech 26. – 29. ledna 2006 a to opět se společnou propagací turistické oblasti Moravské Kravařsko.



Tuto výstavu jsme absolvovali samostatně. Zájem o oblast Moravského Kravařska byl velký. Návštěvníky zajímaly především cyklotrasy, ubytování, turistické zajímavosti a kulturní akce, jarmarky. Na základě vyhodnocení bylo Destinačnímu managementu Moravského Kravařska navrženo a doporučeno zúčastnit se výstavy v Bratislavě také v roce 2007.

Činnost Školy obnovy venkova Regionu Poodří

Region Poodří pokračoval také v roce 2006 aktivní činností Školy obnovy venkova Regionu Poodří a to realizací projektu „Rozvoj činnosti Školy obnovy venkova Regionu Poodří“, který byl podpořen v rámci Programu obnovy venkova Moravskoslezského kraje v roce 2005. V pátek 17. března 2006 se uskutečnil seminář na téma – „Prezentace Moravského Kravařska, webové stránky – činnost informačních center“. Seminář pro pracovníky obecních úřadů na téma „Vedení správního řízení na úseku evidence obyvatel – podle nového správního řádu“ se uskutečnil rovněž v pátek a to 24. března 2006.

V rámci Programu obnovy venkova 2006 MSK byl dne 6. června uspořádán seminář na téma „Nový zákon o veřejných zakázkách“, který byl realizován za podpory Moravskoslezského kraje a projektu „Rozvoj činnosti Školy obnovy venkova Regionu Poodří“.

Žádostí o dotaci v rámci POV MSK 2006

Pátek 13. ledna byl termínem pro předkládání žádostí v rámci Programu obnovy venkova Moravskoslezského kraje. Z toho důvodu byly před odjezdem na výstavu Regiontour 2006 podány žádostí dvou projektů Regionem Poodří do programu RR/01/2006 – „Podpora obnovy a rozvoje venkova Moravskoslezského kraje 2006“ a to:

- 1) Rozvoj činnosti Školy obnovy venkova Regionu Poodří
- 2) Rozvoj venkovského života v obcích Regionu Poodří

Oba předložené projekty byly finančně podpořeny a schváleny zastupitelstvem Moravskoslezského kraje na svém 10. zasedání dne 4. května 2006. Realizace projektů bude ukončena v termínu do 31. března 2007.

Projekt Regionu Poodří v rámci POV MMR 2006 dotačního titulu č. 7 - LEADER

Den 31. leden byl konečným termínem pro podávání žádosti Programu obnovy venkova Ministerstva místního rozvoje České republiky

na rok 2006. Region Poodří podal žádost projektu „Obnova tradičních hodnot venkovského způsobu života v obcích regionu Poodří“ k finanční podpoře z MMR v rámci podprogramu 217 115 Podpora obnovy venkova programu 217 110 Podpora regionálního rozvoje DT č. 7 programu LEADER. Žádost se předkládala v elektronické podobě na Internet a v tištěné podobě na pověřený úřad III. stupně, v našem případě na MěÚ Nový Jičín. Projekt je postaven na principech iniciativy LEADER – vyhlášení výzvy, výběrem a finanční podporou minimálně 5 projektů obcím Regionu Poodří a neinvestičních nákladů na posílení činnosti kanceláře Regionu Poodří. Celkové náklady projektu činí 6 200 000 Kč s dotací v celkové výši 4 340 000 Kč.

V souvislosti s podanou žádostí o poskytnutí finančních prostředků Podpory obnovy venkova MMR DT 7 – pilotní projekty, se zástupci svazku MVDr. Kateřina Křenková a ing. Oldřich Usvald zúčastnili dne 2. března veřejného slyšení. Toto jednání se konalo v budově krajského úřadu Olomouckého kraje. Cílem slyšení bylo umožnit vybraným žadatelům o dotaci představení svých projektů a na veřejném slyšení obhájit pilotní charakter projektu. Vystoupení místopředsedy svazku proběhlo na základě powerpointové prezentace a zodpovězením dotazů členů hodnotitelů.

Veřejných slyšení o dotace projektů dětí a mládeže se zúčastnilo v Praze 12 žadatelů a v Olomouci pak 9. O dotace pilotních projektů v rámci programu Leader se slyšení zúčastnilo 15 žadatelů v Praze a 12 v Olomouci.

Mezirezortní řídicí komise doporučila náš projekt k přiznání dotace v rámci programu 217 115 Podpora obnovy venkova. Na základě vydaného Rozhodnutí o registraci akce v informačním systému byla Regionem Poodří po projednání v pracovním předsednictvu svazku vyhlášena dne 3. května 2006 výzva pro příjem žádostí s uzávěrkou doručení žádostí v pondělí 29. května 2006. Oprávněnými žadateli byly obce a neziskové organizace. V termínu bylo předloženo celkem 9 projektů od 8 členských obcí Regionu Poodří.

Činnost Místní akční skupiny Regionu Poodří

Místní akční skupina Regionu Poodří připravila rovněž v letošním roce záměr a žádost v rámci programu LEADER ČR 2006. Na základě provedené analýzy a zpracované Strategie venkovského Regionu Poodří byl záměr nazván jako „Obnova hodnot tradičního venkovského způsobu života k ekonomické a sociální regeneraci Regionu Poodří“ a zpracován na léta 2005 – 2007. Místní akční skupina zpracovala pro rok 2006 žádost na téma: Zhodnocení přírodního a kulturního dědictví.

Žádost o poskytnutí dotace v rámci programu LEADER ČR byla ve čtvrtek 9. března zaregistrována

na Ministerstvu zemědělství pod registračním číslem 5/06. Po uplynutí termínu pro předkládání žádostí, a tím bylo pondělí 13. března 2006, bylo zaregistrováno celkem 64 žádostí.

Dne 24. dubna 2006 jsme obdrželi rozhodnutí se sdělením, že žádost MAS Regionu Poodří o dotaci z Programu LEADER ČR na rok 2006 byla zamítnuta z následujících důvodů: hodnotitelská komise pro Program LEADER ČR nedoporučila projekt z důvodu nedostatku finančních prostředků. V Programu LEADER ČR 2006 bylo podpořeno celkem 23 projektů MAS a rozděleno bylo celkem 70 mil. Kč.

Projekt „Za poznáním Moravského Kravařska“



Region Poodří, jako nositel projektu „Za poznáním Moravského Kravařska“ získal dotaci v rámci grantového schématu Jednotný komunikační styl 2004, 1. kola výzvy programu: Společný regionální operační program, priorita: 4. Rozvoj cestovního ruchu, opatření: 4.2 Rozvoj infrastruktury pro cestovní ruch, podopatření: 4.2.2 Podpora regionální a místní infrastruktury ČR.

Projekt byl ukončen k datu 15. května 2006 a byl realizován v rámci činnosti Destinačního managementu turistického regionu Moravského Kravařska, které v partnerství sdružuje mikroregion Bílovecko, mikroregion Odersko, Region Poodří, města Fulnek, Příbor a Studénka.

Výstupem projektu jsou propagační materiály, které budou využity při prezentaci Moravského Kravařska na výstavách cestovního ruchu v České republice a také v zahraničí. K využití v zahraničí byl materiál vydán také v jazykových mutacích.

Jedná se o publikaci formátu A4, ve které je pozornost věnována fotografické prezentaci zajímavosti a atraktivit se zaměřením na přírodu a život v obcích Moravského Kravařska. Současně s publikací „Za poznáním Moravského Kravařska“ byl pro každou obec turistické oblasti vyhotoven prezentační leták formátu A4 skládaný na třetiny.

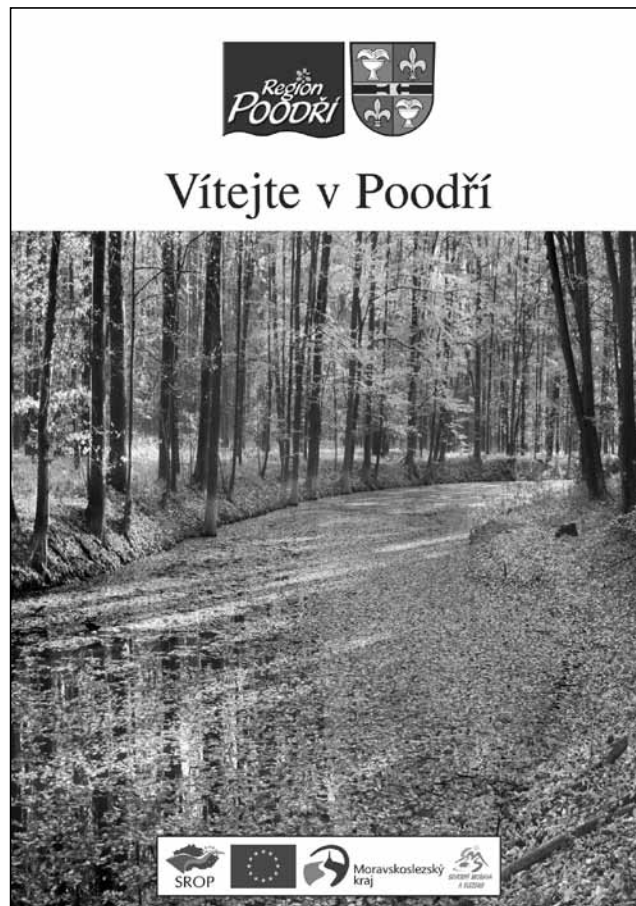
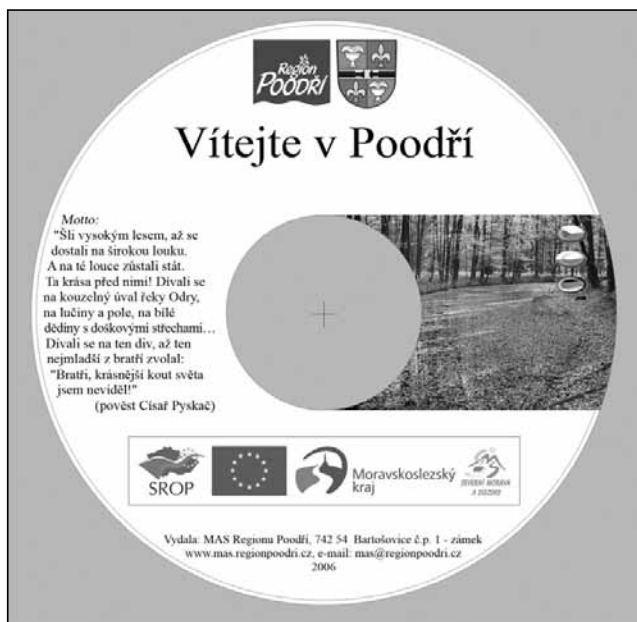
Součástí projektu byla konference „Za poznáním Moravského Kravařska – na kole a pěšky“, která se konala dne 2. května 2006 na zámku v Bartošovicích. Součástí jednání byla prezentace výstupů projektu, jednotlivých partnerů projektu a prezentace projektu Nadace Partnerství „Cyklisté vítání – národní certifikace služeb cestovního ruchu“ a další.

Projekt „Za poznáním Moravského Kravařska“ je spolufinancován Evropskou unií a Moravskoslezským krajem.



Projekt „Vítejte v Poodří“

Místní akční skupina Regionu Poodří ve stejném grantovém schématu SROP, pouze v 2. kole výzvy získala dotaci na podporu projektu „Vítejte v Poodří“, který byl realizován Regionem Poodří a městem Studénkou. Tyto dva subjekty byly v partnerství s finanční spoluúčasti obou partnerů. Dalšími partnery projektu byl ČSOP Studénka, SEPŠ, o.p.s. Studénka, Správa CHKO Poodří a Záchraná stanice pro volně žijící živočichy



a centrum ekologické výchovy v Bartošovicích. Výstupem je prezentační materiál ve formátu A5 a informační CD, vše v jazykových mutacích - ČJ, PJ a NJ.

Rovněž součástí tohoto projektu bylo uspořádání konference cestovního ruchu, která se uskutečnila 30. března 2006 na zámku v Bartošovicích s názvem „Vítejte v Poodří – v kolébce venkovského turismu“.

Projekt „Vítejte v Poodří“ je spolufinancován Evropskou unií a Moravskoslezským krajem.

20. května 2006 – „Otvírání Poodří a Pooderské koštování“

V letošním roce se uskutečnil již 5. ročník této akce, která získává na své popularitě, což lze dokladovat zájmem a skutečností, že návštěvníci se každoročně vracejí.

Na základě obecních kol o nejlepší pálenku bylo do regionální soutěže o pooderského krále dodáno 11 vzorků slivovice, 10 vzorků hruškovice a 13 vzorků jabkovice. Degustační komise byla složena z delegovaných zástupců obcí a pravidelných hostů: Josef Jalůvka, OSVČ, Pavel Hrnčíř, poslanec, Kateřina Konečná, poslankyně, Karla Sekaninová, SEPŠ, o.p.s. Studénka a mnoha dalších.

A jak dopadlo hodnocení a soutěž o pooderského krále v jednotlivých kategoriích:

Slivovice:

1. Marcela Sobková, Skotnice
2. Daniel Geryk, Kunín
3. Ivan Majer, Jeseník nad Odrou

Hruškovice:

1. Ing. Oldřich Usvald, Pustějov
2. Arnošt Šajtar, Albrechtický
3. ing. Vladimír Petřvalský, Bartošovice

Jabkovice:

1. Leopold Machýček, Jeseník nad Odrou
2. Oldřich Brus, Trnávka
3. Daniel Geryk, Kunín



Otvírání Poodří - degustace vzorků

V prostorách zámku a zámeckého parku probíhal doprovodný program. Návštěvníci měli možnost shlédnout výstavu z činnosti Regionu Poodří, výstavu svatebních šatů a doplňků svatebního salónu „MARRY ME“ z Rožnova pod Radhoštěm, prezentaci pluku vojenské historie Rittberg-Kaunitz z Nového Jičína včetně ukázky výroby zbraní a výstavu fotografií Moravského Kravařska, která měla velký ohlas. Tato výstava se po doplnění stane výstavou putovní a jednotliví partneři Moravského Kravařska budou mít možnost si fotoobrazy zapůjčit. V zámeckém parku vystupovala skupina TIC-TAC, návštěvníci měli možnost shlédnout činnosti ZÚŠ ze Studénky a Střední soukromé umělecké školy AVE ART z Ostravy.

10. června 2006 – 8. ročník „Her bez venkovských hranic“

Obec Petřvald společně s Regionem Poodří uspořádala v sobotu 10. června 2006 již 8. ročník „Her bez venkovských hranic“ v místní části obce, Petřvaldíku. Hry zahájil starosta obce Petřvald Vojtěch Myška společně s pánem z Petřvaldu,



kteří přijal pozvání a na Hry přijel na koni se svou družinou.

Sportovního klání se zúčastnilo celkem 14 smíšených desetičlenných družstev členských obcí svazku, kteří se utkali v netradičních disciplínách. Jednotlivé soutěže byly zaměřeny na historii obce, vznik obce po příchodu pana z Petřvaldu, pověst – záchrana obce křikem páva a činnost, která proslavila obec. A o jaké disciplíny se jednalo vám něco málo řekne název:

1. Prolez, proskoč, ale nepodlez
2. Přesun cihel
3. Vymalovat
4. Stěhování Hartů
5. Požární útok
6. Krasojízda
7. Pověst



I přes skutečnost, že není důležité vyhrát, ale zúčastnit se, pobavit a setkat, byly boje nelítostné a každé soutěžní družstvo bojovalo o co nejlepší umístění.



Z konference Vítejte v Poodří

Jak se stalo tradicí, na závěr soutěžního klání předá starosta pořádající obce, letos starosta Petřvaldu, štafetový kolík starostovi obce, která projevila zájem uspořádat Hry v dalším roce. A nejinak tomu bylo letos. 9. ročník „Her bez venkovských hranic“ v roce 2007 se uskuteční v Albrechticích. Starosta obce Ing. Čegan závěrem pozval všechny v roce 2007 do Albrechtic.

Zaměření a aktivity Regionu Poodří, co připravujeme

V rámci činnosti Destinačního managementu Moravského Kravařska byla vyhodnocena výstavnická činnost v roce 2006 a nastíněn další směr vývoje včetně vyhotovení společného materiálu. „Turistický průvodce Moravským Kravařskem 2007“, který bude obsahovat kalendář akcí, kontakty na restaurace a ubytování, turistiku, zajímavosti a seznam informačních center.

Region Poodří v rámci své činnosti včetně spolupráce a partnerství v turistické oblasti Moravského Kravařska propaguje atraktivitu a zajímavosti ve vztahu k přírodnímu a kulturnímu dědictví a sounáležitosti k místu, kde žijeme, při obnově trvale udržitelného způsobu života. Pokud vlastníte historický materiál, který přibližuje oblast Moravského Kravařska, informujte nás, popř. tento nám poskytněte, abychom mohli doplnit údaje o tomto regionu. Děkujeme vám za podporu a spolupráci.

Ing. Oldřich Usvald, místopředseda Regionu Poodří

U lípy, která byla dubem



Torzo dubu v dubnu 2006

V lužním lese nedaleko Studénky, kterému se říká Bažantula nebo taky Blücherův, v místech, kde se naposledy Mlýnská strouha dotýká Studénecké rybníční soustavy, nežli se od ní nadobro odpoutá na své pouti k dalším rybníkům, stojí pahýl

věkovitého stromu. Kdysi si dal někdo tu námahu a opatřil torzo plechovou stříškou a některé díry ve kmeni zalil betonem. Opodál už roste nástupce – štíhlá lipka, která v konkurenci okolního staršího porostu svižně míří nahoru za světlem. Místu se říká U Panenky Marie anebo taky U lípy.

Dříve byla loučka pod obrovským stromem výletním místem. Hezky je to vidět na fotografii z roku 1929 zapůjčené paní Jaromírou Glogarovou ze Studénky. Neznámý autor zde zachytil členy Dělnické tělovýchovné jednoty, kteří se zde zastavili na jarní vycházce, včetně jejího otce, Richarda Gelnara.

Lidičkové na fotografii poskytli stromu měřítko a svou přítomností do dnešní doby předali malé poselství o tom, že dnešní torzo bylo tehdy pořádným stromiskem s obvodem koruny takovým, že se pod jeho větve vešlo a nechalo zvětšit fotografem málem dvě stě svátečně oblečených občanů Studénky. Obrázek vypovídá o mnohém dalším – třeba o tom, že strom vůbec není lípa, ale pořádné dubisko (o čemž se můžete přesvědčit zevrubnou prohlídkou pařezu i dnes), o tom, že se Studeňáci vždycky rádi sdružovali do spolků, o tom, že okolní les byl vysazen najednou a před 77 lety byl pouze mlázím.

Dnes je výletišť U Panenky Marie opuštěné. Brzy zjara, kdy kvetou sněženky a většina místních



Z vycházky Dělnické tělovýchovné jednoty Studénka (r. 1929)

vyrazí na nedělní procházku, bývalé výletní místo na chvíli ožívá. Sněženek je tu tolik, že les je bílý.

Ale zpátky k dubu, nebo spíše k místu, kde stál. Občas mi vrtá hlavou, proč se chodilo právě k tomuhle a ne třeba k jinému. Určitě jich v okolí Studénky rostlo dost. Mohl být starý i více než tři sta let a snad tu byl ponechán jako zbytek původního lesa. Byl k tomu nějaký důvod? Možná byl, nasvědčuje tomu obrázek Bohorodičky, umístěný dříve na kmeni stromu. Pověst, která by se vážala ke stromu či místu samotnému, se nezachovala žádná. Obrovský strom ale určitě poskytoval stín těm, kteří pečovali o nově vysazený les.

Ten je zajímavý tím, že zde roste nepůvodní druh jasanu dovezený z Ameriky. Dřívější poptávka po jasanovém dřevě je tatam (sloužilo k výrobě sportovních potřeb, ale i vybavení automobilů a vagónů) a kdyby zde přibýlo původních dubů, lip, a habrů, určitě by to lesu jen prospělo.

Asi by to chtělo, aby se po stu letech pro srovnání na tomtéž místě opět někdo vyfotil.

A tak navrhuji některému z mladších čtenářů, aby se toho spolu s nějakým spolkem ze Studénky za 23 let chopil a tu příležitost na jaře roku 2029 nepropásl. Určitě to bude pěkná vycházka.

Ivan Bartoš

Slavnost nového zvonění

Dárci, rodáci z Blahutovic a další hosté se sešli v obci v neděli 11. 6. 2006. V Komunitním centru Klášter totiž po padesáti letech znovu zazvonil zvon, který byl zavěšen na nově postavenou zvonici bývalé klášterní kaple.

Tu se podařilo obnovit ve své historické podobě díky finanční a materiální podpoře řady našich i zahraničních dárců a „Slavnost nového zvonění“ byla poděkováním za podporu projektu obnovy tohoto zajímavého místa.



Klášterní kaple

Mocným impulsem k zahájení prací na obnově klášterní kaple byly podpora blahutovických rodáků, kteří žijí v Německu. Prostřednictvím jednoho z rodáků, pana E. Kahliga, s laskavým pochopením farnosti sv. Kryštofa v Mnichově a jejího faráře P. Johanna Kurzydema – rodáka z Polska - byl pro obnovovanou věž darován zvon z této farnosti, který vyzváněl do roku 1969 z věže kostele sv. Kryštofa v Mnichově.



Ze mše u kaple Panny Marie

Slavnost byla zahájena mší svatou v obecní kapli Panny Marie. Po mši se účastníci shromáždili na dvoře Komunitního centra Klášter. Poté oba hlavní koncelebranti mše svaté - Mons. ThDr. A. Huvar a P. Johannes Kurzydem - požehnali věži a posvětili kříž, který vyřezal a daroval pro obnovovanou kapli blahutovický rodák, pan W. Hanel. Po prvním zvonění a vypuštění holubů byly vloženy do měděné schránky dobové dokumenty a uloženy do věže na památku této slavnostní chvíle. Chvíle, kdy se shromáždili na dvoře bývalého kláštera zástupci tří národů ze sjednocené Evropy s jediným vroucím přáním, aby toto nové zvonění bylo zvoněním do pokojných a dobrých časů nejen v Evropě, ale v celém světě.



První zvonění a vypuštění holubů

Naše díky patří všem dobrovolníkům, členům spolků, dárcům a řemeslníkům, kteří svou dobrovolnou prací, penězi, materiálními dary a řemeslným umem přispěli k obnově kaple a věže.



Nový zvon

Děkujeme také všem, kteří nám poskytují morální podporu v našem snažení, zejména:

Nadaci VIA a Dobročinnému fondu Philip Morris Praha
Ministerstvu zemědělství ČR a Místní akční skupině programu Leader ČR Regionu Poodří
Česko-německému fondu budoucnosti Praha
Nadaci Občanského fóra Praha
Farnosti sv. Kryštofa v Mnichově



Účastníci akce na dvoře kláštera



Rodákům z Blahutovic
 Obci Jeseník nad Odrou
 Farnosti Nanebevzetí P. Marie z Jeseníku
 nad Odrou
 Mudr. L. Šimíčkové z Jeseníku nad Odrou
 Firmě Visteon - Autopal s.r.o. Nový Jičín
 Městu Odry
 Lesům ČR
 Českému svazu ochránců přírody
 Panu Karlovi Bednářovi, mistru kovářskému
 z Nového Jičína
 Panu D. Bartoňovi, F. Mikešovi, P. Šímovi,
 mistrům tesařským z Nového Jičína a Blahutovic
 Panu D. Kachlovi, mistru klempířskému z Hůrky
 Firmě Rudolf Malcher a syn - stolařské práce
 z Blahutovic

*Lumír Kuchařík, Komunitní centrum Klášter
 Blahutovice*

*Foto Radim Jarošek
 Kresba str. 59 Petr Lelek*

Kontakt:

Komunitní centrum Klášter, Blahutovice 34,
 741 01 Nový Jičín. tel.: 556 315 174, 603 845 216,
 556 752 030 nebo info@rcmsk.cz,
 knihovna@rcmsk.cz



Grafický list vydaný u příležitosti Slavnosti nového zvonění (autor Zdeněk Valchář). Nahoře klášter v Blahutovicích, dole nový kostel v Mnichově.

Obnova Staré Vody

Rád bych vás tímto článkem seznámil s obnovou okolí poutního kostela sv. Jakuba Většího a sv. Anny ve Staré Vodě, které se ujali skauti. K tomu jsem využil pracovní pobyt skautů o víkendy 12. - 14. 5. 2006, kdy jsem pro vás vyzpovídal „otce“ této akce – Jana Pečínku z Čechovic.

Jak to všechno začalo? Jak jste se dostal ke skautingu? Předpokládám, že obnova Staré Vody souvisí se skautingem.

Já jsem začínal ve skautingu v šedesátém osmém roce v Lázníčkách, kde jsem tenkrát bydlel. V dubnu



Jan Pečínka při rozhovoru

jsme zakládali oddíl, pak jsem šel na vojnu v září. Pak jsem se dostal k vodním skautům v Kroměříži. Druhý rok jsem byl až na Šumavě, kde jsem měl to štěstí a potkal jsem se tam s Dr. Plajnerem, který byl tehdy starostou nebo náčelníkem skautů - junáků. Když to pak zaniklo, já jsem pak ještě čtyři roky vedl turistický oddíl. No a potom, co se obnovil skauting v roce devadesát, tak jsme založili oddíl v Čechovicích. Postupně se přidávaly děcka, takže z oddílu, který měl původně dvanáct děcek vzniklo nakonec středisko v devadesátém druhém roku, které má do současnosti plus minus stopadesát lidí ve čtyřech obcích Doloplazy, Čechovice, Velký Týnec a Vacanovice. Máme tady ještě takovou odloučenou družinu ve Městě Libavá. Děcka, která se přidala k nám, když jsme začali se Starou Vodou.

Ke Staré Vodě jsem se dostal v devadesátém čtvrtém, kdy jsem se sem dostal poprvé s rodinou a když jsem o tom slyšel, že tady něco takového existuje. Libavá byla uzavřená zóna – tabu, že se sem člověk nedostal. Tehdy jsem poprvé viděl, jak to tady vypadá. Akorát jsem tady zastihl partu zedníků. Ti tady opravovali věže kostela. Tak jsem se s nimi dali do řeči a oni říkali: „No, my ale tady děláme jenom kostel. Nic jiného se opravovat nebude“. Tady byl všude prales. To, že tady existuje nějaký klášter, nebylo vůbec vidět. Prostě tady dokola byl les. Tak, jak je to tady dokola vidět. To tady rostlo 40 až 50 let – rostlo a divočilo.



Nově vybudovaný odtok vody z Královské studánky ve Staré Vodě

Tak jsme se stavili u památkářů a u vojáků a řekli jsme: „My by jsme případně pomohli s tím.“ No oni na to tak, že jo, můžeme. Především šlo o to vyčistit tady ten prales, aby ten kostel vystoupil, protože nebyl vidět. Nebylo reálný ho vyfotit v celé velikosti, protože buď z dálky trčely věže nad stromama a nebo z blízka se nafotila jen část, protože ho člověk nezabral do foťáku.

To bylo ještě, pokud se nepletu, za vedení újezdního úřadu pplk. Milanem Valovičem.

V devadesátém pátém prvního května se nás tady sešlo dvanáct lidí. Měli jsme sekyry a ruční pily a začali jsme čistit ten klášter. Zjistili jsme, že je tam ta studna a že tam tedy kdysi byl klášter. Tak jsme tady začali – to byly první věci, se kterými jsme začali. No ale říkali jsme si: „To je teda robotna na desítky let s ručníma pilama“. Ale postupem doby se k nám přidali kluci – chlapi s motorovýma pilama, takže už to potom vodsejvalo. No a přidávali se další lidi. Jezdili jsme sem třikrát v roce jako vyloženě pracovní. V dubnu se prvně pokácelo, protože to tady ještě nerašilo. V květnu potom dvoudenní akce, kdy teda to, co se pokácelo, se čistilo, dávalo bokem, větve se pálily, silný si odváželi lidi tady z okolí na topení. No a tak se to postupně přidávalo. V devadesátém sedmém tady byli třeba dva Slováci. V devadesátém osmém se tu objevili Francouzi – týden tady s náma pomáhali. Podzimní pobyty byly vždycky poslední víkend v září. Ten jsme dělali už od začátku od toho devadesátého pátého roku.

Pak jsme to zredukovali – jezdíme teďka už jenom květen a září jako pracovní, ale vždycky ještě před a kolem poutí tady přijedeme. Vysečeme trávu, vyčistíme okolí a přichystáme, co je třeba. Při poutí tady máme svůj stánek, kde propagujeme tady

tu akci výstavkou, která tady byla včera. V devadesátém šestém jsem se dostali poprvé do kontaktu se starousedlíky – s paní Stecherovou a jejím manželem, který tady odsud nepochází. Paní Stecherová se narodila a bydlela v domě č. p. 1 a ten kříž, co je pod kostelem je Schiffner Kreuz. To je její rodné jméno – Schiffnerová Ludmilla. Je zajímavé, že má takové typicky české jméno – píše se sice se dvěma „l“.

A oni nám ukazovali svoji kroniku, spoustu té historie a vlastně i oni oceňovali to, že tohle děláme. Oni už obnovili ten kříž - ten byl spadenej. Chystali se na obnovu kříže u příjezdu ke kostelu. To je školní kříž, protože tady kdysi stála základní škola. Klášter, to byla obrovská budova jednopatrová a tam byla ta střední škola. Jestli se to dá porovnat s nynějším gymnáziem. Tři sta let vedli tu školu piaristi, pak se to tedy nějak střídalo. Dokonce už tady byly další dva řády, které je vystřídaly.

No a když jsme slyšeli, že zde studoval např. Jan Evangelista Purkyně dva roky, někdo z rodiny Janáčkových, ten Halaška, který prošel touto školou, byl rektorem univerzity ve Vídni a v Praze, tak jsme si říkali, to už je místo – to už není jen tak něco. Tak se postupně přidávali lidi kolem těch padesáti – šedesáti je průměr. Poslední dva tři roky je to kolem stovky. Dneska, když to končí, tady prošlo od pátku do dneška asi sto deset lidí.

V devadesátém druhým jsme tady měli jeden den i Američany, který s námi byli na táboře. Tak jsme je sem zavedli na jeden den. Lákáme sem dlouho i Rakušany, ale ti se ještě zatím neobjevili. Ti Holanďani se tu objevili teďka s touto výpravou, ale předtím tady byl ještě jeden z vedoucích Holanďanů, který se přišel na to podívat, co tady děláme.

Vždycky jsme komunikovali nějak s těmi památkáři. V podstatě ti Němci, když viděli, že jsme takhle



Kamenný kříž ve Staré Vodě stojící u kostela při cestě ke Královské studánce obnovený v roce 1995



aktivní, tak nějak přes nás se to potom řešilo. V devadesátém šestém to byli ti Stecherovi. V devadesátém osmém armáda vlastně ukončila ty opravy tady. Poslední peníze, které dávala do toho – to se udělal rozvod elektřiny v kostele. Pak už armáda vlastně na to nikdy neuvolnila žádné peníze. Už se o to, řekl bych, možná míň starali, protože vždycky to bylo tak, že armáda něco dá a mohly se vytáhnout peníze od ministerstva kultury na památku. Ale už to prostě nějak upadlo, tehle zákon, redukce, ta ekonomická opatření a balíčky různý ekonomický.

Němci potom nasbírali peníze nějaký a nabídli jest tím, že by se udělala podlaha v kostele. Dva roky to trvalo vyřizování. Prostě s tou armádou je to někdy na dlouhý lokte, protože přes Prahu a různě a tak dále. Nějak se to vyřešilo, podlaha se udělala. Ale řekl bych, že nedodělala, protože vlastně je udělaná hlavní loď, je udělaná kolem oltáře, ale boční oltáře nejsou dodělané, ty chodbičky spojovací, ty chodbičky pod věžemi a ani zákristie nejsou dodělané. Ted'ka se to nějak řeší. Že to bylo zase otázka – firma, památkáři, vojáci, kteří realizovali stavbu přes nějaké to výběrové řízení a peníze z Německa, které na to přišly. Uvidíme, jak to dopadne.

V Německu jsou v podstatě dvě skupiny. Jedna, která má na starosti především kostel, a druhá, která se vytvořila, má zájem o obnovu Královské studánky. Královskou studánku jako symbol toho, že ta vesnice vznikla. S tím, že tady v tom devátém století se měli objevit Cyril a Metoděj, když putovali Moravou a roznášeli křesťanství a písmo. A právě je zajímavé, že z německých pramenů oni tvrdí, že údajně v Podlesí je nějaký kříž, který to má snad taky nějak zachycovat, že tím Podlesím taky prošli. Ale tam jsem nebyl, takže to беру jako nezávaznou věc.

Potom teda roku 1079 podle pověsti měl tady tou oblastí projít polský král Boleslav II. po tom, co ho vyhnali z Krakova. On buď nechal popraviti nebo dokonce snad sám zavraždil krakovského biskupa Stanislava a zvedl se proti němu takový odpor, že ho vyhnali. A ta jeho družina prošla tady tím krajem. A měli se zastavit právě u toho pramene – a právě od toho měl v pozdější době vzniknout název „Královská studánka“. On potom skončil za dva roky v nějakém klášteře v Maďarsku. No a tohle je z té historie.

První písemné zmínky k vesnici jsou asi z roku 1340 – taky to ale беру jako ne úplně konkrétní a ověřené. Tady se osídlovalo - ty pohraniční hory a Sudety německými kolonisty na pozvání českých králů. Takže kraj, který byl hornatý a neúrodný, ale byly tady nějaké ty zdroje ať už nerostů nebo ta břidlice, byl z devadesáti procent německý a to se dochovalo až do „První republiky“, respektive do začátku druhé světové války, kdy se Sudety odtrhly. Ta historie už je známější. No a skončilo to tím čtyřicátým šestým, kdy tady se řeklo: „A Němci, půjdete do Německa.“ Takže ty rodiny v čtyřicátém šestém odcházejí tady odsud. Ve čtyřicátém sedmém se vyhlásil vojenský prostor, čili i naši dosídlenci,



Torzo kapličky nad Královskou studánkou ve Staré Vodě

který sem přišli do těch objektů, museli odejít, a zaniklo postupem času dvaadvacet vesnic.

Kostel byl vyhlášený v padesátém prvním jako chráněná památka nebo státní památka. Jenomže v padesátém šestém už se odsud odvážely prostřelené varhany. Oltářní obraz je ten v Kroměříži zachovalý a poopravený po tom prostřelení. Obrazy z křížové cesty jsou na Kopečku a nevíme, kde třeba přišly ty sochy, které byly před klášterem. Jestli jsou rozstřílený nebo rozmlácený tam někde nebo se někde odvezly. Těžko říct. Klášter, ten utrpěl, když přecházela fronta, tak se tady střílelo a bojovalo. Hlavně na tý uprchlický kolonii. Ale dostal teda klášter zásah a vyhořel. To první patro shořelo celý. Začalo se to opravovat v tom čtyřicátém pátém – šestém. No ale jak vznikl vojenský prostor a už se to nikdy nedokončilo.

Poslední pouť měla být ve čtyřicátém devátém nebo v padesátém, pak už teda se to využívalo všechno jenom k vojenským účelům. Ti vojáci to využívali jako skladiště, nějakou dobu prý tady byly v šedesátých letech, když byly na Slovensku velké povodně, tak se nějakéj dobytek tam odsud přivezl, takže i v kostele byly zastájené krávy. No a v šedesátém osmém, když vlastně přišli Rusové, takže ti tady měli dvě třetiny prostoru ve své režii. Takže začali využívat i ten kostel. Říkalo se, že i nějakou dobu jako vězení nebo nějaký skladiště. Nerespektovali ani ty česko – německo - ruský nápisy, který tady byly ve třech jazycích: „Chráněná památka, vstup zakázán!“ I když to bylo třeba zamřížovaný, tak se vytrhla mříž a postupem byla vyhozena ta krypta. Traduje se, že s lebkama těch kněží, kteří tady byli pochováni, se hrál tady fotbal. Ale i naši řemeslníci, kteří tady třeba v sedmdesátém čtvrtém opravovali. Protože střecha byla špatná a památkáři to pořád měli nějak pod dohledem. Tak v sedmdesátém čtvrtém se dělala oprava té střechy. Takže mám fotku, kdy teda naši řemeslníci mají na své boudě přibitou jednu z těch lebek, který teda byly z té krypty. No a Rusi to teda dorazili, to co začala naše armáda, protože doba Gottwalda Čepičky – Čepička, ten tam vlastně má Bores – „Čepičkova vila“.

No a v podstatě k té naší práci. Takže, když se vyčistil klášter a klášterní zahrada, tak jsme zjistili, že byla vydána ta knížka o té historii. Takže tu jsme pomáhali vlastně prodat. Tím jsme získali a tam jsme



se dočetli nejvíce informací. Hřbitov jsme pomohli vyčistit a pak tu „Královskou“ studánku. Tam kolem toho rybníka jsme dělali vloni. Standa Prokop dělal hlavního políra, když se opravovala výpustní šachta (požerák). Tak se to podařilo obnovit a napustit. My jsme našli starou černobílou fotku, kde kostel je odražený v zrcadle hladiny. To se podařilo obnovit a tak jsme si říkali, že to bude babiččino zrcadlo – zrcadlo babičky Aničky. Tak se nám to podařilo napustit a skutečně potom, když je to v té barvě nafoceno, tak je to jako krásný. I ti Němci, když to viděli, tak říkali, že je to pěkný počin. On ten rybník byl asi dvakrát až třikrát větší, než je tenhle. Ta betonová hráz se dělala až v padesátý šestým – v tom betonu je vyrytý tento letopočet. Ta armáda to nějak využívala, ale zredukovalo se to na tu část. Čili ta část louky je silně podmáčená, protože tam kdysi stála ta voda.

Mohu se Vás ještě zeptat, jak ta Vaše pracovní setkání probíhají?

Najíždí se zpravidla už v pátek, někteří přijíždějí až v sobotu z různých koutů Moravy. V sobotu se hlavně pracuje, když už jsou tu v pátek, tak se sedí u ohně nebo v kostele a hraje se. Po práci v sobotu odpoledne jsou nějaké soutěže – vybíjená trojic, dřevorubecký souboj a kdo si co ještě naplánuje prohlédnout. A večer vždy kolem deváté, jak už se setmí, tak se to všechno shromáždí v krojích, kdo tady má kroj, v kostele. Řekne se něco k historii nebo vůbec k tomu průběhu té akce. Zapálí se svíčky a jde se – ten světelný průvod dolů ke „Královské“ studánce. To jsme zase vyčetli v těch historických pramenech, že to byla tradice, která se dodržovala při těch poutích. A tak jsme to obnovili s tím, že se jde s těmi svíčkami dolů. U „Královské“ studánky se zase něco řekne,

ukončí se den skautskou večerkou a vždycky se udělá džilberský kruh – to je taková skautská záležitost. Symbolické propojení všech lidí dobré vůle na světě a skautů z celého světa.

A potom, jak se vrátíme, tak roznášíme ty svíčky hořící na ty místa, kde víme, že kdysi stály baráky. Tam jsou torza těch základů – postavíme je tam a necháme je tam hořet, až dohoří. A my vždycky říkáme, že vesnice Stará Voda v ten den ožívá. V oknech symbolicky svítí světla. I v klášteře někdy mají rožnutý, na hřbitov se zanesou svíčky a tak se to nějak symbolicky oživí.

No a potom večer se sedne do kostela a nebo případně, když je pěkně tak venku, protože kostel je taková lednička. A pak se hraje. Od roku 2001–2002 sem jezdí pravidelně Poláci z Glubczicz a ten jejich vedoucí Věšek je výborný kytarista.

Ti Poláci jsou taková naše parta - vyměňujeme si ji na tábory a na jiné akce. Na podzim jsme tam dělali česko – polský večer. Jedna naše skautka z Týnce je absolventka konzervatoře a ta tam zpívala árie předních hudebních tvůrců. Dubští tam předváděli country tance a měli jsme tam výstavu grafiky Ladislava Ruska. Byli jsme tam několikrát v únoru na den sesterství, jak mají skauti 22. února. Několikrát už byli naši skauti u nich na táboře, oni jezdí zase k nám na tábor na tu Slezskou Hartu. A ještě při nějakých dalších příležitostech jsme tam u nich byli.

Ať se vrátím k programu ve Staré Vodě: večer je to zpívání. Mnozí spí v kostele, hodně jich spí ve stanech nebo i pod širákem, pokud to počasí dovolí. Takže já jsem to zažil párkrát, když se začínalo s tím hraním – prostě nejkrásnější ukolíbavka na Staré Vodě je, když ležíte ve spacáku v kostele, byť teda studeným kostele, s jedinou svíčkou nebo úplně bez svíčky, Ester hraje poslední písně a prostě celý to všechno usne. Ta akustika je tam ohromná, takže je to zážitek – to stojí za to.

Všiml jsem si, že máte jednotný grafický styl.

Ano, tohle je vlastně oddílový znak oddílu Čechovice. Zase to máme podle toho námětu, co nám udělal Ladislav Rusek – olomoucký šaman. Jinak máme teda i ty trička s emblémem „Skauti obnovují Starou Vodu“, to co je na těch samolepkách. Ty oddíly se dělají svá trička oddílová podle akcí nebo podle názvu, takže si to tak různě tvoří.

Snažíte se tu akci takto propagovat. Já jsem tady byl minulý týden při akci Bílý kámen a taky tu byl ten Váš stánek s propagačními materiály.

No a tak v podstatě teď už druhým rokem bojujeme s tím, že ta druhá skupina německých starousedlíků má nachystané peníze – zhruba milion korun a chtěli by obnovit tu „Královskou“ studánku. Jenomže my bojujeme s tím úředním šimlem vojenským. Oni nechtějí, aby se dávaly peníze armádě a aby to ona stavěla. My jsme oslovili několik firem. Řekli jsme jim: Za kolik byste to postavili podle projektu



nebo spíš studie? Byly firmy, které řekly za milion - milion dvě stě tisíc. Byly firmy, které řekly za šest set tisíc ale s tím, že by tam chtěly mít potom svoji cedulku, že to stavěly. Ty by se vzdaly své marže. Takže my jsme to řekli vojákům.

Bohužel, ten první projektant, který nám to kreslil, to prostě udělal dost špatně. No, tak dalo se to vzít jako studie, ale ne jako stavební podklady. Takže nakonec vojáci, to bylo hezké gesto od nich, uvolnili na to asi sto tisíc korun a udělal se dokonalý projekt ve dvou verzích – s barokní cibulovitou bání nebo jen tak provizorní střecha. No, provizorní – střecha prostě bez věžičky. To je hotový a my jsme teď psali ministři obrany, aby dal souhlas k tomu, že ne výběrové řízení a peníze do armády, ale ať dají souhlas, že se to postaví. My to teda s tou firmou domluvíme. Budeme jim chodit sem pomáhat ty pomocné práce. Firma to postaví, a pak se to předá armádě s tím, že se zavážeme, že deset roků to budeme udržovat a že armáda se o to nebude muset starat. Takže takový je teď stav a my čekáme na odpověď z Prahy.

Já bych byl rád, kdyby do té zimy se alespoň udělala ta zděná spodní část, protože je torzo základů narušené. Včera tady byl stavitel firmy a ten říkal, že bude třeba odebrat to zdivo co nejníž a dát tam izolaci, protože za tou stěnou je ještě klenutá místnost o rozměrech dva krát tři metry, kde se sbírá voda z celého svahu a teprve z toho jde ta trubka ven do té kapličky bývalé. A i v těch materiálech, když jsme to pročítali, tak tam už je psané, že ta vlhkost působila na tu vnitřní malbu. Stavebně je to velmi nelehká záležitost.

No, už tu jezdíme čtrnáct roků.

Všiml jsem si, jak jsem sem přijížděl, že ze Staré Vody šla především děvčata s plnou polní pěšky až do Budišova n. Bud. na vlak. To obdivuji. Jak tuto akci vůbec propagujete?

Jednak ve skautském tisku a už teď jim říkáme – na podzim to bude ten a ten termín. Vždycky se ví, že to bude v půlce května a poslední víkend v září. Při poutích je to tady teďka už i vyvěšený. Dali jsme tady tu vývěsku z obnovy. Takže lidi tady přijdou, i neskauti. Většina – 90 % sem ale jezdí skauti. Takže se to traduje, že tyhle termíny jsou skoro pevný. A zavolají, zeptají se a dáváme to do skautského tisku.

A oderští skauti tady byli?

Odry tady byly - jezdí sem pravidelně na poutě.

Já se na to ptám proto, že třeba i ta akce „Bílý kámen“, která má tady z Olomoucka ohlas, už na Odersku, které s vojenským prostorem Libavá sousedí, nebo ve Vítkově a v Budišově n. Bud., se o této akci téměř vůbec neví. Přitom jsou i z této strany vojenského prostoru vstupy. Já vím, že hranice kraje jsou pro takové akce neproniknutelné jako čínská zeď. Koordinace a spolupráce přes hranice kraje tak vážne.

Jinak mně se ta Vaše akce velmi líbí. Já ji oceňuji, protože pomáhá dětem vytvářet určitý vztah k historii, památkám, k přírodě, k tomu, co lidi vytvořili, i k místu, kde člověk žije.

Když si člověk uvědomí, co je tady lidské práce v tom zničené. Když si jenom člověk uvědomí ty šutry, jak jsou poskládané a vyzděné. Co to bylo fyzické práce – žádný jeřáb, žádný nákladák, ale pěkně koníčkama.

Všechny ty základy domů jsou z kamene sesbíraného z polí. Co vytahali a vydolovali tady z těch svahů, to prostě člověk musí smeknout.

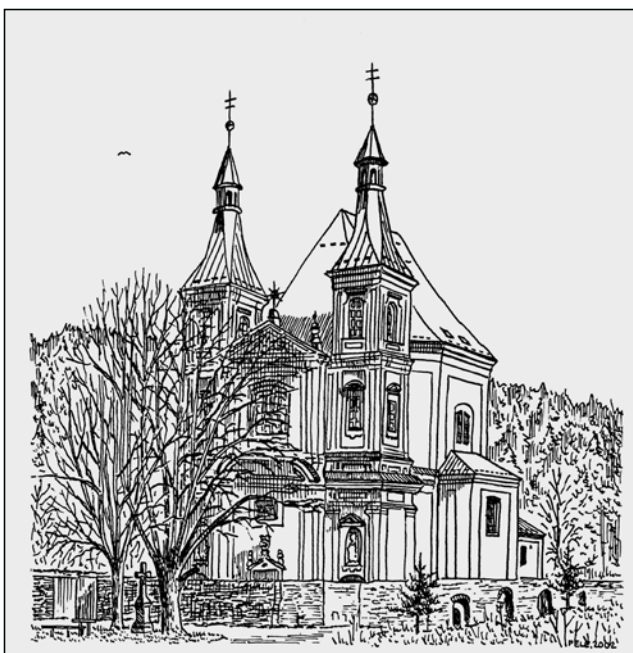
Nebo když si člověk uvědomí, že i teď za těch výtobytků, jak se těžce těm lidem tady v okolí Budišova nebo Podlesí žije. Nikdo se tu nehrne. To je skutečně hrdinský čin, že tady vůbec někdo je ještě ochoten žít. A když si uvědomíte, jak obrovské tady byly vesnice – Velká Střelná, Stará Voda, kolik těch vesnic tady vůbec bylo – například dole u Odry byly Vojnovice.

Já jsem rád, že i Vy touto formou přispíváte k oživení tohoto kraje.

Já budu rád, když se to zveřejní v tom Poodří. Protože ta voda čtyři kilometry pod Starou Vodou je řeka Odra, takže to patří do toho povodí. No a pokud čtenáři o tom budou vědět a přijedou, budeme jen rádi.

Děkuji Vám, že jste si pro naše čtenáře udělal čas. Přeji Vám i všem skautům hodně zdaru při Vaší záslužné práci.

Za čtenáře Poodří se ptal a poté zapsal Petr Lelek



Starovodský kostel (kresba Petr Lelek)



60 let loutkářství v Odrách



Z loutkového představení „O perníkové chaloupce“

V loňském roce si loutkářská i široká veřejnost připomněla 60. výročí vzniku loutkářství v Odrách. Po šesti letech se znovu začali scházet bývalí členové a nadšenci loutkového divadla, aby připravili program k znovuootevření loutkové scény. Vedení Dělnického domu v Odrách zprovoznilo nefunkční technické zázemí a zkulturnilo interiér hlediště pro návštěvníky loutkového divadla.

V úterý 22. 11. 2005 se opět pro děti i pro dospělé otevřela loutková scéna v oderském Dělnickém domě. Slavnostní znovuootevření si vyžádalo několikaměsíční přípravu, rekonstrukci scény, dovybavení technického zázemí a nastudování první hry. Ředitelka dělnického domu, Ivana Sochorová, ve svém vystoupení poděkovala všem, kteří se podíleli na realizaci této akce. Jako rodačka se vyznala z emotivního vztahu k tradici loutkového divadla v Odrách. Vyzvedla důležitost fungování loutkové scény pro stávající i příští generace. Slavnostní ráz velké chvíle podtrhl svou účastí i promluvou starosta města Oder Ing. Pavel Matušů. Zmínil se o historii loutkářství v Odrách a ocenil podíl ředitelky Ivany Sochorové a celého loutkového souboru na znovuootevření loutkové scény. Ta především dětským divákům přinese mnoho pěkných a nezapomenutelných zážitků. Rovněž vedoucí souboru Jan Křížák připomenul důležité momenty z historie loutkářství v Odrách



Loutkový sál v Dělnickém domě v Odrách při premiéře dne 26. 3. 2006

a ocenil nadšení stávajících členů loutkového divadla pro práci v souboru. První diváci, hosté z řad zastupitelstva, zakládající a dlouholetí členové loutkářského souboru odcházeli s nadšením a s přáním, aby se obnovenému divadlu dařilo i v dalších letech. Se slavnostním znovuootevřením loutkového divadla měli návštěvníci Dělnického domu v Odrách možnost až do konce ledna 2005 zhlédnout výstavu 60 let loutkářství v Odrách zřízenou ve vestibulu loutkového divadla.

Oderští loutkoherci v listopadu 2005 nově nastudovali pohádku O Pejskovi a kočičce a v neděli 26. 3. 2006 uvedli novou pohádku Perníková chaloupka. Obě loutkové pohádky sklidily u dětských diváků veliký úspěch, což je příslibem do budoucna. Dalším příslibem může být zájem mladších o účinkování v tomto obnoveném loutkovém souboru.



Dřevěné pamětní desky loutkového divadla v Odrách umístěné v sále loutkového divadla v Dělnickém domě

Jak to však v Odrách vůbec začalo?

V roce 1945 po skončení 2. světové války začalo pár nadšenců hrát divadlo pro děti. V budově bývalého zámku pod vedením Jiřího Mateiciuca zaznamenalo loutkové divadlo největší rozmach. V roce 1964 byla činnost souboru přerušena požárem zámku. V náhradních prostorách hotelu Družba (dnešní Max) a v Dělnickém domě soubor provozoval představení v letech 1965 a 1966. Došlo k ukončení činnosti.

Dne 1. května 1977 - při slavnostním otevření



Dělnického domu (provozovaného tehdejší ZK ROH Optimist Odry) po velké rekonstrukci vystoupil poprvé po dlouhé odmlce i loutkový soubor s hrou „Tři medvídka“.

Od roku 1978 do roku 1982 pracoval loutkový soubor pod vedením Jaroslava Zdražila. Soubor nastudoval další hry, např. „O pejskovi a kočičce“, „Ukradený míč“. V roce 35. výročí vzniku měl soubor 21 členů.

V roce 1981 v Odrách proběhl loutkářský festival. Své umění předvedli loutkáři z Kopřivnice a Oder. Během dvou dní navštívilo loutková představení 984 diváků. Součástí festivalu byla i výstava „Loutky našeho okresu,“ která se setkala s velkým ohlasem.

Od roku 1982 je vedoucím souboru Jan Křížák, který se současně stal i vedoucím Dělnického domu v Odrách. Za jeho působení soubor oslavil v listopadu 1985 své 40. narozeniny. Uskutečnilo se setkání loutkářů a v průběhu oslav byly předvedeny ukázky z her nastudovaných za posledních devět let. Mimo již zmiňovaných her to byla úspěšná hra „Černá královna“, „Pohádka O líných strašidlech“ a „O líném Honzovi“. Na scéně se střídali maňásci, vajangy i marionety. Začala se objevovat dvojice loutek Flip a Flop. Při této oslavě byla odhalena pamětní deska připomínající vznik založení souboru a také jméno Jiřího Mateiciuca, který se o rozvoj loutkářství v Odrách nejvíce zasloužil. Souboru i jednotlivcům se dostalo řady ocenění z města i okresu. Oderští loutkáři se rozcházelí s odhodláním pokračovat ve své činnosti.

V prosinci 1985 proběhl v Odrách okresní loutkářský festival. Představily se na něm soubory z Příbora, Kopřivnice, Studénky a jako host vystoupilo



Členové obnoveného loutkového souboru v Odrách

divadélko z Ostravy.

V roce 1995 slaví soubor 50. výročí svého založení. Ve výstavní síni byla k této příležitosti připravena výstavka Svět loutek.

V roce 1999 končí ve funkci vedoucího Dělnického domu v Odrách pan Jan Křížák. S jeho odchodem je ukončena i činnost loutkové scény.

Loutkový soubor ještě fungoval v neúplném složení do roku 2000 pod organizačním vedením Josefa Strnada a Ladislava Skývy. Od tohoto roku činnost loutkové scény skončila.

Doufejme, že díky odhodlání i chuti bývalých členů souboru a nadšenému přístupu vedení Dělnického domu v Odrách se podaří znovu oživit tradici loutkového divadla a 60. výročím souboru se tak nastartuje další etapa loutkářství na Oděru.

Marcela Mergentalová

Festival Poodří Františka Lýska III. ročník

*„K harmonické výchově je třeba nejen užitku,
který přináší technika a věda,
ale i prožitku, který přináší umění.“
(František Lýsek)*

Proskovice, Jistebník a Stará Ves nad Ondřejnicí – část Poodří spojena se životem a dílem Františka Lýska, hudebního pedagoga, sbormistra Jistebnických zpěváčků (1929–1938), sběratele lidových písní na Lašsku. Také letos jsme se snažili ve všech třech obcích naplnit jeho hudebně – pěvecký a folklorní odkaz.

V Proskovicích se ve dnech 21. a 22. dubna konaly koncerty pěveckých sborů Lukášek z Ostravy-Hrabůvky, Doubrava z Doubravy u Karviné, folklorních souborů Bebek z Proskovic a Hlubina z Ostravy.

Druhého června se rozezněly zpěvem „Staroveské arkády“. Vystoupení pěvecké skupiny souboru

Ondřejnice, dívčího komorního sboru DAJŠ z Ostravy-Svinova a dětského sboru z Košic bylo určitě pro všechny, kteří přišli na nádvoří staroveského zámku, hlubokým zážitkem. V sobotu 3. června slavnosti ve Staré Vsi n. O. pokračovaly



Košický dětský sbor, Staroveské arkády, 2. června 2006



Stará Ves nad Ondřejnicí, 3. června 2006, Jízda kole obila – zahájení před zámekem

„Jízdou kole obila“ – objezdem veškerých hranic starovešských – a vystoupením dětí místních škol, souboru Malá Ondřejnica s hudebním doprovodem ZUŠ Brušperk, Slezského souboru Heleny Salichové z Ostravy-Poruby. Hlavní pořad uzavřel dechový orchestr Jugendblaas z hudební školy v Kostnici. Ve večerních hodinách program pokračoval uvedením „Zámeckých povídek“ Divadla M z Duchova. K tanci a poslechu hrály Zámecká kapela a skupina Paďouři.

Třetí ročník FPFL měl ve Staré Vsi pokračování ještě 16. června. V programu folklorního večera vystoupil soubor Ondřejnica a cimbálová muzika Ondřejnica, hostem večera byl taneční soubor Dansaz Carúpano z Venezuely.

„Ve zpěvu našich dětí je nejkrásnější hlas domova. A dotýká se srdce každého z nás.“ Tato Lýskova slova našla naplnění i v posledním festivalovém pořadu. V sobotu 17. června se v domě kultury v Jistebníku konal koncert pěveckých



Slezský soubor Heleny Salichové z Ostravy-Poruby, host festivalu

sborů Základní školy T.G.Masaryka z Jistebníku, Gymnázia Olgy Havlové z Ostravy-Poruby a Kantilény, sboru dětí a mládeže při Filharmonii Brno. Koncertu se také zúčastnila PhDr. Květuše Lepilová-Lýsková, bývalí Jistebničtí zpěváčci – paní

Marie Richterová a pan Alois Hýl, odbor kultury Moravskoslezského kraje zastupoval Mgr. Tomáš Moravec. Účastníky koncertu přivítal dechový orchestr mladých z Jistebníku.

V letošním roce se poprvé v rámci festivalu uskutečnil seminář s názvem „Dětské talenty a aktivita dětských folklorních souborů“. Seminář připravila a moderovala PhDr. Květuše Lepilová. Lektory semináře byli PhDr. Jan Mazurek z Ostravské univerzity, PhDr. Marta Toncrová z Etnologického ústavu AV ČR v Brně a Mgr. Vlastimil Ondra, vedoucí souborů z Bánova a Nivnice.



Folklorní večer na zámku, 16. června.

Hosté zprava: Ivana Večeřová, tajemnice Výboru pro hospodářství, zemědělství a dopravu Senátu ČR, senátor Ing. Milan Balabán s choťí, starosta obce Ing. Dalibor Dvořák s dcerou, místostarosta Staré Vsi n. O. Jaroslav Mácha s choťí, zástupce společnosti Mittal Ing. Antonín Smrka s dcerou a folklorista Jan Rokyta s choťí

Jsem přesvědčena, že byla dobře zúročena práce všech, kteří se podíleli na přípravě III. ročníku FPFL. Bylo to šest dnů naplněných hudbou, zpěvem, tancem i slovem osmi pěveckých sborů, šesti folklorních souborů, tří dechových orchestrů a ostatních účinkujících souborů. Jménem festivalové rady vyslovuji všem organizátorům a účinkujícím srdečné poděkování. Naše poděkování určitě náleží Moravskoslezskému kraji, s jehož finanční



Z vystoupení souboru Ondřejnica 16. června



Host folklorního večera na zámku – taneční skupina Dansaz Carúpano, 16. června

podporou jsme mohli tento náročný program uskutečnit. Svým jménem a účastí festival zaštili hejtmán kraje Ing. Evžen Tošenovský, senátor Ing. Milan Balabán, Mgr. Ilja Racek, ředitel ostravského studia České televize. Mediální podporu nám ochotně poskytla Česká televize – studio Ostrava, Český rozhlas Ostrava, rádio Proglas. Jmenované instituce odvysílaly pozvánky na festival, ale i některé záběry a rozhovory. Mediálním partnerem byl také časopis POODŘÍ. V letošním roce se festival stal 57. členským festivalem

Folklorního sdružení ČR.

III. ročník Festivalu Poodří Františka Lýska skončil. Další ročník začíná v nápadech, v myšlenkách, ve snaze připravit jej tak, aby Lýskovo Poodří hlouběji pronikalo do povědomí občanů nejen našeho mikroregionu, ale mělo i širší dosah na povzbuzení zájmu o náš kraj, jeho kulturní kořeny i nově vznikající hodnoty.

*Eliška Krejčíčková, předsedkyně festivalové rady
Foto Vladimír Černošek*



*Cimbálová muzika Ondřejnica a zpěvačka Marie Matějová,
16. června*

Farář Josef Ignác Turek Osudy prvního pěstitele jirín v Českých zemích

Josef Ignác Turek se narodil 19. března 1783 v Holasovicích v Horním Slezsku. Studoval nejdříve



Jiřina Páter Turek

v Opavě, později v Olomouci. Zde se také setkal s krajanem Karlem Josefem Jurende, rodákem z Leskovce a navázal s ním přátelství. Dobře si toto jméno zapamatujme, v životě Josefa Turka sehrálo významnou úlohu. Zatímco Jurende posléze nastoupil dráhu soukromého učitele v Brně, Turek se vydal na cestu katolického duchovního. 7. dubna 1806 byl olomouckým světicím biskupem Aloisem Josefem hrabětem Kolowratem -Krackowským vysvěcen na kněze, a již jako jáhen přichází na kaplanské místo do Holešova. Zde jej také zastihne zpráva jeho přítele Jurendeho, že se v Kuníně uvolnilo místo zámeckého kaplana. V červnu roku 1806 nastoupil Jurende na místo učitele na zdejší zámecké škole Marie Walburgy hraběnky z Truchsess-Waldburg-Zeilu. U ní se na chvíli musíme zastavit, neboť tato znamenitá žena sehrála rozhodující roli v životě faráře Turka.

Narodila se 22. října 1762 v Brně v rodině císařského plukovníka Františka Xavera hraběte Harracha, její matka Rebeka hraběnka z Hohenemsu pocházela ze starobylého říšského rodu spřízněného s mnoha nejpřednějšími rody celé říše. Kmotrovství malé komtesy přijala tehdy samotná panovnice



Franz Biela: Pohled na kostel Povyšení svatého Kříže a zámek v Kuníně (akvarel, 1813)

Marie Terezie, která ji darovala drahocennou porcelánovou soupravu. Urozený původ, výjimečné duševní schopnosti a nevšední krása otevíraly před mladou komtesou slibné životní perspektivy. Již od útlého mládí se její vášní staly knihy a touha po vzdělání, posléze se o této ženě začne hovořit jako o jedné z nejvzdělanějších v celé tehdejší monarchii. V sedmnácti letech se provdala za mladého a pohledného německého šlechtice Klementa Aloise hraběte z Truchsess-Waldburg-Zeilu, narodily se první malé děti. Krásný, pohádkový život se ale změnil v ošklivý sen a zcela se brzy zhroutil. V rozpětí několika let zemřely tři malé děti. Zvláště úmrtí milované dcerušky Marie Charlotty matku zasáhlo natolik, že odmítala potravu, komunikaci s okolím a hodlala následovat osudu svých dětí. Nepomáhaly domluvy lékařů, přátel, rodiny. Manžel tehdy natrvalo opustil Kunín a s posledním talentovaným synem odcestoval do rodného zámku Zeilu v dalekém Švábsku. Matka ještě podnikla zoufalý pokus o jeho únos, který se ale nezdařil a nikdy svého syna ani manžela patrně již nespatriila. Syn zemřel na následky pádu z koně ve věku pouhých 18 let.

Celá tragédie se odehrála na pozadí období pozdního osvícenství a do hraběčiny života zasáhli členové brněnských zednářských lóží a tajného svazu iluminátů. Našli nový smysl života osamělé ženy a tím se stala výchova a vzdělávání malých dětí. Na svém zámku v Kuníně hraběnka založila svobodomyšlný ústav, filantropinum, na kterém vychovávala děti bez rozdílů postavení, národností a vyznání. Vedle sebe tak vyrůstali Němci, Češi, Židé, katolíci, evangelíci, děti šlechticů, úředníků, měšťanů, ale především děti poddaných a sirotkové či polosirotkové, chlapci i děvčata. Jednalo se o jednu z nejznamenitějších škol v celé střední Evropě. Vyučovalo se zde kreslení a hudbě, jazykům, historii, matematice, poprvé zde byla

zavedena jako vyučující předmět gymnastika a především přírodověda. Rádcem hraběnky byl velký švýcarský pedagog Pestalozzi, prvním pomocníkem v Kuníně mladý zámecký kaplan Johann Edmund Schreiber, který pro pokrokovost musel školu opustit. Hraběnka pro něj zakoupila faru v nedalekém Vražném a pater Schreiber se zde podobně jako v Kuníně nerušeně mohl věnovat rovněž svým pomologickým zájmům a šlechtění. Mezi jinými zde vychoval budoucího zakladatele genetiky Johanna Gregora Mendla...

Karl Josef Jurende nastoupil jako učitel zámecké školy v Kuníně v červnu roku 1806. Osamělá hraběnka byla okouzlena jeho mládím, znalostmi a o Vánocích přerostl vztah do intimních rozměrů. Hraběnka měla za sebou zlé období, zemřel její poslední syn, matka a na olomouckou konzistoř došla denunciací jejího nového zámeckého kaplana Hankeho na způsob výuky na zámecké škole. Doba po bitvě u Slavkova je závěrem období moravského osvícenství a nastává pronásledování bývalých iluminátů. Duch tolerance a svobodomyšlnosti kunínského vzdělávacího ústavu byl trnem v oku mnoha konzervativních duchovních, v boji o přežití ústavu však hraběnka prozatím vyhrála. Kaplan Hanke musel Kunín opustit a Jurende se rozpomenul na svého přítele Turka. 5. října 1807 byl Josef Turek uveden jako zámecký kaplan do Kunína a zdálo se, že nic nemohlo vztah dávných přátel ohrozit. Na jaře roku 1808 se na smrt nemocná hraběnka (trpěla nevyléčitelnou a ukrutnou Pagetovou nemocí) v doprovodu Jurendeho, dvou žaček a služebnictva vydala na osmiměsíční cestu po Evropě. Navštívila Rakousko, Německo, Švýcarsko, jižní Francii, severní Itálii. Nakupovala knihy a školní pomůcky pro děti v Kuníně, konzultovala své výchovné metody s předními evropskými znalci.

Páter Turek se mezitím podílel s dalšími mladými



učiteli na výchově dětí v Kuníně. O Vánocích 1807, krátce po nástupu do Kunína přibyl jeden nový žák: jmenoval se František Palacký, syn luteránského učitele z Hodslavic Jiříka Palackého. Do německého Kunvaldu (tak se obec v minulosti nazývala) jej otec přivedl do domácnosti panského sládky Wenera, aby se chlapec naučil německy. Hraběnka si brzy povšimla talentu českého chlapce a uvedla jej do své zámecké školy. Vnímavého chlapce si kaplan Turek velmi oblíbil, patřil mezi nejlepší žáky zámecké školy. Není třeba dodávat, že František Palacký se později stal velkým českým historikem a zakladatelem moderního českého národa. Sám později vzpomínal, že doba strávená v Kuníně byl „krásný jarní čas života mého.“ Zde také potkal svou první dětskou lásku, Nany Urbanovou, se kterou se „důvěrně stovaryšil“ a s níž, jak později také vzpomínal, mohl v Kunvaldu hovořit česky. Česky však v Kunvaldu, jak tušíme, zcela jistě hovořil také kaplan Turek. Nebyl vztah mladého kněze a českého chlapce umocněn také možností dorozumívání v českém jazyce? Náklonnost katolického duchovního k chlapci nakonec vedla otce v roce 1809 k rozhodnutí Františka z Kunína odvést na evangelické lyceum do Trenčína v Uhrách. Obával se, že kněz chlapce odvede ke katolické víře. Jak sám Palacký později přiznává, úroveň trenčínské školy se s kunínskými nedala srovnávat. Když malý František ze školy odcházel, páter Turek se s ním se slzami loučil a napomínal...

Po návratu z evropských cest od jara 1808 značně ochladl vztah hraběnky k dosavadnímu oblíbenci Jurendemu. Osamělá hraběnka našla zalíbení v kaplanu Turkovi, tehdy se zrodila celoživotní láska stárnoucí ženy a mladého duchovního. Uražený Jurende změnu vnímal jako pohanu, na podzim Kunín opustil a do konce svého života svému bývalému příteli nebyl schopen odpustit. Vyčítal mu obrovský vliv na hraběnku, hrabivost, protěžování svých příbuzných... Je zřejmé, že se s novou situací nemohl dlouhou dobu vyrovnat.

Pro svého kaplana a pro své poddané se hraběnka rozhodla vystavět v sousedství zámku chrám. Kostel Povýšení Svatého kříže byl vybudován podle plánů mladého začínajícího stavitele Franze Biely v letech 1810–1812. Prostý empírový chrám uvnitř zdobily dřevěné reliéfy Svaté rodiny a Ježíše s dětmi. Do malé vížky kostela potom hraběnka spolu s Josefem Turkem vložili své osobní dopisy. Zvláště hraběnčin list je značně sugestivně napsán. Líčí v něm protivenství nepřátel a vzpomíná na složité poměry doby budování chrámu: bídu, nedostatek prostředků, osobní oběti uprostřed nekonečných napoleonských válek. 5. září 1812 byl Josef Turek ustanoven prvním kunínským farářem, nad jeho dalším působením se začalo ale pomalu smrákat. Trnem v oku byl svobodomyšlný vzdělávací ústav,

ale také vztah hraběnky a duchovního, který se stával veřejně propíranou záležitostí. Na konci roku 1814 byl ústav úředně uzavřen a farář Turek poslán na duchovní cvičení k olomouckým kapucínům. 5. dubna 1815 si vyměnil své místo s farářem Tomášem Seewaldem ve Zlíně, ale také ne nadlouho. Již v roce 1818 zařídila hraběnka jeho přeložení na faru do východočeského Bystrého. Zde vlastnila zámek, patnáct let předtím vybavený vzácnými sbírkami rodu Hohenemsů. Zde se opět nerušeně mohla vídat se svým oblíbeným duchovním. Farníci na Josefa Turka vzpomínali jako na dobrého hospodáře a zemědělského odborníka. Léta strávená v Kuníně přišla v tomto knězi vhod. Kunín byl proslulý svými pomologickými zájmy, hraběnka pro děti založila školní zahradu, podporovala šlechtění, praktickou výuku pěstování ovoce a zeleniny a také léčivých bylin. V Bystrém zůstal farář Turek až do roku 1827, kdy vyměnil svou faru za Dašice u Pardubic. Krátce na to hraběnka 25. května 1828 v Kuníně umírá. Až do konce svého bolestného života se věnovala malým dětem, chudým a potřebným.

Osudy pátera Turka v Dašicích jsou jiřinkářům dobře známy. Stal se zde uznávaným pěstitelům jirín, jedním z jejich prvních šlechtitelů v Českých zemích. Píše se rok 1834 a v Čechách je ticho, tichounko, jen zdánlivé. Malý ráj se rozprostírá na zahrádce pátera Turka, který květinu Georginu totiž – Dahliu pinnatu ve větším počtu pěstuje, tak nějak vědecky a přitom když vše kvete, jest to pohled rozkošný až čarovný. Píle a neúnavná vytrvalost vedly k vytvoření sbírky jiřinek čítající na 618 rozmanitých druhů, sortiment byl získán z vlastních vypěstovaných semen, výměnou nebo nákladnou koupí v Nizozemsku a jiných zemích.

Otevřenost, toto slovo se jeví jako nejvhodnější, neboť když přišel čas květu, otevřela se farní zahrada každému milovníku květin, bylo se zde možno v tomto ráji kochati a diviti vzrůstu rozdílnému, či nevídané rozmanitosti barev, květů i listů.

Časopis Květy uveřejnil v roce 1834 článek o pěstiteli faráři Turkovi, kdy se psalo, že každý může obdržet jeho tištěný katalog čítající 618 různých odrůd jiřinek. O rok později je v tomtéž



Úlohy kmotra nově vyšlechtěné jiriny Páter Turek se ujal hrabě Bedřich Strachwitz (vlevo)



časopise oznámení, že jeho sbírka čítá 771 sort jiřinek, kařelních a pohanických, kroukolokvětých a nových prostředních velkých dahlií a že každému odešle katalog, který lze též obdržet zdarma např. u pana Jana Hostivíta Pospíšila v královském knihkupectví v Praze. V roce 1836 se jeho sbírka rozšířila na 1 142 odrůd, ticho vystřídalo lehké ševelení, které ráji nemohlo ublížit. Farář Turek byl i zdatným obchodníkem, neboť rozesílal do světa bambulinky i semeno – 100 zrn francouzských jiřinek za 12 krejcarů, či anglických půl lotu za 1 zlatku 30 krejcarů. Jiřinky začaly vnikat do života, ráj byl opět pro všechny.

Když se v roce 1837 v České Skalici konala první jiřinková slavnost, mezi největšími vystavovateli byl právě farář Josef Turek. Jiřinkové slavnosti se později staly neodmyslitelnou součástí českého obrozeneckého života. Maně se nám zde vybaví vzpomínka na vztah mladého kaplana Turka a budoucího Otce národa Františka Palackého...

Páter Turek zemřel v roce 1850 v Golčově Jeníkově.

Zásluhy faráře Turka o pěstování jiřin byly v Kuníně a na Moravě zcela neznámé. Zde proslul jako učitel a spolupracovník jedné z nejznamenitějších moravských žen, či jako učitel Otce národa Františka Palackého. Je proto symbolické, že se nyní do zrekonstruovaném zámku v Kuníně po dlouhé době vrátily původní historické sbírky, ale také ztracená historická paměť. A s ní také povědomí o pěstiteli jiřinek – páteru Turkovi. Zámek se každoročně odívá v době jiřinkových slavností do hávu jiřinek a nedávno zde byla

pokřtěna také nová odrůda, pojmenovaná Páter Turek. Ptáte se: Jiřinkové slavnosti v bývalém německém Kunvaldu? Odpověď je nasnadě: vždyť je to tak samozřejmé, kde jinde než právě zde...

PhDr. Jaroslav Zezulčík, kastelán zámku Kunín

Poznámka:

Osobu faráře Josefa Ignáce Turka zmiňuje Alois Jirásek ve svém románu U nás z něhož jsou dvě následující ukázky

... Stran té nové květiny jiřenky (Dahlia variabilis) oznamuju, že ji mám zmluvenu od prvního jejího u nás pěstitele a rozšiřovatele, Dašického faráře Turka a že jsem ji také pro Tebe zmluvil. Budeš mít radost z jejího bujného květu krásně spořádaných a pestrých lístků - z řeči faráře Havlovického (Alois Jirásek: U nás, II. díl., str. 428, nakladatelství Brázda, srpen 1952).

Čtyři „znáčí“ ve fracích ukázali na květy, kterým usoudili první cenu, které uznali za eminence. Dva z těch druhů měly česká jména, jeden německé. Z rozbalených cedulek přečetli jména vítězných pěstitelů: P. Hurdálka, Dašického faráře Turka a obročního Hocha z Chvalkovic. Shora, s kruchty, zahřměla sálem fanfára; vítězové předstoupili, krajský jim podal dubové věnce propletené jiřinami, ostatní se k nim tlačili, aby stiskli ruce, pogratovali (III. díl, str. 419).

Odra a Dyfi

Dvě řeky. Jedna ve Walesu, ve spojeném království, druhá na Moravě v České republice. Dvě stejné tepny Země a přece tak rozdílné.

Díky programu Leader+ jsem měl možnost se podívat do Walesu, do povodí řeky Dyfi a částečně se seznámit s britskou ochranou přírody.

Cestoval jsem s vizí, že se dozvím, jak funguje ochrana přírody ve „vyspělé“ zemi a snad si přivezu zpět inspiraci, jakým směrem se ubírat při každodenní práci. Jakým způsobem lépe komunikovat s veřejností.

Zjistil jsem však, že britská ochrana přírody prezentovaná státní institucí CCW (Countryside Council for Wales), která je poměrně silnou organizací jak finančně, tak personálně nepoužívá diametrálně jiné nástroje, než česká ochrana přírody. Jediným významným rozdílem, který jsem zaznamenal, byla výraznější individuální „péče“ o vlastníky pozemků, což je dáno právě personální silou instituce a dále pak také dlouhou tradicí soukromé držby pozemků, která byla v ČR přeru-

šena socialismem.

Tato zvýšená péče se projevuje v praxi konzultacemi takřka každé neběžné činnosti.

Pro takovéto fungování je potřebná nejen síla CCW, ale také u nás neobvykle vysoká kultura vlastníků – hospodářů a jiných dotčených subjektů, kteří jednoduše nepřemýšlejí, jak cokoli udělat a přitom proklíčovat mezi zákony, případně je porušit tak, aby na to nikdo nepřišel, jak je někdy k vidění u nás. Tento jev je dán, dle mého názoru, především dlouhodobou existencí demokracie (byť se oficiálně jedná o monarchii).

Přivezl jsem si zpět z Walesu poučení, že britská ochrana přírody je na přibližně stejné úrovni jako česká, jediná česká rezerva tkví ve zlepšení individuálního servisu dotčeným subjektům, která ovšem nezávisí až tak na jednotlivých úřednících, jako spíše na politických rozhodnutích vlády, tedy na nás, občanech, kteří svou vládu volíme.

Jiří Nečas



OREL MOŘSKÝ – pták roku 2006

*Ptačí druh, který pro rok 2006 vybral výbor České společnosti ornitologické jako Ptáka roku, se veskrze liší od posledních „ptáků roku“ – na rozdíl od nich není tak hojný, avšak jeho početnost se zvyšuje, také vzrůst a vzezření nejsou drobné, ale spíše majestátní, velice dobře symbolizující významné výročí, které ČSO v roce 2006 slaví. Přesto nebo právě proto je orel mořský (*Haliaeetus albicilla*) velice vhodným „Ptákem roku“.*

Orel mořský je mohutný, největší evropský orel s rozpětím křídel až 2,5 metru, kterého si snad nelze s jiným dravcem splést. Při kroužení jsou charakteristická dlouhá, „prknovitá“ křídla s prstovitě roztaženými ručními letkami a dopředu vyčnívající hlava s mohutným zobákem, který je u mladých ptáků tmavý, u dospělých nápadně žlutý. U dospělých ptáků je navíc nápadný bílý ocas.

S orlem mořským se nejčastěji setkáme především v okolí větších vodních nádrží či řek, ale může se vyskytnout kdekoli na území státu, spíše však v nížinách. V zimě po zámru ho často spatříme sedět na ledě uprostřed rybníka.

V podmínkách střední Evropy orel mořský hnízdí výhradně na stromech. Snůška od poloviny února, inkubace v průměru 38 (34 - 46) dní, 1 - 2 mláďata (vzácně 3) vyvádí v průběhu června. Hnízdí 1x ročně, náhradní snůška pouze v případě brzkého zničení hnízda.

Starší ptáci ze středoevropských populací jsou převážně stálí, mladí se potulují často do značných vzdáleností od svého rodiště.

Potravu orla mořského tvoří především ryby a vodní ptáci, v menší míře i různí savci. Po zámru rybníků tvoří z velké části potravu různá uhynulá zvířata, která orel v krajině najde, včetně velkých savců jako je srnec či prase divoké. Ač dokáže ulovit i zdravou kořist, vyhledává především defektní či uhynulé jedince, čímž se řadí mezi druhy, vykonávající v přírodě sanitární funkci.

Orel mořský zažil v průběhu minulých století tvrdé pronásledování, dokonce byl ve značné části západní, střední a jižní Evropy vyhuben. Koncem dvacátého století se však v důsledku ochrany na řadu původních hnízdišť v Evropě vrátil a jeho početnost dále narůstá. Podle údajů z publikace BirdLife International *Birds in Europe 2004*, vzrostla jeho populace za posledních deset let přibližně o 50 %.

V současnosti je evropská populace orla mořského odhadována na 5 000 párů, což představuje více než 50 % populace světové. Nebylo tomu tak ale vždy. V Čechách zanikla poslední hnízdiště v polovině devatenáctého století, na jižní Moravě patrně hnízdili ještě ve 20. letech dvacátého století. V následujících desetiletích bylo území státu pouze

pravidelným zimovištěm, především pak území Třebońska. V následujících letech se počet hnízdících párů postupně zvyšoval, orli začali obsazovat další vhodné lokality i v jiných oblastech České republiky. Celkový počet hnízdících párů orla mořského na území České republiky je v současné době odhadován na 25 - 30.

Současná legislativa zajišťuje orlům mořským úplnou ochranu. Přes vysoký stupeň ochrany však u nás dochází k úmyslnému pronásledování, zejména k nelegálním zástřelům. Pro aktivní ochranu orla mořského je tedy nejdůležitější zajistit klid ke hnízdění a především si všimnout všech náznaků nelegální činnosti, která může orly (i jiné ptáky) ohrozit, ať již se jedná o trávení, zástřel, rušení na hnízdech či zničení hnízda a při náznaku jakéhokoliv podezření ihned kontaktovat kompetentní orgány jako je Policie ČR či místně příslušné orgány ochrany přírody.

Více se o orlovi mořském i o možnostech jeho ochrany dozvíte v brožuře Pták roku 2006 – orel mořský, kterou vydala Česká společnost ornitologická.

*Jan Ševčík, Lucie Hošková
Čerpáno z www.birdlife.cz*





A jak to vypadá s orlem mořským v Poodří?

V současné době není v Poodří známé žádné hnízdění orla mořského a ani v literatuře není nikde popsáno z minulosti. Orel mořský se zde vyskytuje pravidelně pouze v době tahu a ojediněle i v zimě (pokud jsou rybníky napuštěné a nejsou zamrzlé). V Poodří se vyskytují v současnosti „stálí“ ptáci, kteří jsou pozorováni i v době hnízdění. Po roce 2000 jsou v některých letech známy jeho výskyty od dubna až do července - bývá pozorován na rybnících od Oder přes Bartošovice až po rybníky u Studénky a Jistebníku. V r. 2000 byl pozorován jeden nedospělý pták u Bartošovic. V r. 2002 je více pozorování dvou exemplářů (nedospělý a dospělý ex.) v období března až června na rybnících u Oder. V roce 2004 jsou dvě květnová pozorování nedospělého ptáka (Bartošovice a rybník Kotvice).

Nicméně žádný doklad o hnízdění nebo pokusu o zahnízdění orla mořského v Poodří zatím

neexistuje - v dalších letech to však není vyloučeno.

Z minulosti jsou také popsány zástřely tohoto druhu z Poodří, nejstarší z Kunína z 17. 11. 1884 a z 15. 10. 1884 (Talského sbírka).

Mezi Ostravou a soutokem s Olzou byla při pravidelném zimním sčítání zjištěna v roce 2002/2003 zimující populace v počtu 3 - 4 exemplářů a tento stav je neměnný dodnes. V letech 2000 - 2004 se zde občas zatoulal dospělý jedinec z hnízdiště v polském Ratibořsku i na jaře a v létě. Uvedené hnízdo však nebylo v roce 2005 obsazeno patrně díky častému vyrušování obsazeno. Návštěvy senzacechtivých ornitologů u hnízd jsou naprosto zbytečné a zapříčiňují opuštění hnízdiště. Z tohoto důvodu je lepší, když nejsou přesné lokality výskytu zveřejňovány. Hnízda orlů mořských jsou totiž každoročně vylepšována, takže mohou být až 2 m široká a 5 m vysoká. Tyto stavby jsou v listnatých lesích na jaře velmi nápadné.

Petr Orel, Karel Pavelka, Jiří Šuhaj

Nové knihy



Zámek Kunín

Jaroslav Zezulčík

Nakladatelství Fraus z Plzně vydalo v edici Památky další publikaci. Tentokrát je věnována zámku Kunín. Na dvaceti stranách najde čtenář informace o minulosti a současnosti zámku, významných osobnostech, které zde působily, architektuře, zajímavostech z expozic, Kravařsku i dalších památkách v širším okolí. Text členěný na jednotlivé kapitoly je doplněn desítkami kvalitních barevných fotografií a ilustrací.

Zámku Kunín se tak dostalo přehledného průvodce, který ho řadí do dobré společnosti nejvýznamnějších památek v celé České republice.

Publikaci v ceně 49 Kč si mohou návštěvníci koupit mimo jiné přímo na zámku, kde proběhl dne 24. června 2006 v průběhu VIII. zámecké slavnosti i její slavnostní křest.

Stručné dějiny obce Suchdolu nad Odrou

Daniel Říčan

„Přestože obci Suchdol nad Odrou neschází pestré a zajímavé dějiny ani kronikáři, kteří je pečlivě zaznamenávali, postrádali jsme již delší dobu publikaci, která by byla všem dostupná, stručná a srozumitelná.

Z tohoto důvodu vydávají Klub přátel Suchdolu a Historicko-vlastivědná společnost Moravian od r. 1992 v edici Suchdol a Moravian řadu vlastivědných brožur, popisujících jednotlivá údobí naší obce.

Swazek 1. Stručné dějiny obce Suchdolu nad Odrou tvoří základ edice Suchdol a vychází



s dvanáctiletým zpožděním, protože jsme dosud neměli odvahu připustit, že jsme se s minulostí Suchdolu dostatečně pečlivě seznámili“, uvádí ve Slovu závěrem její autor.

Dějiny integrované obce Kletné nebyly do publikace zahrnuty, protože se vyvíjela samostatně. Text v rozsahu 55 stran obvyklého menšího podlouhlého formátu je doplněn množstvím černobílých kreseb a fotografií.



Rostliny Národní přírodní památky Landek

Jan Ševčík, Aleš Pečinka, Vítězslav Plášek

Biologicko-ekologický klub (BEK), jehož cílem je propagace přírodních hodnot Ostravska, vydal v roce 2005 druhou brožuru o přírodě Landeku s názvem Rostliny Národní přírodní památky Landek. Barevný průvodce vás seznámí s nejzajímavějšími zástupci říše rostlin, se kterými se můžete setkat při procházkách po Landeku. Čtenáři v ní najdou informace nejen o semenných rostlinách, ale i o zástupcích mechorostů a kapradorostů. Publikace je určena všem návštěvníkům, zejména studentům a jejich učitelům, ekologům, lesníkům a milovníkům přírody.

Brožura má 48 stran formátu A5 s desítkami barevných fotografií. Její vydání bylo finančně podpořeno Nadací Landek.

Publikaci je možné zakoupit v pobočkách Městského informačního centra v Ostravě za cenu 35 Kč.

Oderské vrchy č. 1 – 2/2006

Vlastivědný zpravodaj Spálovska a okolí

Vlastivědný kroužek Oderských vrchů ve Spálově vydal v červnu další dvojčíslo již XXI. ročníku, které je v úvodní části podrobněji věnováno obci Jakubčovice nad Odrou. Dále zde najdete příspěvky o dějinách Základní umělecké školy v Potštátě, dva texty o událostech z 2. světové války, medailon spálovského kronikáře Josefa Malchera, posledním dílem pokračuje seriál Rodina a národ od Vilibalda Ševčíka z Luboměře z roku 1906, text o počasí v Oderských vrších v roce 2005 a další. A jako vždy nechybí rodopisná kronika a stručný přehled o událostech posledních měsíců ve Spálově a okolí.

Stará Ves

Zámek ve Staré Vsi nad Ondřejnicí jižně od Ostravy

Ladislav Juroš

V řadě vlastivědných průvodců „Putujeme po hradech a zámcích“ vyšel další titul věnovaný zámku ve Staré Vsi nad Ondřejnicí.

Je v něm podána informace o osudech zámku a jeho pánů od počátku do dnešních dnů. Text je doplněn 29 černobílými fotografiemi, třemi kresbami s podobou objektu v minulosti. Dále jsou uvedeny příběhy, které se k němu váží a součástí je rovněž seznam všech majitelů.

Brožurku o 32 stranách formátu A5 vydalo v roce 2006 nakladatelství Radim Mohyla – Beatris. K dostání je například v informačních centrech za 36 Kč.





Vybrané akce v Poodří v období září – prosinec 2006

16. 9. 18.⁰⁰ hod. **Antonio Caldara: „Oratorium k poctě Sv. Jana Nepomuckého“**, zámek Kunín
Obnovená světová premiéra skladby významného barokního skladatele, složená u příležitosti posvěcení kaple v paláci Mirabell v Salzburku pro arcibiskupa Františka Antonína Harracha.
17. 9. **Kunínská pouť** v areálu kostela Povýšení svatého Kříže a přilehlého zámeckého parku.
23. 9. **Historický den** – celodenní program, Odry
24. 9. **Blahutovická živá voda**, Komunitní centrum Klášter Blahutovice
28. 9. **Petřvaldské ohubu** – cyklistický závod ve všech kategoriích, Petřvald
30. 9. od 12⁰⁰ hod., **Oderská mlýnice** - závod horských kol pro veřejnost, Odry-Klokočůvek
4. 11. **Zámecké halali**, zámek Kunín, ukončení zámecké sezóny v loveckém duchu v podání Přerovských trubačů a Jezdecké usedlosti Bludička,
17. 11. **Podzimní pooderské rybářské slavnosti**, Bartošovice
25. 11. **Folkový výprodej** – soutěžní přehlídka amatérských kapel a písničkářů, Studénka
4. 12. **Slavnostní rozsvícení „Vánočního stromu“** s kulturním programem s vánoční tematikou, Masarykovo náměstí v Odrách
9. 12. **Výroba vánočních ozdob a svícňů**, Komunitní centrum Klášter Blahutovice
10. 12. **Vánoční výstava spojená s adventním odpolednem**, Komunitní centrum Klášter Blahutovice
16. 12. **Vánoční jarmark s živým betlémem**, Odry
26. 12. **Vánoční koncert** - barokní hudba ve Velkém sále zámku Kunín.
Barokní a klasicistní vánoční hudba v podání Campagnuolo barok ansamble.

Poznámka: *Termíny akcí si doporučujeme předem ověřit (např. na webových stránkách), neboť může dojít ke změnám.*

IV. mezinárodní konference MORAVIAN hodnotí dílo Moravských bratří

Ve dnech 14. - 15. října 2006 se uskuteční v Suchdole nad Odrou setkání, kde v sérii přednášek a referátů se zveřejní a zhodnotí nové poznatky o Moravských bratřích. Moravanech, kteří na počátku 18. století emigrovali pro víru otců ze severní Moravy, aby obnovili Jednotu bratrskou v cizině a skrze ni vykonali práci, která se nesmazatelně zapsala do naší historie. Během jedné generace se vydalo na misijní cesty asi 190 osob pocházejících ze severní Moravy a založilo přes 130 bratrských misijních osad v Africe, Americe severní i jižní, Grónsku, Labradoru, Tibetu, Indii, Rusku a jinde.

Letošní již čtvrtá konference se bude věnovat postavě Davida Schneidera (1693-1755), vůdčí postavě tajných evangelíků na Kravařsku, výročí dalších 20 Moravanů a nově objeveným poznatkům o Moravských bratřích. Při této příležitosti bude otevřena v muzeu nová velká expozice o misii Moravských bratří. Misie Moravských bratří je velice populární téma v celém světě, našimi historiky je však již dlouho opomíjeno. Těšíme se z toho, že budeme moci konečně i české veřejnosti jejich neobyčejné dílo představit.

Moravian, Historicko-vlastivědná společnost v Suchdole nad Odrou připravuje pro oba dny zajímavý program. Otevření nové expozice, výstavu Biblí a starých tisků, slavnostní zasazení stromu z Ebersdorfu, otevření „Cesty exulantů“, soutěž pro mládež, zájezd do Ženkavy, prohlídku obou suchdolských muzeí apod. Zájemce, kteří chtějí přednést své referáty s novými poznatky o Moravanech prosíme, aby své příspěvky předem přihlásili [HYPERLINK „mailto:daniel.rican@quick.cz“ daniel.rican@quick.cz](mailto:daniel.rican@quick.cz) Podrobnosti o této akci budou publikovány během měsíce září a října a na připravovaných internetových stránkách. Srdečně jste zváni.

Daniel Říčan, MORAVIAN Historicko-vlastivědná společnost Suchdol nad Odrou, Komenského 380

